

પ્રકાશકીય-નિવેદન

અમારી આ શ્રી જૈન પુસ્તક પ્રચારક સંસ્થા પૂ. આગમોદ્ધારક આચાર્ય દેવ શ્રીઆનંદસાગરસૂરીશ્વરજી મહારાજશ્રીના ઉપદેશથી રચાપાવેલી છે. એ પૂર્વાચાર્યોના તેમજ પૂ. આગમોદ્ધારકશ્રીના અયોનું પ્રકાશન કરે છે.

પૂ મુનિરાજશ્રી ગુણસાગરજી મહારાજશ્રીની પ્રેરણાથી આ તથા પીછે રાચ્યા દ્વારા અત્યાર સુધીમા નીચેના અગ્રો પ્રકાશિત થયા છે

આ પુસ્તકમા પૂ આગમોદ્ધારકશ્રીએ આપેલા તર્કશી ભરપુર વ્યાખ્યાનો પ્રસિદ્ધ કરીએ છીએ.

સિદ્ધાન્ત માહાત્મ્ય

ઉપદેશ રતનાકર

સાધાસાગર ભા. ૧-૨

(મૂળ તથા વાત્તાર્થ)

સાગરસમાધાન ભા. ૧-૨

શ્રી પ્રમાપના વ્યાખ્યા ભા. ૧ દો

શ્રીનંદસમજાણિ ગોતમરાસમ

શ્રી પ્રમાપના (દારિકાદીય) ભા. ૨નો

મુચ્ચગગ મૂત્ર (વ્યાખ્યાન)

તાર્કિક-પ્રશ્નોત્તર

પદ્ધતિ

આનંદસાધાસિધ્ધ ભા. ૨

ઉપાગ પ્રતીજ્ઞક વિધ્યાનુક્રમાંદિ

નવપદ-માહાત્મ્ય

જ્ઞાનાગમન

નારિકપ્રશ્નોત્તર (સંસ્કૃત)

(વ્યાખ્યાન અમદ ભા. ૧)

આરાધનામાર્ગ ભા. ૧

સાધનક પ્રકરણ , ભા. ૧

(સાધનાર્થ)

આનંદીય મહાત્મ્ય માર્ગ

આનંદાનુભવ ૧ અ. ૪

તર્ક ૧૬ પ્રજ્ઞા વ્યાકરણ અનંત

(વ્યાખ્યાન અમદ ભા. ૧)

તપ્તમ નામકરણ

લીંગ દ્રવ્યની સાધના

સ્થપાઈ છે શ્રી દેવચંદ લાલભાઈ જૈન પુસ્તકોદ્ધાર ફંડ, શ્રી આગમોદય સમિતિ શ્રી ઋષભદેવ કેશરીમલજી જૈન પેઢી અને એવી બીજી સંસ્થાઓ દ્વારા અનેક ધાર્મિકપુસ્તકો તથા આગમોનું પ્રકાશન એમની સતત દેખરેખ નીચે થયું છે શ્રી જૈન પુસ્તક પ્રચારક સંસ્થા દ્વારા શ્રી આગમોદ્ધારક સંગ્રહ નામથી પુસ્તકમાળા પ્રસિદ્ધ થઈ રહી છે પૂ સાધુ-સાધ્વીજીઓના અભ્યાસ માટે સુરતમાં શ્રી આનંદસાગરમૂરીશરજી જૈન પાઠશાળા તથા શાવકજીમાં જૈન ધર્મના અભ્યાસ માટે શ્રી તત્ત્વજોષ જૈન પાઠશાળા વિગેરે જ્ઞાનાભ્યાસની સંસ્થાઓ તેમના ઉપદેશથી રજાપાઈ છે સુરતમાં જૈનાનંદ-પુસ્તકાલયમાં એમનો મુદ્રિત અને હસ્તલિખિત પ્રતો-પુસ્તકોનો સંગ્રહ શ્રી જૈનસંઘ માટે સુસમૃદ્ધ પુસ્તકાલય છે. જામનગરમાં શ્રી જૈન આનંદજ્ઞાનમંદિરમાં પણ મુદ્રિત અને હસ્તલિખિત પ્રતો-પુસ્તકોનો સંગ્રહ જૈન સંઘની જ્ઞાનપિપાસા પૂર્ણ કરી રહ્યો છે પાલીતાણા (સિદ્ધથેન)માં શ્રમણ સંઘ-પુસ્તક સમૃદ્ધમાં મુદ્રિત અને હસ્તલિખિત પ્રતો-પુસ્તકોનો ધણો વિશાલસંગ્રહ છે

પૂ આગમોદ્ધારકજીએ જુદી જુદી ભાષામાં અનેક ગ્રંથો રચ્યા છે, તથા અનેક ગ્રંથો સંપાદિત કર્યા છે, જીવનના અત સુધી જ્ઞાન-સાધના ચાલુ હતી. ગ્રંથ રચનાઓ ચાલુ હતી

આ આખ્યાનો વાંચી અતરમાં ઉતારી મુશુશુનો ધર્મની આગવના કરે જો જી ભાવના

૧૧ મ ૨૦૨૬
શ્રી વર્ધમાન જૈન તાત્રકાત
અનંતમંદિર પ્રતિષ્ઠા દિન
૨૬-૨-૨૦૨૬ નિવાસ, મુગ્ધ

૫ પૂ ગરુડાધિપતિ આગમ્યશ્રી
માર્ગિકજ્ઞાનમૂરીશરજી
ગરુડકમ ૧ મધુપ
પુણ્યોત્સવમાગ

પૂજ્યશ્રીની અપૂર્વ ભાવના.

પૂ જ્ઞાનસ્થ શુદ્ધેશ્રીની ભાવના આગમોમા આવતી પૂ મદાપુરોનાની વાર્તાગિાને આગમમાં ભાવનાની વિશેષ શ્રીનગરીને ભાવ્ય અને દયાપુર સચિત્ર આગમમદિઃ અધ્યાયવાની ભાવનાથી આગમો- માથી વાર્તાગિાની નોધ સુન્નમાં કોઈ મહુભાષ દીપચન્દી ધર્મશાળામાં (વીજાનો વિષાક્રમ) મનાવતાં દતાં, પાત્રુ ને નોધ અધુની વ્દી અને પૂ આગમોદ્ધારક-આચાર્ય દેવ-શ્રીઆનંદગાગચરુદીચરણ મદાના- તેમ ઉપાધ્યયમા ૧૫ દીવસ અર્ધપદ્માસને ગૌનપદ્મ અગીમઃ દર્શને વિ એ ૨૦૦૬ ના ગૌમાળ વદ ૫ શનીવારે અમૃત નોધગિા ૧ ૪ થી ૨૦ ના નિર્વાણ પામ્યા

તે મનેવ નોધ ઉપન્થી, પૂ આગમોદ્ધારક આચાર્ય દેવ શ્રી આનંદગાગચરુદીચરણ મદાનાજના અનન્ય-પદ્મઃ પૂ ૩૦ ગાધિપતિ આચાર્ય ભગવાન શ્રી આધિપત્યસમચરુદીચરણ મદાનાજની દાવાનિમામા તૈમા- મનેવ ૪૨ ભવ્યાગિના પાલીતાના આગમમદિઃ ન ૧ અધ્યાયે આગમમ-નોધ' મા પદ્માવવામા આપેલ છે તેને અન્ય આમા આપેલ આગમોદ્ધારક આગમમદિઃસત્તાવદીની પ્રદારિત વાંચે

आगभोद्धारकृत आगमचित्ररत्नावली

[प्रशस्ति]

५. पू. आगमोद्धारक आचार्यदेवश्री

આનંદસાગરસૂરીશ્વરજી મહારાજે

ગિતગય આગમમંદિર બનાવવાના આશયથી સં. ૨૦૦૫માં પોતાની છેલ્લી આસથામાં પૂ. મુનિરાજશ્રી ગુણસાગરજી મહારાજ પામે આગમોમા ઉત્સોષિત વાર્તાઓની નોંધ કરાવતા ૬૪ ચિત્રોની નોંધ થયા બાદ અગાત કારણસર તે અધૂરી રહી. [આ નોંધ ઉત્તરાખ્યન સૂત્ર અવગૂંરિ દે-લા-પુ-કંડ પ્રકા.મા છપાએ છે.] આ નોંધમાંથી મેળવે સુધારા વગેરે સાથે તેઓશ્રીના અન્નય-પદ્ધતિ મન્નજાનિર્વાન આચાર્ય ભગવાન શ્રીમાણિક્યસાગરસૂરીયજી મહારાજની નિવામા તપાસ કરી સં. ૨૦૨૬ના મહાવત્ ૫ ને મુજબારે મુકામા આવા છે.

W-111000 cu 24-2-60

स. गै. १४५-निर्देश १५

6442

સા.મ. સા. આ પત્ર

૫. ગરબા/પ્રવૃત્તિ આગામી શ્રી

2. Л. 2441243,

भाषितव्यमात्रमुपि भवति न सप्रमाण

22 2

የገንዘብ ሥራ

વિષયાનુક્રમ

વ્યાખ્યાન-૧	પૃ. ૧-૧૦
જગતની જોય લેવાય પણ પોતાની જોય લેવાની નથી.	૧
દેખતાને પણ અજ્ઞાયાન આસંજન જરૂર નોંધજો	૨
ચિત્ત સાન્ધ્યોએ અદેશી મનને કેવી રીતે રાખાયો,	
ભાવનાની વિચરતા કેવી નોંધજો ?	૪
શુદ્ધમદાનાજના હિપદેશની અસાધ્યી બે ધરીમાં પડ્મનાગ્નિ	
કેવો આગ્નિ હ મયો ?	૮
ધી જનશ્વદેવના વચનનો પ્રવાવ અનન્ય છે, અનુપમ છે	૧૦
વેનાગ્નના નામ પ્રકાર આત્મધ્યાનધરગ્નનુ વ્યરૂપ	૧૦

વ્યાખ્યાન-૨ . . . પૃ. ૧૨-૪૧

કૌન જગત રહી કુખીન, વરૂપ અનંત શયોગો શમરૂ	૧૨
વરૂનનું માન આપો, જ્યનતવની શોધ કોણે કરી ?	૧૨
બોલી જ, પણ શમલતા નથી જ્ય શબ્દ અવતરિ કોણ ?	૧૩
અને શમા શાખી કે છરી ?	૧૪
અને રામા જેવી બિલતા, જ્ય અનંત કેદ	૧૫
દામણી અગ્નિ ઉપર છે પાન્ન જ્યોતી નેવના ઉપર છે	૧૬
વાયુજ્યવની માનતા .	૧૮
અનંત વાયુજ્યવ	૧૮
અનંતે રહી રહે છે અનંતે અનંતે રહે છે	૧૮
અનંતે રહે રહે છે	૨૦
અનંતે રહે રહે છે	૨૧
અનંતે રહે રહે છે	૨૨
અનંતે રહે રહે છે	૨૩
અનંતે રહે રહે છે	૨૪
અનંતે રહે રહે છે	૨૫
અનંતે રહે રહે છે	૨૬

માનવાની ખાતર માનો છો. સાચો હીરો ઝોળખો...	...૨૪
સાચો પ્રયોગકાર કોણ ? જૈન શાસનની પહેલી શોધ...	...૨૬
જીવનું સ્વરૂપ...	...૨૭
જ્ઞાની જીવાત્માના અજ્ઞાની કામો કેમ ?	...૨૮
આનંદસ્વરૂપ આત્મા...	...૨૮
બંધાએ નકલ કરી છે...	...૨૯
આત્માની પોતાની મિલકત...	...૩૦
જૈનતત્ત્વજ્ઞાન સમજો...	...૩૦
જાણ્યા વિના જોલવાનો હક નથી.	...૩૧
આત્માનું સ્વરૂપ ઝોળખો...	...૨૩
કર્મ અને જીવ કર્મ નથી, જીવ નથી, કાંઈ નથી..	...૩૩
ધન્વિયગમ્ય જ્ઞાન કેવું છે ?	...૩૪
નૈયાયિકો : વૈશેષિકો	...૩૫
મોક્ષ કે મુર્ખાઈ શું આત્મા નિર્મુખ છે ?	...૩૬
બોદ્ધોની બુદ્ધિની આશીશતા	...૩૭
આત્માનો અભાવ તે મોક્ષ	...૩૮
હીરા ને ઝવેરી જ જાણે	...૩૮
એકનો જીવ જાણે બરા નથી	...૩૯
આત્માનાની ગળગુપ્તી	...૪૦
આત્મા અનાદિનો ખરો કે નહિ ?	...૪૦
દુર્મનિની જરૂર છે	...૪૧
રિવેકગમ્ય પાત્ર અદિ નકામા.	...૪૨
નિર્ભયજ્ઞના પ્રવચનની મહત્તા	...૪૨
તે દુર્ગમ વા પસંદ છે	...૪૩
મોક્ષ નહોતો નિર્મોક્ષ	...૪૪
જન્મને દુર્ગમ ન ન જોઈ, દુર્મનિ પડી પડ્યા આંતરે તો ?	...૪૫
દુર્ગમ નહોતો નહોતો	...૪૬

ધર્મ મોક્ષ નર આપે છે,	૫	૪૯-૬૭
અમરુ નર નરિં પાત્ર અર્થ દામ પાત્ર આપે છે ..	૪૭	
ધર્મથી મળેલા અર્થદામ, જીવને દરી દુઝાયના નથી .	૪૭	
ધર્મ પૌરુષાર્થ નથા આંગીય-ક્રિય સ્થળને આપે છે	૪૭	
ધર્મઆચાર દર્શન	૫૪	
નાનુ નાનુ કોનું મોનૈયા પાત્ર કેઈ માનૈયા નીકળ્યાં ?	૫૬	
પન્થપાપાળ 'વત'ના કે અમલના ?	૫૮	
મહેરાન દ પવની માગી નેવા જીવે	૬૦	
મધ દ પવની માગ ને સ જીવે	૬૦	
સાવ દ પવની માગ ને સ જીવે	૬૦	
ગળીયાપાનીય મોસની ગાળી માયા મહેરાન માગે એ દારૂનો ગાળો	૬૪	
ધર્મ માગ મેળવી નર આપે નર એમ નથી પાત્ર દા . દ પાત્ર		
સામર્થ્ય પાત્ર ધર્મને	૬૬	

વિજ્ઞાન ભૂમિની વિશિષ્ટતા	૭૪
ધર્મના અંખ્યાત યોગો	૭૭
ધર્મરત્નની માંગણી	૭૭
વ્યાખ્યાન-૫			...	
પડવાના ભયે દીક્ષા ન રોકાય	૭૮
વ્યાખ્યાન-૬			..	
અપૂર્વ સાધન	૮૩
શબ્દ પ્રીતિ અને પદાર્થ પ્રીતિ.	૮૫
સમ્યગપદની બ્યવસ્થા	૮૬
જોડવા સમજવામાં ફરક	૮૭
નિયમપ્રતિભાસાન્નિયુ બેદ			..	૮૮
આગમોદ્ધારકશ્રીના અમૃતવચનો.	૧૦૦

તેનું છે તેઓ તે દરમિયાન અદેશતા પણ ન હતા અને સૂતા પણ ન હતા જે સ્થિતિમાં ધ્યાનમાં રહ્યા હતા તેનું આભેદજ્ઞ આ તૈલચિત્ર છે
રંગમંડપના પ્રવેશદ્વારની બંને બાજુએ ગુરુદેવશ્રીના દીક્ષાથી માંડી અંત સુધીના ચાતુર્માસની અને જીવનના મુખ્ય પ્રસંગોની નોધ આપવામાં આવી છે

રંગમંડપમાં દક્ષિણ તરફના દ્વારની ઉપર શ્રીઆગમોદ્ધારકે આપેલી વાચનાનું દર્શન છે.

રંગમંડપમાં પશ્ચિમ તરફની બંને બાજુની દીવાલો ઉપર આગમોદ્ધારકના રચેલા સંસ્કૃતપ્રાકૃત ગ્રંથો અને સંકલિત ગ્રંથોનાં નામો આરસમાં અંકિત કરાવવામાં આવ્યા છે.

ગભારાના પ્રવેશ દ્વાર ઉપર રાજપ્રતિભોધનું દર્શન છે. આમાં મધ્યે ગુરુદેવશ્રી, ડાબી બાજુએ શૈલાનાનરેશ છે ને જમણી બાજુએ રામજો આપેલો અમારી પહોંચનો પટ્ટક છે.

રંગમંડપમાં ઉત્તર તરફના દ્વારની ઉપર (૧) સ્કન્દિલાચાર્યે આપેલી માતૃરીવાચના છે ને (૨) દેવદ્વિગણિક્ષમાશ્રમજો કરાવેલ પુનઃકારોદગ્નુપ વહ્નભીવાચના છે.

રંગમંડપમાં દક્ષિણ અને ઉત્તર તરફના દ્વારોની બંને બાજુએ ચાર દૃશ્યો છે. પૂ આગમોદ્ધારકઆગામ્યદેશી આનંદસાગરચરીત્રારજ મહાગોળના મહાઉપદેશથી રચાયેલ શેઠ દેવચંદ્ર સાયરાજગાર્ક જૈન મુન્યકોદ્ધાન કક તરફથી જાણ્યેના સચિત્ર 'આરસાગર' મુળ તારાપત્ર ઉપર દેવચંદ્રે આપેલી અર્ચકૃત કરી સુદર કમમાં લેવાઈ કરીને દીવાલ ઉપર બનાવવામાં આવી છે તે એક અદ્ભુત વસ્તુ શ્રીઆગમોદ્ધારક ગુરુદેવના દર્શન કરતાં સાચક બનેલ છે

રંગમંડપના મુખદ્વાર ગુરુદેવશ્રીના દર્શનની જેમ જ મહાન્યાત્રા ને તે દેવ, તેની આબેશ્વર્ય તેમાં આવી મહામાં આવી છે

आगमसन्दिग्धचतुर्विंशतिका ।

आगमाद्व्याख्यप्रणीता ।

भो गच्छा ! निपुणेन शुद्धमनसा स्थान समालोक्य मा-
ह्वयान्तु प्राप्य समदुःखं पदनि रया न्नाकविना श्रियं ।
यस्मिन्ननदवाच आगमिनि श्रुत्या वचस्वाद्य
गच्छः आश्रयमिद्विद्वाननपुणो दिष्टमव्यय 'शैलवाट' ॥१॥

स्थान नैव पर त्रिलोक्यत्रये वैकल्येनोपाश्रितै-
रपि तेनैव यतो 'यमादिजिनपा' वासत पराशरि परा ।
नृपगत्य दिदेश भयनतये मोक्षापरसेवानिशां
सेरासय यतोऽगमिद्विद्वाननपुणः पद आश्रय ॥२॥

ऐश्वर्यभाद्रमय 'मिनिमज'मय,

'मिनिमज'मय 'मिनिमज'मय जातम ।

भो वा दृष्टान्ति हृदये मयत यद

तेनैव स कविपदनी 'मिनिमज'मयात् ॥३॥

कालोऽनुक्षणमुत्तमार्थनिधने वद्धादगस्तत्र किं
 स्यात् ते भावि पद श्रिये इति वचः शास्त्रावलेर्नो मतम् ।
 आत्मार्थोच्चतधीमतां शिवपदं तीर्थं तृतीयेऽभव-
 दारेऽमख्यतमा गताः शिवपुर जीवास्तथा नो पुरा ॥५॥

शैलेय्यः प्रतिमा पुरा न सुलभा वक्रस्वभावे नृपे
 स्वच्छा ग्रावचयोऽधुनाऽतिविशदे देशान्तरे प्राप्यते ।
 तन्मां ग्रावसमुच्चये सुविधिनात्कीर्यात्र चेत् स्थापये-
 दातीर्थं भविनां मनोरथतति सन्मार्गगां पूरये ॥६॥

वेद्यापटिष्टमतिमिष्टमिवातुरोऽदः
 श्रुत्या वच परपदाप्तिममुन्नोऽयम् ।
 सटघोऽन शास्त्रविततेः स्थितां चिकीर्षु-
 थके गदागमयुतं 'जिनमन्दिरं' द्राक् ॥७॥

परे लक्षाज ल्लोकान् विशदलिपिनोत्कीर्ये विशदे
 शिलेच्छाये शुभ्रे शिवगुणलभोऽवाममतनेः ।
 न्यधत्ताशेषाणा हितवर्तितृते न मुनिशदे
 ह्ने नन्देऽजीन्या जनयुतजिनार्चाणिमले ॥८॥

क्रियान् परित निजजीपमाशु मन्यो जनमिन्स्थमुदागुदगा ।
 त्रिजेजिनामेव पुष्परीयाऽगमा ल्दामगता न्यधत् ॥९॥

दिग्दर्शनं त्रयानि पुष्परीयाऽन्येन युक्तानि त्रिजेजिनि ।
 नृपराजदेवप्रदार्शनं कुर्यात्तत्रैतानि न्यधत्तान् तथा ॥१०॥

विधिद्वय श्रीजिनराजिभावे ख्यात केवला विजतिरिद्वय ।
 यथा चतुर्विध चतुर्विधस्य युग्म समन्तान् शुचिचिजनेन्द्रि ॥१५॥

विश्वेश्वरे जिनपजननं तन्महार्थं मुखाः
 रत्नार्थदीपनिजदिनकरं वक्तुं महर्द्विषनाम ।
 नमस्तस्मै जिहमि 'विश्वेश्वरे' श्रुते पञ्च शलाः
 मन्त्राद्वाधाद्य विश्वस्यतिः 'पञ्च संस्तु' मुमुक्षु ॥१६॥
 न ज्ञापितेदेव जिनालयेषु विद्याद्वेता नृपस्यस्यनेत्यद ।
 नामेति मध्येऽथ विजालये 'चतुर्मा' आत्मनामये ॥१७॥

जगत्यां जीवाणां सततभविष्ये भावनिपत्या
 तैर्माः धारणा विनयनिविदिनय - तित ।
 दिशन्तस्तान् भावान् निर्विन्दविद्वेषाद्वेय विनया
 यथा धारणा ने निरूपणधरणा नर्दनिदये ॥१८॥

पूज्य-गच्छाधिपति-आचार्य-श्रीमाणिक्यमागरसूरोश्वरप्रणीता

श्रीवर्धमानजिनागममन्दिर-प्रशस्तिः

श्रीसिद्धभूभृत्तलहट्टिकास्थितं समुन्नतं देवविमानसन्निभम् ।
विलोक्य जैनागममन्दिरं वरं प्रयाति को भव्यजनो मुद नहि ॥१॥

मञ्जुः शिखरिचैत्यखार्णव-मानदेवकुलकाविभूषितम् ।

गजते गगनचुम्बि बन्धुरं यत्र शाश्वतजिनाह्वमन्दिरम् ॥२॥

मिद्धचक्रवरमण्डलाखिल-तीर्थकृद्गणभगादिमूर्तियुग् ।

मिद्धचक्रगणभृद्गृहं तथा तद् जिनागमगृहं न कः स्तुते ॥ युगम्

विशाले श्रीतपागच्छे कल्पद्रुमोपमे वरे ।

श्रेष्ठमातुगणा जाग्या समस्ति मागगाभिः ॥४॥

तत्राऽभारतु जिनेन्द्रस्य जामनस्य प्रभावकाः ।

मूर्तीश्वर 'जयवीर'-मागगा ज्ञानमागगा ॥५॥ जह्वरेति प्रसिद्धाः

आम म्नेया शिष्यगन्ताः श्रुतमंगमशालिनः ।

आगमोद्धारकाः गुरी-भग आनन्दमागगाः ॥६॥

वर्धनीना वाचनादि-गौरवार्थं माय गमे ।

मयोऽयं मयपतेः प्रकाशिता जिनागमाः ॥७॥

निदुःखवाचनाः सप्त पुंगु पवननादिषु ।

अशक्तिभ्यां प्रतिभ्यां ये प्रायच्छन् ज्ञानरुदये ॥८॥

उत्कर्षयन्ते जित्वासु च-दानमात्रिस्त्यागिनः ।

संपूर्णः सद्गुणः सूर्यगामेकदाभवत् ॥९॥

अथानि अष्टावक्रान्ते धनसं प्रथमासं ।

मुरीणां दीर्घयात्रया उपदेजात् वगजयो ॥२०॥

१०५ श्रीशोषट्ठा-चर्याचर्याय नमः ।

दानार्थी धर्मिश्चाहो भृशश्रमणश्चावतम् ॥६॥

गी.सा. तीर्थयात्रायाः महर्षीपटव.पाठ्य.५ ।

(निम्नप्रत्ययानां जाम- नमगात् निजमेतद्यत् ।। र्तिर्निर्विदोषवत् ॥१२०॥

नमो महं सुविद्यां विभक्तः प्रयत्नम् ।

ਜੀਵਿ ਧਰਮੁ ਮਧੁ ਭੀਤਿ ਪਾਵਿਲਾਯਕੁ ਬਧਨੁ ॥੧੦॥

ਸਦਾ ਸਦਾ ਸਿਰਦਾਰ ਰਾਮਚੰਦਰਪੁਰੀਐਤਨ ।

מחבר: ד"ר יצחק יעקב ורדי

वर्धमानजिनागम-मन्दिराख्यां सुश्रावकाः ।

संस्थामस्थापयन् तत्र पृथक्पृथक्पुरस्थिताः ॥१८॥

आरासरीयशिलासु धवलासु दृढासु च ।

शरवेदान् ततः संस्था सिद्धान्तानुदकीर्यत् ॥१९॥

उत्कीर्णागमशिलाभिः महागमप्रणायिनाम् ।

प्रतिमाः स्युस्तदा भव्य-मिति पूज्यैर्विचारितम् ॥२०॥

ज्ञात्वा विचारं सूरिणा संस्था च निरमापयत् ।

भव्याकृतीस्तथा मानो-पेता मूर्त्तिः परःगताः ॥२१॥

शिलारूढागमाना च प्रतिमानां जिनेशिनाम् ।

मस्थापनाय मन्दिरं सस्थयाऽथ विचारितम् ॥२२॥

आसीत् सूर्यपुरे श्राद्धः फूलचन्द्रेतिमञ्जरुः ।

उदाग्नम्य चलग्न-भार्तियाग्न्यां वरः सुतः ॥२३॥

जहयंरी शान्तिचन्द्रांस्मि तन्मनुर्गुरुभक्तिमान् ।

महर्षेः स्वर्गस्तम्य वाणल्लोचनमपि नः ॥२४॥

ज्ञाता च तल्लक्षिता-गमीयस्या वसुधगा ।

मध्ययात्रामनन्दिर-निर्माणार्थं नृपान्निरुत्तान् ॥२५॥

‘सर्मावे नदीनाद-नन्देन्दुसम्पत्ते त्रिथी ।

नमोऽयं गायत्रीस्य नमस्तुतिर्गायत्रीस्य ॥२६॥

उमासाहसुपुत्रेण यन्नालालेति श्रद्धिना ।

नस्था विनागमसह-न्याय नत्र न्यथापयतु ॥२७॥ नृमह ॥

नन्वर्त्तनीयमाज्ञानां स्थापनार्थं क्रमेण च ।

मस्था निरुपापयतु नत्र न्यथापयतु ॥२८॥

आमयीयमि निरुपने प्रविशार्थं च मण्डपे ।

मस्थापिता. पीठिकायां निनेजप्रतिमा. मतः ॥२९॥

नामा च नवनिष्पत्त-चन्द्रान्ते वचने विधी ।

भाषामिवादिनीयाया मन्त्रे समोत्पन्नसु ॥३०॥

मथा नवप्रत्ययान्तरं न्युक्तानां विधिना कृता ।

भाषाव्यापिभक्तः मन्त्र-पदेनान्तरं साधयेत् ॥३१॥

नन्वा नवनिष्पत्त-चन्द्रान्ते वचने कृता ।

भाषाव्यापिभक्तः मन्त्र-पदेनान्तरं साधयेत् ॥३२॥

नवग्रहार्चनमहा-पूजाङ्गरचनादिकः ।

द्वादशान् दिवमान् यावत् प्रावर्त्तत प्रमोदतः ॥३६॥ शुग्मम्

प्रत्यहं तत्र स्वधर्मि-वात्सल्यमभवत् तथा ।

प्रभावनादीनि धर्म-कृत्यानि च विशेषतः ॥३७॥

दिवसेऽन्त्ये महास्नात्र-मष्टोत्तरशताह्वयम् ।

जेमयित्वा जनान् सर्वान् ग्रामश्च निर्वृमीकृतः ॥३८॥

प्रतिष्ठावसरे तत्र भूयांसो मुनयो वराः ।

त महं दृष्टुमायाताः श्रावकाश्च सहस्रशः ॥३९॥

विलोपय मुद्रिताः सर्वे प्रशसन्तो महोत्सवम् ।

अदृष्टपूर्वाङ्गोऽप्यस्नानस्थानमयुर्जनाः ॥४०॥

इत्युन्मयो महानेप मनुष्यमणोजिज्ञातः ।

निर्विघ्नं पूर्णितां प्रापन् पादलिङ्गपुरे वरे ॥४१॥

श्रान्तार्यानन्दमागम-गृहिपदधरो मुदा ।

प्रशस्तिर्मेनामल्लिखन् गृहिर्माणिक्यमागमः ॥४२॥

गमोऽभु नं मयः, मयः भगवतो महाधीरस्य

धीश्वरं मानज्जननास्रपश्यामस्य दिव

प्रजापते

जिनेन्द्रा यदीयान् प्रभावात्समन्ता,

यतः प्राश्नन्त्य जिनेश्वरागमानाय ।

यतः सिद्धभावाग्नयः महामार्गा,

निगन्त नन्ति यत्र न द्रष्टव्यं यः ॥२॥

जनानन्त्यावृष्टा भवन्ति विपुला साऽऽत्मगतने-

मतमता देवेशा स्फुरन्त्यमृताङ्गिता भवन्ति ।

समस्तार्थोन्नीता भवन्ति नरागणप्रादुरा,

इत्येषा रम्यं यः इत्यः सततं समासतः ॥३॥

સરનવારનગ્ય ઉપદેશ જાતીય સ્વર્ગસ્થ રામગદાદર શેઠ નગીનચંદ્ર
જોગ્યદ્દ જોરીના સપ્ત શા સોભાગચંદ્ર નગીનચંદ્રના પુત્ર ગુલામચંદ્રના
સ્મરણાર્થે તેમના માતૃથી સપ્તાધિક રતનગાખાંચે આગમોદ્ધારક તપોગચ્છ્રીય
૧૦૦૮ શ્રી આનંદગામરસુરીશ્વરજીના ઉપદેશથી તામપત્રઆગમમંત્ર
બાંધ્યા આ જમીન શ્રીઆગમોદ્ધારક મંરથાને નિકમસંવત્ ૨૦૦૨ના
ભાદ્રપદ વદ જને નિર્માણે બેઠ કરી છે.

શ્રી ગોવિન્દ ગ્રીવ આગમોદ્ધારક આગમદેવ શ્રીઆનંદસાગરમૂર્તિજી
મહાશયે નમઃ શાંતમા ગોપીપત્રમાં શ્રીઆગમોદ્ધારક સરસ્વાતી કરાવેલા
નિવર્તિપદમાં આવેલા સાધના ચૈત્યને અનુસરતા એકમે વીસ
જનમ સુધી જોડાતા અનંત શ્રીમદ્ધારક શ્રીધ્વ માનજીનવાગમમંત્રમાં
આવના કાલે શ્રીઆનંદ આગમોદ્ધારક સાધના પદ કરાવેલા
અને શ્રી કૃષ્ણ આદિ માનજીનવાગમમંત્રમાં વીસ વાર
જોડાતા નવાગમમંત્રમાં ૧૩-૨-૪૮ના
સુત્રોમાં ૧૩-૨-૪૮ના

॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥
 ॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

આગયોદ્ધારકની અમૃતદેશના

7241212

આગમોદ્ઘાત-આખ્યાય-શ્રીગણેશગીર્ણીકાંડ અધ્યાય

व्याख्यान पोट्ट'.

જગતની આજીવન દેવાય છે. પામ

પોતાની એમ જ્ઞેવાની નથી

अन्यथा नास्ति यमोऽयं । अथाऽऽत्माऽयं न भवति ।

मन्त्रानामङ्कितं वेति, वैराग्यं निमित्तं साक्षात् ॥३॥

[illegible]

તમામની ચિંતા કરી, પણ પોતાની ચિંતા કરવાનો આ જીવને વખત મળતો નથી પોતાનું સુધારવાની કંઈ પણ વાત હોય ત્યાં કહી દે છે કે 'વખત નથી.' ત્યારે ખીજા કામો પુરસદ વગર થાય છે? બાયડી, છોકરાં વગર પુરસદે સંભાળાય છે? પુરસદ પોતાનું વિચારવામાં મળતી નથી આંખની કારીગીરી ખીજા પદાર્થો દેખાડવામાં કામ લાગે છે, તેવી રીતે આ જીવ પારકી પચાતમાં આખી જિંદગી ગુમાવે છે, પણ પોતાને માટે ઘડી પુરસદ કાઢતો નથી. પોતાનું સ્વરૂપ શું, તે કેમ પ્રગટ થાય, તેના સાધનો કયા તે બાળતનો વિચાર સરખો કરતો નથી, કદાચ વિચાર કરવા બેસે તો ત્યાં જો દુનિયાની પહોંજણ તો ખરીજ. ચેતા સામાયિક કરનારા શેઠનું ચિત્ત ઢેડવાડે ગયું હતું તેથી કોઈએ પૂછ્યું હતું કે શેઠ કયાં ગયા છે? ત્યારે વિશિષ્ટ જ્ઞાન ધરાવનાર વહુએ કહ્યું હતું કે ઢેડવાડે ગયા છે. વિચાર કરવાનું ચિંતવાનું નથી, ચિંતવાય છે તો અમલ કરવો મુશ્કેલ છે આ દશામાં આત્મસ્વરૂપ કોણ પ્રગટ કરી દે? કોઈ માણસ જોકે મા જતો હોય તો એના એક ભોગો તમારો પણ વટાવતો આવે પણ આત્મસ્વરૂપ તમારું બીજો કોઈ પ્રગટ કરી શકે તેમ નથી બીજાની શક્તિ છે છતાં પ્રગટ ન કરે એમ નહિ પણ જગતમાં તેવા પ્રજાગ્ની શક્તિ નથી ચારે તો દેવળી હોય, ચારે તો ગાય ધન હોય કે તીર્થંકર હોય, કોઈથી ને ચાય નહિ. આત્માથી પોતાથીજ ચાય તેમ છે કામદંડેણિ વખતે દેવળી આનંદકર્મને અનર્થ દુર્તમાં ગાળીને ભસ્મ કરે છે પણ એક જીવનું તેઓ કન્ય ભૂંડેરી શકતા નથી. એક તીર્થંકર દેવળીએ બીજા જીવોના કર્મો ભૂંડેરી શક્ય કર્યા નહિ ધર્મનું પ્રયોજન કર્મશ્યામે છે. કર્મોની નિજગત કરવી એજ સાચું નાખવાનું છે એ મિયાણા એક દેવળી દે મુઠું નાખે તો સરખાવી મુકે છે.

કાંકા - નીચું કંઠની ડોવામાં કમંદુલનો મુઠા નાખવાનું કહે-
લા. નેમજ નીચું કંઠ ગીલતના કમંદુલ કંઠના નચી કંઠ કહે-
કેમ એ એ બાન કેમ બને ?

એકેયે રીવાજો આપણને કેળવેલાં કયેં નથી ને કેળવે-
કેના નેકે કેમ કે ? રીવા નાખણને કેળવેલાં ન કંઠ કંઠના કેળવણે
આપણને કે નેવી ટોને એકે નીચું કંઠ બાકે આ નુકસાન કરાવે
કામ કયેં નથી, કંઠના નેમના આપ બને કામ નવી ગણે કા આવી
ગણેના કેળવણેના બને આપણમાં કુદર નથી આ કાંકા કામ
આ કેળવણેના કે કેળવણેના બને આપણે આ આપણે, કેળવણે (કામ કે
નીચું કંઠના યજ્ઞના આપણેનાં પોતાનાં કયદ્ય કેળવે કાં કે કામ
કામણે (કામણે) યજ્ઞને આપણેનાં કે ન કામ નામણે કામ
નથી ને આ (કામણેના યજ્ઞનાં કે પચેનાં કામણે નથી ને આ
કામણેનાં કામ કેમ કે ન કામ કામ ને કામ, કામ કે ન
આપણેનાં ને રીવા નકામો કે એ બાન બાવી કે આ આપણે
રીવા ન કામ ને નકામણે કે કે રીવા કેળવણે કે આ
કામણે રીવા નકામ કે કામ કે કામ કે ન કામ કે કામ કે કામ
કામ, ને રીવાનાં નકામ કે કામ કે કામ કે કામ કે કામ કે કામ
કામણેનાં કેળવણે કેળવણે કે ન કામણેનાં કેળવણે કે
કેળવણેનાં કામ કેળવણે કેળવણે કેળવણે નકામ કે કામ કે
કામ કે કામ કે કામ કે કામ કે કામ કે કામ કે કામ કે કામ કે
કામ કે કામ કે કામ કે કામ કે કામ કે કામ કે કામ કે કામ કે
કામ કે કામ કે કામ કે કામ કે કામ કે કામ કે કામ કે કામ કે

મોક્ષ તથા ભવના કારણ એવો કાંઈ ભેદ છે નહિ. એ વિભાગ એણે તીર્થ કરના વચનથી પાડ્યો. અજવાળું છે, હીરો અને કાકરો જોડે પડ્યો છે, પણ આખ ન ખોલે તો ? અજવાળું પડઢાવાળું હોય તો શું થાય ? તેવી રીતે આપણા આત્મામા શક્તિ તો બે ઘડીમાં મોક્ષ લેવા જોટલી છે; અત્યારે મિથ્યાત્વી હોય અને કાચી બે ઘડીમા કેવળ પામી મોક્ષે જાય છે. શક્તિ જોઈ નથી પણ આંખની આડે એક દોરાવા પાંપણ આવવાથી માઈલો સુધી દેખાવાની શક્તિ દૂર થાય છે તેવીજ રીતે આ આત્મામા કેવલ્ય-સ્વરૂપ પ્રાપ્તિની શક્તિ છે પણ પાંપણની જેમ કર્મ પુદ્ગલો આડા આવી જાય તો એ એને લઈને નિરથેક થાય છે કર્મ પુદ્ગલોને લઈને અનુસાડપણુ આવી જાય છે ઉત્સાહવાળો હોવા છતા જિનવચનરૂપી અજવાળુ ન હોય તો શું થાય ? અન્યમતમા પાપનો ડર નથી એમ નથી પણ મોક્ષ ઇચ્છા નથી. આજો પ્રયત્ન કરે પણ અજવાળુ ન હોય તો હીરા કાકરાનો વિવેક શી રીતે થાય ? એવી રીતે જિનેશ્વર મહારાજના વચનરૂપી અજવાળું ન મળે ત્યાં સુધી મોક્ષના કારણો તથા ભવના કારણોના વિવેકને સમજી શકાય નહિ.

ત્રિવિધસારથિએ પ્રદેશી રાજને કેવી રીતે સુધાર્યો ?

ભાવનાની સ્થિતિ કેવી જોઈએ ?

પ્રદેશી રાજ કેવો હતો ? હવેશા એના કાચ હોતીથી પરગાયેલા રહેતા હતા દેગદેગાતરમાં પણ એની જાહેરાત એની ધરેલી કે એ રાજ પરમ હિંમત, નાસ્તિક તથા અપાર્થી છે ત્રિવિધસારથિ નામના પ્રધાત પોતાને જે દેશી મહારાજ તરફથી વર્મ પ્રાપ્ત થયો છે તેમને ત્યાં (પોતાના એકાદે પ્રદેશીના મહારાજા) બાવવાની વિનંતિ કરે છે દેશી મહારાજ જણાને છે 'જો આ રાજ મુદ્દતે રાજ નો પાડવાના નહિ. મુધરેવા

ભાવનામાં ટક્યા તે ભાવનામાં આવું થાય તો તમે ટકો ? એ ભાવિક અને મહાધૈર્યશીલ શેઠે તો ખારમા દેવલોકનું ક્ષણ ઉપાર્જન કર્યું. તમારે તો ચડતાં ચાર ઘડી, ઉતરતા મિનિટ, ન મહારાજ પાસે જવું, ન સામાયિક કરવું; તમારી ચોક ઘડીની વિનંતિ નિષ્કૂળ જતાં તમારી એ દશા થાય જ્યારે જીરણુશેઠની ચચચાર મહિનાની વિનતી નિષ્કૂળ ગઈ હશે એમને શું થવું જોઈએ ? છતાં કેટલું ધૈર્ય ? અભિનવ શેઠે પણ લાલ ન મેળવ્યો. કુતરાએ ખીર ખાધી. ધર્મની શ્રદ્ધા વગરનાને ત્યાં સાધુ જાય ત્યારે તમારું અત કરવું કઈ દશામાં જાય ? હજી સુધી માનના થાંભલામાં રહી ગાય ચરી રહી છે, આપણે ધર્મ જિંદગી પર્યંત કરીએ છીએ પણ આપણા માનમા ઉભવ આવવા દેતા નથી

ચિત્રસારથિ (સારથિ એ શાળા હતી) પ્રધાને લારસભા વચ્ચે કરેલી વિનંતિ આપણે જોઈ, કેશી મહારાજે જે જવાબ આપ્યો તે આપણે જોયો, છેવટે 'જોઈ લેવાશે' એમ કંઈ વિચારો કે પ્રધાનને મનમાં શું થવું જોઈએ ? પણ કાંઈ થતું નથી પ્રધાન સુરભાપુર આવે છે અને જાગના રણેવાળને સૂરના આપી રાખે છે કે મુનિરાજે આવે ત્યારે એમને અવગ્રહ આપવો તથા ખગર આપવી ફરના ફરના કેશી મહારાજ પણ આવે છે, ઉચ્ચાનપાળક એમને ઉતારો આપે છે અને ચિત્રમારથિને ખમર આપે છે મહારાજ પાસે ચિત્રમારથિ સાજો, રાત્રે કે બીજે દિવસે પણ આવતો નથી આજુ નગર આવે છે પણ ચિત્રમારથિ આવતો નથી (જો કે કો તો હેતુપૂર્વકજ નથી આવતો) આ કેસણે સાધુ પોતાની નિયતિ બદલી તો શું બોલે ? 'મોગા પાડે વિનંતિ કરના આત્માને તો પત્તો નથી' એમ બકી દેને ? વાહ, બીજાએ આવવા એ પોતાના માટે છે કે સાધુ માટે ? જાણે કે નવ નવનાવને પંચમે કહે છે, તો સાધુ

તૈયાર ઘોડા ખેલાવતાં જ્યારે થાક્યો ત્યારે રાજાને એજ બગીચામાં પ્રધાન લાવે છે.

ગુરુમહારાજના ઉપદેશની અસરથી બે ઘડીમાં
પરમનાસ્તિક કેવો આસ્તિક થયો ?

રાજા પણ આસાયેશ માટે ત્યાં આવે છે લાવતું હતું અને વૈદ્યે કહ્યું ! કેશી મહારાજ વ્યાખ્યાન વાંચી રહ્યા છે, તે વખતે હોડો કુતૂડળી નહોતા રાજા બગીચામાં આવે છે, તો પણ કોઈ ઉભુ થતું નથી છેટેથી કેશી મહારાજને ધર્મોપદેશ આપતા જોઈ પ્રદેશી રાજા કહે છે; પેલો બરાડા કેમ પાડે છે ? ચિત્રસારથિ-બરાબર છે પધારો સાહેબ. આપ જાતેજ ખુશાસો કરો. સાહો સાથે આવું જાનને સાથે આવે છે ત્યાં ચિત્રસારથિ વહના પણ નથી કરતો. સાધુ મગજના ફરેલા હોય તો અધિ શું થાય ? વહના કરનારો વહના પોતાના માટે કરે છે કે સાધુ માટે ? જો પોતાના માટે હોય તો ગરજ હશે તો કરશે, એમાં સાધુએ વિદ્વેષો કરવાની જરૂર શી ? વંદના વ્યક્તિને થાય તો ઉચિત કે ગુણને થાય તો ઉચિત ? ગુણ પોતામાં નથી એવું માનનાર જગતમાં કોઈ નથી. મારામાં ઉગિત ગુણો નથી એવું કહેનાર જગતમાં કોઈ નથી પોતાને વદન કર્યું કે ન કર્યું તે માધુને તપાસવાનું હોતુ નથી ચિત્રસારથિ સ્વબ્ધ ઉભો છે, પ્રદેશી રાજા આમળો છે પ્રદેશી રાજાના તમામ પ્રશ્નોના ઉત્તર કેશી મહારાજ બરાબર દે છે પ્રદેશી રાજાને હવે કેશી મહારાજ વદનીય કહે છે રાજા બે ઘડીમાં ફરવાઈ ગયો. ચોટીથી હાથ ખરડાવેજ નાખતો કેશી મહારાજના ઉપદેશથી ધર્મમૂર્તિ બને છે ધર્મ જાગે એને લોગ ઉપર કરાળો આવે છે પ્રદેશી રાજા લોકોથી એવો પ્રતાપથી કે એને ગંભીર નીચ વાળો અને ને એવો કે એથી લોકોમાં જ માન્ય રાજા ચોટી ચાલી ચૂક્યાંકાનાં એને આવી ન જાયને વિચાર થયે ન્યૂનકાનાના વિષયમુખના

ભોગવદ્ગીતામાં વિદ્યુ પડ્યું ત્યાં જોને જો વિચાર થયો. બાચડીનો કદપાત થાય તો ધર્મ ન કદવો જોવું કહેનારા આ વાત ધ્યાનમાં રાખે સૂર્યઠાતા દોષ હશે, ઝુરી હશે, રોતા ઝુરતાં કેટલું કંટાળી હશે ત્યાં જોર દીધું હશે રાણીના રોવાને બુજો તો પ્રદેશી ગળ દેશવિવરિતિ પણ પાળી શકે નહિ. રાણીનું રોવું, ઝુરવું શું પ્રદેશી રાજના ધ્યાન બહાર હતું ? ગાળી રાજને જોર દે છે, પ્રદેશી રાજને શરીરમાં જોર વ્યાપે છે, રાજને માલુમ પડે છે કે આ જોર રાણીએ દીધું પણ 'નજબોદ જલો તે દેશી મહારાજનું' છે જેના ચોગે રાણીએ મને જોર દીધું' આવો વિચાર એક કંચાડે પણ આવ્યો નહિ. જોવો વિચાર તો નિર્ભાંગીને આવે બાળ્યશાળી તો વિચારે કે સગાંસબની સ્વાર્થના છે, જોટલે સ્વાર્થ સર્થે ત્યાં સુધી હીક પછી રાણીએ જોર દીધું પોતાને મારવાનું ઠાણે રાણીને વિધવાપણું નથી પાળવું જો છે એમ પ્રદેશી ગળ જાણે છે. નાસ્તિક આ ધણીને મારવા માગે તેનું પરિણામ 'નુ હોયું' જોઈએ ? રખારીમાં કહેવાય છે કે 'હો છાલી ને હુ ચાલી', સૂર્યઠાતાને માત્ર છાલી કાઢવાની હીકર છે જો વાત રાજના ધ્યાનમાં આવી દેશવિવરિતિધર્મના પાલનમાં આટલી અકચણ આવે તો તેનાથી ઉત્તમોત્તમ (સર્વવિગતિ) ધર્મને અગે પૂછવું જ શું ? જોર ઉતારનાર રત્ન જે તીજેરીમાં છે તેની શોધ થવા લાગી તેથી રાણીએ જાણ્યું કે આ તો બહી જશે જોટલે અગર ! શું થયું ? એમ જોલની, રહની, વાળ પડા મૂકીને જો ત્યાં આવી રાત્રી રોતી રાજના રેલ ઉપર પડી અને વાળ ફેલાવીને અશુભ નજમી રાજનું ગળું રાણી દીધું વિધવાભોગની તુષ્ટા. રાજને રેલ (વિદ્યુ) દે રેલ જો રાજને ધર્મામૃત મળ્યું છે તેથી વિગતે ને રેલ-માગ અગે ભલે જો દેર બાધ પડે, હુ દેર બાધું નહિ' પોતાને જોર રાજને તથા મેવટે નખ રાજને મારનાર ઉપર પ્રદેશી રત્ન રાજ વરણદે છે, જેના હથેલીની અરણદેશ વ જેના

હુતા એવો પ્રદેશી રાજા ભોગનો ત્યાગ કરવાથી રાણી એને ઝેર દે છે છતાં આવી સમતામાં રહ્યો. આ પ્રભાવ શ્રીજિનેશ્વરદેવના વચનનો છે.

શ્રીજિનેશ્વરદેવના વચનનો પ્રભાવ અનન્ય છે, અનુપમ છે.

અધારામાં હીરા અને કાંકરામાં કુરસ જણાતો નથી. આજ ભવિ જીવ, આજ જગતમાં ભમનારો જીવ, તેવો વિવેક જિનેશ્વરના વચન માત્રથીજ થાય છે. શ્રીજિનેશ્વરદેવ ખીજી જીવના કર્મોનો ક્ષયોપશમ પોતે કરી દેતા નથી, છતાં ઉપકારી છે કેમકે એમનાં વચનો કર્મક્ષયનાં સાધનભૂત છે. એ વચનોનું આલંબન ન હોય તો આપણે કલ્યાણ કરી શકતા નથી. અજવાણુ છતાં પણ દેખનારાઓએ પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. અજવાળા તરીકે શ્રીજિનેશ્વરદેવનું વચન છે. ‘હું કેાણુ ? મારી અવસ્થા કઈ ?’ એ કોઈ ક્વિસ આપણે વિચાર્યું ? એ વિચારવાની આ જીવને કુરસાદ નથી, કુરસાદ માત્ર રોડા રમોડવાની છે. માત્ર આત્માના અવલોકનની કુરસાદ નથી. માટે જ શ્રી હરિભદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજા બુદ્ધિ સુધારવાનું કહે છે આત્માના સ્વરૂપને જાણો છો, માને છો, ધ્યેય રાખો છો છતાં કાર્ય આવેત્યારે કુરસાદ મળતી નથી ? એનું કારણ જીવ દુનિયાદારી તરફ રંગાએલો છે. આત્માને જોવો દોષ, બાધનથી છોડાવવો દોષ તો આ રંગ ધોઈ નાખો એનું જ નામ વૈરાગ્ય છે. રોડાં, કુકાની રમતને મૂકી શા એ છોડવાનું તમને જ્ઞાનદૃષ્ટિએ જણાવવામા આવે છે ત્રણ પ્રકારે છોડી શકાય છે માટે વૈરાગ્યના ત્રણ પ્રકાર છે.

વૈરાગ્યના ત્રણ પ્રકાર : આર્તધ્યાનવૈરાગ્યનું સ્વરૂપ

વૈરાગ્યના ત્રણ પ્રકાર છે. (૧) આર્તધ્યાન વૈરાગ્ય (૨) મોહનિવૃત્ત વૈરાગ્ય (૩) મનનિવૃત્ત વૈરાગ્ય. બાકી પ્રત્યેક સમય મોટો દેવ નથી પણ બાળપણની વાત આવે ત્યાં બાઈ કેનો ? ત્યાં

વૈરાગ્ય આવ્યો એ શાનો ? પૈસાની પૂલનો ! ભાયડી ઉપર ગગ
છતા એ ઘરમાથી કાઢ ઉઠાવી લય ત્યાં 'મુર્ખ રાડ' કાઢી દો
છા ને ? તો તે વૈરાગ્ય છે ? લક્ષ્મીની લાલચમા લોભાયા, આન
નામ દુ ખગર્ભિત વૈરાગ્ય, આર્તધ્યાન વૈરાગ્ય એ વૈરાગ્યવાળાનું
લક્ષ્ય આરભ. પરિશ્રુ, વિષય, કષાયમા હોય છે. તમે આર્તધ્યાન
(દુ ખગર્ભિત) વૈરાગ્યનું સટિક્ષેપ્ટ કેને દો છે ? ચિત્રામણનું
સટિક્ષેપ્ટ આધણો દે એની કિમત શુ ? આધણો ડ્રોઇંગ માસ્તર
હોઈ ન શકે વૈરાગ્યના લક્ષણ જાણ્યા વગરનો મનુષ્ય વૈરાગ્યને અંગે
મટિક્ષેપ્ટ આપી દે તો કેવો ગણાય ? ભાગીદારીને અંગે વાધો
પડવાથી રાગ ખસે એટલે વૈરાગ્ય થાય એ વૈરાગ્ય કેવો ?
આર્તધ્યાન વૈરાગ્ય એટલે એક પદાર્થ પરથી માત્ર ખગ્ની
ખીનમા રાગ થાય તે. ચિત્ત ઉઠ્યુ તેજ વિરાગ ધણીના
વિયોગથી રાગવાળી વસ્તુ છોડી દીધી તે કેવો વૈરાગ્ય ? આત્મા
જુએ તે વખતે આર્તધ્યાન હોતું નથી ઇષ્ટના વિયોગથી
અનિષ્ટના સંયોગથી આમઘાત કરવા પણ કોઈ તૈયાર થાય તે
આર્તધ્યાન વૈરાગ્ય કહેલે ને પગલે હોય તે દુ ખ-
ગર્ભિત કિવા આર્તધ્યાન વૈરાગ્ય, ઇષ્ટના વિયોગ દે અનિષ્ટના
અયોગથી ઘટા દુ ખથી રાગરહિતપણું થાય તેને મહેવામા આવે
તે આ વૈરાગ્ય શું કાર્ય કરે તે ? અન્યધર્મોની અપેક્ષાએ
વિગારીએ તો ધણી પાછળ ખાવાથીવાનો ત્યાગ કરાવે તે એજ
પ્રધાનને અંગે શ્રી હરિભદ્રસૂરિજી મહે તે દે-દોહિરે દોહિરે
મરી રાજનામું ન્યાપનામું, રાજનામું આપ્યા પછી મનનાને
એમા મરા દેવાદેવા નથી પાછાના મહેશ મહે તે મહેશદિ
પ્રતિની શરૂ તેને મરા ટાગતું વળગતું નથી પાછાનાએ
જોડા નામું રારે રારે તેટલી વિષય મનનાને જણે દે
દેના અન્ય મનો માને દે અર્તધ્યાન નિર્મલગર્ભિત દે

જાય છે શોક કરનારની પોક તિર્થચંગતિ આપાવે છે હવે આર્તધ્યાન વૈરાગ્ય શાથી થાય ? એકજ કારણથી, તમે તે વસ્તુમાં મુઝાયા છો. વસ્તુ પેલાના શોકે છૂટી છે. વસ્તુને અસાર માની વસ્તુ છોડી નથી જ્યાં ધાર્યું ન થાય ત્યા માત્ર તે ખાતર જે ત્યાગ કરે છે ત્યાં જ્ઞાનબુદ્ધિ નથી માટે હરિભદ્રસૂરિજી જણાવે છે કે પોતે પોતાને ખાસ ઓળખવાની જરૂર છે.

*

વ્યાખ્યાન બીજું

— જૈનદર્શનરૂપી દુર્બીન —

સ્વરૂપ અને સંયોગો સમજો.

ગામ્રકાર મહારાજ, શ્રીમાન્ ન્યાયાચાર્ય યશોવિજયજી જ્યામ્યાયજી મહારાજ જ્ઞાનસાર પ્રકરણ નામક ગ્રન્થ કરતા સૂચની ગયા છે કે જે દરેક બાગ આત્માઓએ, પ્રત્યેક મર્મર્થોઓએ અને દરેક મોક્ષ મેળવવા માગનારઓએ પોતે કઈ સ્થિતિમાં છે, કયા સ્વરૂપમાં છે અને કયા સંયોગોમાં મૂકાઓના છે તેનો વિચાર અવશ્ય કવ્યો જ જોઈએ આત્મા જ્યા સુધી પોતે ક્ષણ છે, પોતાનું સ્વરૂપ મુ છે, પોતે કઈ સ્થિતિમાં છે અને કયા મળે- ને મા છે એનો વિચાર કરતો નથી ત્યા સુધી તોરિક માગવાઓ આત્મા કાર્યની સિદ્ધિ પણ કરી શકતો જ નથી. આ વાત જ અને નો વિચાર પ્રત્યેક માનુષ્ય કરે છે ત્યારે જ તેનું કાર્ય કે છે ધાત્રીની યજ્ઞ ધાત્રી જેવે તે પોતાનું સ્વરૂપ જાણે છે

કે પોતે ઘાણી જોડવાની રીતિમાં છે તેની પાસે ઘાણીની સામગ્રીરૂપ બળદો પણ હોય પરંતુ જો રેતીના સ્વરૂપને તે ન જાણે તો ?

વસ્તુનું જ્ઞાન આપો.

ઘાચીરાજ જો રેતીના સ્વરૂપને ન જાણે અને ઘાણીમા રેતી નાખીને જ તેને પીટ્યા કરે તો ? તો તેની મહેનત જ નષ્ટાચી જાય કે બીજું કાઈ ? હવે જુઓ કે આ સંયોગોમા ઘાચીએ પોતાની રીતિ વિચારવામા ભૂલ કરી નથી, તેણે સાહિત્ય મંયોગોમા ભૂલ થવા દીધી નથી પરંતુ તેની ભૂલ મૂળભૂત વસ્તુનું સ્વરૂપ જાણવામા રહેલી છે. ઘાચી રેતીનું સ્વરૂપ નથી જાણતો તેથી તે ચક્રકે ચક્રે છે તે જ પ્રમાણે આ જીવ પણ જો પોતાનું સ્વરૂપ ન સમજે તો તે ચક્રકે જ ચક્રે છે. સંસારની રીતિનું જ્ઞાન તો જીવને હોય છે, પોતાની જન્મસ્થિતિને તો દૃષ્ટ જ જીવ સમજે છે જીવાત્મા ગમે તે દોષમા ગમેલો હો. તે દેવતા તરીકે જન્મેલો હો, મનુષ્ય થીનિમા જન્મેલો હો, તિથંચ થીનીમા જન્મેલો હો અથવા તો નારકી તરીકે જન્મેલો હો પરંતુ અત્યેક જીવ આ સંસારમા પોતાની જન્મસ્થિતિ કેવી છે તે તો ખતુ જ માદી રીતે સમજે છે

જીવતત્ત્વની શોધ કોણે કરી ?

પોતાની જન્મસ્થિતિ તો દૃષ્ટ જ જીવ જાણે છે વળી તે ઉપરાંત આયોદ્યોત્રાદિ અતુક સંયોગો પણ ઘટ્ટાને મળેલા હોય છે આ રીતે ઘણા જીવોને રીતિ અને સંયોગો અતુક હોય છે. પરંતુ તે જાના તેઓ દર વસ્તુને પાછી શક્તિ નથી, શક્તિ તેઓ જીવનું સ્વરૂપ કેવું છે તે જાણતા નથી હો આજ આ જાણો જીવનું સ્વરૂપ જાણતા નથી તેઓ દર વસ્તુનું દરેક રીતે તે હવે જુઓ રેતીનું સ્વરૂપ કો નથી જાણતો તદન

સ્વરૂપને જે નથી પીછાણતો તે માણસ તલની પેઠે રેતીને ઘાણીમા નાખીને પણ તેલ ઇચ્છે છે, પરંતુ તેલની પ્રાપ્તિ તેને થવા પામતી નથી. એ જ સ્થિતિ અહીં પણ છે. જીવતત્ત્વને ક્ષણ આપણે જૈનો જ માનતા નથી જીવતત્ત્વને તો તમામ આર્યો માને છે. શૈવ, વૈષ્ણવ, સ્વામીનારાયણ ઇત્યાદિ વિવિધસં- પ્રદાયવાળા આર્યો જીવતત્ત્વને માને છે. તે ઉપરાંત મુસલમાન અને ખ્રીસ્તિ જેવા પણ જીવતત્ત્વને તો માને છે.

બોલો છો પણ સમજતા નથી.

જગતમાં આ રીતે સઘળા જ જીવતત્ત્વને માને છે પરંતુ તેઓ તેટલી માન્યતા માત્રથી જ સત્ય વસ્તુને પામી શકતા નથી, કારણ કે જીવતત્ત્વ બોલ્યા છતાં તેઓ જીવતત્ત્વના સ્વરૂપને જાણતા નથી. નાના છોકરાઓ વાતવાતમાં હીરો બોલે છે. નાના છોકરાઓ ઉપરાંત ગભણ અજ્ઞાન માણસો કાચના કટકાને જ હીરો કહે છે અને ઝવેરીઓ હીરાને જાળીને હીરોશબ્દ બોલે છે પરંતુ ખરા પ્રમાણભૂત શબ્દો તો પેલા ઝવેરીના જ ગણાય છે અને તે જ હીરાને તેમજ તેના સારા મૂલ્યને પામી જાય છે કારણ કે ઝવેરી હીરાનું સ્વરૂપ સમજીને પછી તેને હીરા તરીકે બોલે છે. જે છોકરો અથવા જે માણસ હીરાને ઝવેરીઓ હીરો કહ્યા માટે પોતે પણ હીરો કહે છે તેને આપણે ઝવેરી કહી દેતા નથી. કાચને અથવા કાચના કટકાને તેણે હીરો નથી કહ્યા પરંતુ તે છતાં તેને આપણે ઝવેરી નથી કહ્યો કારણ કે તે હીરાનું સ્વરૂપ જાણીને હીરાને હીરા તરીકે હીરો કહેતો નથી પરંતુ માત્ર હીરો નો શબ્દ જ તે વાપરે છે.

જીવતત્ત્વ પ્રવર્તાય છે કેમ ?

જેનું વાળકે અજ્ઞાનીઓ અને મીઠાઓ હીરાને હીરા તરીકે કે વાળીને નેત્રે હીરો કહેતા નથી, તેમ અન્ય જનોએ પણ

સ્વરૂપને જે નથી પીછાણતો તે માણસ તલની પેઠે રેતીને ઘાણીમા નાખીને પણ તેલ ઈચ્છે છે, પરંતુ તેલની પ્રાપ્તિ તેને થવા પામતી નથી. એ જ સ્થિતિ અહીં પણ છે. જીવતત્ત્વને ફક્ત આપણે જૈનો જ માનતા નથી જીવતત્ત્વને તો તમામ આર્યો માને છે. શૈવ, વૈષ્ણવ, સ્વામીનારાયણ ઇત્યાદિ વિવિધસં-પ્રદાયવાળા આર્યો જીવતત્ત્વને માને છે. તે ઉપરાત મુસલમાન અને ખ્રીસ્તિ જેવા પણ જીવતત્ત્વને તો માને છે.

બોલો છો પણ સમજતા નથી.

જગતમાં આ રીતે સઘળા જ જીવતત્ત્વને માને છે પરંતુ તેઓ તેટલી માન્યતા માત્રથી જ સત્ય વસ્તુને પામી શકતા નથી, કારણ કે જીવતત્ત્વ બોલ્યા છતાં તેઓ જીવતત્ત્વના સ્વરૂપને જાણતા નથી. નાના છોકરાઓ વાતવાતમા હીરો બોલે છે. નાના છોકરાઓ ઉપરાત ગણણ અજ્ઞાન માણસો કાચના કટકાને જ હીરો કહે છે અને ઝવેરીઓ હીરાને જાણીને હીરોશબ્દ બોલે છે પરંતુ ખરા પ્રમાણભૂત શબ્દો તો પેલા ઝવેરીના જ ગણાય છે અને તે જ હીરાને તેમજ તેના સાચા મૂલ્યને પામી જાય છે કારણ કે ઝવેરી હીરાનું સ્વરૂપ સમજીને પછી તેને હીરા તરીકે બોલે છે. જે છોકરા અથવા જે માણસ હીરાને ઝવેરીએ હીરો કહ્યા માટે પોત પણ હીરા કહે છે તેને આપણે ઝવેરી કહી કેના નથી. કાચને અથવા કાચના કટકાને તેણે હીરા નથી કહ્યા પરંતુ તે છતાં તેને આપણે ઝવેરી નથી કહ્યા કારણ કે તે હીરાનું સ્વરૂપ જોડે રીતને હીરા તરીકે હીરા કહેતો નથી પરંતુ માત્ર હીરા એ શબ્દ જ તે વાપરે છે.

અરુણદ પ્રવર્તવિ છે કૈવલ !

જેનું નામ કે અતાબીબો અને બીજાઓ હીરાને હીરા તરીકે એ ન જાણે તેને હીરા કહેવા નથી, તેનું અન્ય નામોએ પણ

બંને શંકામાં રહેલી સિન્નતા.

પહેલા ગણધરને પણ શંકા ત્યાંથી જ ઉત્પન્ન થઈ છે કે 'વિદ્વાનઘન પવ.' અરે એ જ પદોથી ત્રીજા ગણધર ભગવાનને પણ શંકા ઉત્પન્ન થઈ છે. બંને ગણધર ભગવાનોના શંકા એક જ સ્થળેથી ઉત્પન્ન થઈ છે. શકાના કારણ અને સ્વરૂપ એક જ છે તો પછી બંનેની શકાઓ ભુદી કેમ હોઈ શકે? છતાં આપણે હવે જોઈશું. અને વિચાર કરીને કબુલ રાખીશું કે બંનેની શકાઓ ભુદી જ છે અને ભુદી છે એ જ વ્યાખ્યા છે. પહેલી વાત તો એ છે કે જો પહેલા ગણધરની શંકા અને ત્રીજા ગણધરની શકા એક જ હોતે, તો તો પહેલા ગણધરની શંકાનું સમાધાન થયા પછી ત્રીજા ગણધર ભગવાનની શકાનું એની મેળે જ સમાધાન થઈ જતે, પરંતુ પહેલા ગણધરની શંકાનું સમાધાન થવા છતાં ત્રીજા ગણધરની શકા કાયમ રહે છે એ ઉપરથી પણ એક વાત તો એ સ્પષ્ટ થાય છે કે બંનેની શકા અસરકારક ભુદી હોવી જ જોઈએ.

છવ્વ અને દેહ.

પહેલા અને ત્રીજા ગણધર ભગવાન બંને નર નારી કે છવ્વ પદ્ધતિમાર્ગી નથી એવી શકા ઉઠાવે છે. ઈન્દ્રભૂતિ એમ શંકા માને છે કે છવ્વ એ પચમદ્વાભૂતિથી ભુદો છે. ઈન્દ્રભૂતિ છવ્વ માને છે, છવ્વને ઉત્પન્ન થએલા માને છે. પરંતુ છવ્વને પચમદ્વાભૂતિથી ભુદો માને છે! ત્યારે ત્રીજા ગણધર શ્રીસામુદ્ધતિ છવ્વ છવ્વ માને છે. પચમદ્વાભૂતિથી જ છવ્વ ઉત્પન્ન થએલા માને છે, પરંતુ તેઓ છવ્વને પચમદ્વાભૂતિથી ભુદો માનવા નથી તેઓ પચમદ્વાભૂતિથી છવ્વ એક જ છે એમ માને છે. દુકાન દુકાન છે ઈન્દ્રભૂતિને અભિપ્રાય એ છે કે પચમદ્વાભૂતિથી છવ્વ ઉત્પન્ન થાય છે, પરંતુ છવ્વ અસરકારક છે એમ માને છે.

આગમોદ્ધારકની અમૃતદેશના

૬

સાચો પ્રયોગકાર કોણ ?

આપણે પાછળ કહી ગયા છીએ કે હીરાશબ્દ પહેલાં હીરાને જોઈ, તેનું સ્વરૂપ જાણળી, તેની કિંમત જાણી પછી અવેરીઓએ પ્રવર્તાવ્યો હતો અને પછી તેના મુખથી એ શબ્દોનો ઉચ્ચાર થતો જોઈ તે શબ્દ જાણકો જોલતાં શીખ્યા હતા, પરંતુ કોઈ ધૃષ્ટતાપૂર્વક એમ પણ કહી દે કે નહિ જાણકો જ પહેલાં હીરા શબ્દ જોલ્યા હતા અને તે પછી જ અવેરીઓએ તે શબ્દ વ્યવહારમાં વાપરવા માંડ્યો હતો એવા પ્રશ્નનો શો ઉત્તર આપશો ? તેનો વિચાર કરો. પ્રશ્નનો ઉત્તર તદ્દન સરળ છે. અવેરી હીરા શબ્દ જોલે છે તે તેનું તોલ માપ કિંમત વગેરે જાણીને જોલે છે. હીરાની મહત્તા શું છે, હીરામાં શો અર્થ સરે છે તે સઘળું તે જાણે છે અને પછી તે હીરા એ શબ્દનો પ્રયોગ કરે છે, જ્યારે અવેરીનો જાણક હીરા શબ્દની પ્રતિષ્ઠા કરે છે પરંતુ તે તેના અર્થ તોલ વગેરેને બીજા કોઈ જાણતા જ નથી આવી જ જાણક એ હીરાશબ્દની મૂળ પ્રતિષ્ઠા કરનારા જાણતા નથી પરંતુ અવેરી જ એ શબ્દનો સાચો પ્રયોગકાર છે એમ જાણ્ય છે.

જનસાક્ષરની પોંદડી ગાથ

હીરાના સ્વભાવને ન જાણે, તેનું તોલમાપ ન જાણે તેનું સ્વરૂપ ન જાણે અને એ રીતે એ શબ્દની, જ પ્રતિષ્ઠા કરે છે તે જાણ અનુદરશ કરનારા જ જાણ્ય છે તે કારણે એ શબ્દનો અર્થ કે હીરાનો સ્વભાવ ન જાણે નથી. એ જ રીતે જાણકો જાણે છે. જાણક શ્રી ત્રીવેંકટેશ વિભાવ જાણે છે અને જાણકો જાણે છે જ, શ્રી હીરાશબ્દના વિભાવ, જાણકો જાણે છે અને જાણકો જાણે છે.

જીવશબ્દનું સ્વરૂપ આદિ જાણીને જીવશબ્દ પ્રવર્ત્યાંયો નથી, તેમણે માત્ર અનુકરણ જ કરેલું છે જૈનદર્શનકારો જીવશબ્દ વાપરે છે, અને અન્ય દશનવાળાઓ પણ જીવશબ્દ વાપરે છે પરંતુ જીવનું સૂક્ષ્મ સાચું સ્વરૂપ ગુણ, સ્થિતિ એ સઘળું જો કોઈના મતમાં જણાવેલું હોય તો તે એકલું જૈનશાસનમાં જ જણાવેલું છે અન્ય કોઈ પણ સ્થળે આ વસ્તુ જણાવવામાં આવી નથી. બીજા દર્શનો પણ જીવશબ્દ વાપરે છે, જીવની મહત્તા ગાય છે, જીવની પવિત્રતા માન્ય રાખે છે પરંતુ જીવનું બારીક, સંપૂર્ણ સાચું સ્વરૂપ તેઓ કોઈજ દર્શાવી શકતા નથી.

જીવનું સ્વરૂપ

જીવનું સાચું સ્વરૂપ જો કોઈપણ સ્થળે હોય તો તે એક માત્ર જૈનશાસનમાં જ છે અન્યત્ર નથી જૈનશાસન કહે છે કે જીવ કેવળજ્ઞાનદર્શનસ્વરૂપવાળો, વીતરાગતામય, અનતવીર્ય અને અનંત સુખના સ્વરૂપવાળો છે જીવોના આ ગુણો જૈનશાસન કહે છે. બીજા દર્શનોવાળા જીવ શબ્દ વાપરે છે પરંતુ જીવનું કેવળજ્ઞાનનું સ્વરૂપ અન્યત્ર કોઈપણ સ્થળે નથી છ દર્શનો છે-છ જુદા જુદા નિરવગતના સ પ્રદાયો ભારતમાં પ્રવર્તે છે પરંતુ તે એક પણ સ પ્રદાયમાં જીવને કેવળજ્ઞાનાદિ સ્વરૂપવાળો માન્યો જ નથી માત્ર જૈનદર્શન એજ એક દર્શન છે કે એમાં જીવને કેવળજ્ઞાનાદિક સ્વરૂપવાળો માનવામાં આવ્યો છે હવે કોઈ એવી શકા કરશે કે બીજા દર્શનોએ પણ જીવને નિત્ય, વિજ્ઞાનવાન આનંદરૂપ તો માન્યો જ છે તો પછી જીવનું સ્વરૂપ

આશ્ચર્ય છે કે જ્યાં તમારું સામર્થ્ય નથી ત્યાં તમારા વચનનું બલ-સામર્થ્ય છે કે જે તે વચન બીજાઓના અને પોતાના પાપોનો સર્વથા હાથ દરનારું છે ॥

ન માનવામાં આવ્યું હોય તો તેની હરકત શી ? અને શા માટે તેમની માન્યતાને સપૂર્ણ ન માની લેવી ?

જ્ઞાની જીવાત્માના અજ્ઞાની કામો કેમ ?

જીવને નિત્ય વિજ્ઞાનવાન અને આનંદસ્વરૂપ માનીને જ એસી રહીએ તો તેથી આપણી ગાડી આગળ ચાલવાની નથી પરંતુ પાછળ જ પડવાની છે. જીવ નિત્ય, જ્ઞાનવાન અને આનંદસ્વરૂપ છે એમ શ્રુતિઓમા કહ્યું છે માટે અમે જીવને તેવો માનીએ છીએ એવું ગ્રાહ્યજો કહેશે, તેમજો શ્રુતિમાંથી આ વાત કહી છે તે વાસ્તવિક છે પરંતુ જીવના આટલા ગુણો જ કહીને અટકી જવાથી અધ્યાત્મવાદની આખી શોધખોળ જ અધુરી રહી જાય છે. જીવમા જ્ઞાન છે તો પછી સહજ એવો પ્રશ્ન થાય કે બાર્ક ! એ જીવનું જ્ઞાન કયાં જતું રહ્યું ? સેંકડો જીવો દુઃખમં શોકમા પીડાતા, હાથે કરીને કુવે પડતા, આપઘાત કરતા આપમે જોઈએ છીએ. હવે જો જ્ઞાનવાન જ છે તો પછી તેને હાથે આ નમો શા માટે થાય છે ? તેનું જ્ઞાન કયાં ગયું ? તેના જ્ઞાનને નાશ કેવી રીતે થયો ? અને જો તેના જ્ઞાનના નાશ નહોતો થયો તો પછી જીવ અજ્ઞાની કામોમાં શા માટે જોડાયો ? આ ત્રણમા પ્રશ્નો ઉમા નહીં છે.

આનંદસ્વરૂપ આત્મા

ઐતર્યાયન અને નિત્ય, જ્ઞાનવાન, આનંદસ્વરૂપ તથા છે એટલે ખીજા ક્ષયનાશનાઓથી પણ એજ માત્ર મરણપાત્રું જો નિત્ય નાશના કુદાટી ટીકી છે પરંતુ અહીં તેમને જાવના કયા

કે મનવાન ! જો તમારે પાપને નિશાનક નમાડે માનવ ન મરે તો કદાચ ન દેશને કદાચ મરી પાપમા પરાધનુભવ થઈ ને નાશ પાવના થવા ન

હૈયે વાગે છે. એકને ઘેર હુબારની મિલકત નથી જ્યારે બીજાને ઘેર કરોડોની મિલકત છે. આ કરોડોની મિલકતવાળો પોતાને આ દશ લાખનો દસ્તાવેજ કરે અને એ રૂપીઆ તે ભરપાઈ કરી દે એ તદ્દન બનવા જોગ છે પરંતુ પોતાના આ પાડોશીને દશલાખનો દસ્તાવેજ કરતો જોઈને તેનો પાડોશી કે જેની પાસે એક હુબારની પણ મિલકત નથી તે પણ જો દશલાખનો દસ્તાવેજ કરી આપે તો તેની શી દશા થાય ? એની ટાલ જ તૂટી જાય કે બીજું કંઈ ? જેની પાસે કરોડોની મિલકત છે તેને દશલાખનો કંઈ હિસાબ નથી. તેના મોઢા આગળ તો લાખોના દસ્તાવેજની કંઈ ગણતરી પણ નથી પરંતુ તેનું જોઈ હુબારવાળો પણ તેવી રીતે વર્તે તો તે માર્યો જ જાય !

બધાએ નકલ કરી છે.

જૈનદર્શનના તત્ત્વજ્ઞાનને જોઈ સરખાપણાએ જીવને જ્ઞાનવાળો કહી દેનારાના મોઢાં અહીં બધ થઈ જાય છે. જો જીવ જ્ઞાનવાન છે એમ અજૈનદર્શનો કહે છે તો પછી તેમનું જ્ઞાન જતું કયાં રહે છે એ પ્રશ્ન ઉભો જ રહે છે. હવે જૈનદર્શન આત્માને કેવા પ્રકારે માને છે તે જુઓ. જૈનશાસ્ત્ર પણ આત્માના ગુણો માને છે જૈનદર્શન તો સ્પષ્ટ રીતે કહે છે કે મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન અવધિજ્ઞાન, મનઃપર્યવજ્ઞાન અને કેવળજ્ઞાન એ પાંચ જ્ઞાનથી આત્મા યુક્ત છે હવે કોઈ પ્રશ્ન કરશે કે જો જીવ આ પાંચ જ્ઞાનથી યુક્ત છે તો પછી તેનું એ જ્ઞાન કયાં જાય છે ? આ પ્રશ્નનો ઉત્તર પણ જૈનશાસ્ત્ર પાસે તૈયાર જ છે. જૈનશાસ્ત્ર

જિનનામકર્મના બધથી તીર્થસ્થાપના સુધીની ક્રિયા હોય છે આશ્વય છે કે તે તીર્થસ્થાપનાની ક્રિયા મારે ફક્ત માટે થઈ જે કારણથી આ તીર્થની પ્રાપ્તિથી હું મોક્ષમાં જઈશ ॥

આત્માને જ્ઞાનવાન્ માને છે પરંતુ તેજ સાથે જૈનશાસન પાત્ર પ્રકારના જ્ઞાનાવરણીય કર્મ પણુ માને છે અને એવો સ્પષ્ટપણે જવાબ આપે છે કે આત્માના પાત્રે જ્ઞાનો આ પાત્ર પ્રકારના કર્મોથી આવસાએલા રહે છે

આત્માની પોતાની મિષ્ટ

આત્માના આ પાત્રે જ્ઞાન પોતાની મિષ્ટ રૂપ હોવા છતાં આત્મા તેનો ઉપયોગ કરી શકતો નથી. કોઈ કહેશે કે જો એ પાત્રે જ્ઞાન એ આત્માની જ મિષ્ટ છે તો પછી આત્મા એનો ઉપયોગ શા માટે કરી શકતો નથી? જવાબ એ છે કે લાખ રૂપીઆનો ફાગીનો આપણો પોતાનો હોય, આપણી માલિકીનો હોય, આપણા સિવાય તેનો ખીજો કોઈ સ્વામિત્વાધિકારી ન હોય છતાં પણ જો એ ફાગીનો આગળ ગીરે મૂક્યો હોય તો તેના ઉપર આપણી સત્તા ચાલતી નથી આપણો ફાગીનો પાત્ર આપણે ગીરે મૂક્યો હોય તો તેના ઉપર આપણી સત્તા નહિ જ ચાલે તમે જ્યારે એ ફાગીનો પાછો છોડાવી લાવો છો ત્યારે જ એ ફાગીના ઉપર તમારી સત્તા ચાલે છે એજ વખાણે જીવ અને તેના જ્ઞાનના સબધમા પાત્ર સમજવાનું છે જીવના પાત્ર જ્ઞાન એ તેની પોતાની માલિકીની જ મિષ્ટ છે પરંતુ તેની એ મિષ્ટ જ્ઞાનાવરણીયકર્મ મારાટીને લા ગીર મૂકાયેલી જ જનનજન્મસાગર સમજો.

તે જ જાન જીવની જ્ઞાનરૂપી મિષ્ટ કાંઈ રીતે ગીરે મનાયો ન

કહો જ્યાં હોય તેમા ફર હોય અને જે જાન છે તે જાન સીંચેલું છે અને આત્માની જેમા વિચાર કરીએ તો મ જાન ન રચેલું કહી શકે આ જ જ્ઞાન જાનમજાનને પાત્ર પાત્ર જાન રચેલું છે અને જ્ઞાન રચેલું અને જ્ઞાન પ્રાપ્ત અને આત્મા જાન રચેલું નથી કહેવાયું ન

પહોચતો નથી ભીતની અંદર એક નાનો ગોખલો બનાવ્યો હોય અને એ ગોખલામાં દીવો મૂક્યો હોય તો એ દીવો તેજ જાણી શકે છે કે જેણે એ ગોખલો જાણ્યો છે. જેણે ભીત જાણી નથી, ભીતની અંદર મૂકેલો ગોખલો પણ જાણ્યો નથી તે ગોખલામાં મૂકેલો દીવો તો ન જ જાણી શકે એ સાધારણ વાત છે.

આત્માનું સ્વરૂપ જાણવું.

ગોખલાને જાણ્યા વિના જેમ ગોખલામાં રહેલો દીવો જાણી શકતો નથી તેજ પ્રમાણે જ્ઞાનના ભેદો, તેને રોકનારા કર્મો, તેના કાર્યોપશમાદિક જાણ્યા નથી તે આત્માના જ્ઞાનસ્વરૂપને પણ જાણી શકતોજ નથી અને જેણે આત્માના સ્વરૂપને જાણ્યું નથી તેણે આત્માને પણ જાણ્યોજ નથી કોઈ કહેશે કે આત્માના જ્ઞાનગુણને જાણ્યો એટલે બસ છે. વળી તેને રોકનારા કર્મો વગેરે જાણ્યાની શી જરૂર છે ? આ શંકા કેવી મિથ્યા છે તે મહેત્વાઈથી જાણી શકાય છે જેણે જીવનું સ્વરૂપ જાણી લીધું હોય-જેણે જીવને જાણ્યો હોય, તેણે તો જીવની દરેક દર્યાને પણ જાણેલી હોવાજ જોઈ એ એ સ્પષ્ટ છે. હવે જે વ્યક્તિએ જીવની નવળી દર્યાઓ જાણેલી હોય તેણે તો સિદ્ધદશાનો જીવ અને સસારીદશાનો જીવ એ બંનેને પણ જાણેલા હોવાજ જોઈ એ અને જેણે સિદ્ધદશાનો અને સસારીદશાનો જીવ

જે જાણે નવેલા પળ પડિતોથી તમે કમ પૂજાય છે તમને કે અને અસ્ત-સ્મૃતિના નાશથી તે મોક્ષ છે. સત્પુરુષોને તે સ્વરૂપ જાણેલા સસારપરામર્શી છે અને તેથી જ તે જિવનમાં જીવન દરેક જ અવસ્થામાં સમજાયેલી સત્ત્વના પુણ્યને કમ્ય છે.

જાણ્યો છે તેને એજ માર્ગના વધુ તત્વોની પણ જાણ હોય એ સ્વભાવિક છે.

કર્મ અને જીવ

એક વ્યક્તિ એવી હોય કે તેણે સંસારીદશાનો જીવ પણ જાણ્યો હોય અને સિદ્ધદશાનો જીવ પણ જાણ્યો હોય તો સંસારીદશાનો જીવ સિદ્ધદશામાં કેમ જઈ શક્યો નથી, સિદ્ધદશામાં ગયેલો જીવ સંસારી દશામાંથી કયા સંયોગોમાં સિદ્ધદશામાં ગયો છે વગેરે હકીકત પણ તે વ્યક્તિએ જાણેલી હોવી જ જોઈએ અને તો તો પછી આત્માના જ્ઞાનને રોકનારા કર્મો, એ કર્મોના ક્ષયથી થતો જ્ઞાનનો પ્રકાશ એ સઘળું પણ તે વ્યક્તિએ જાણેલું હોવું જ જોઈએ, જો તેણે આ બધી બાબતો પણ જાણેલી હોય તો તો સમ્યક્ત્વમોહનીય કર્મ, ચારિત્રમોહનીય કર્મ વગેરે પણ તેણે જાણેલા હોવાજ જોઈએ અને તે વ્યક્તિ એ સઘળું માનવાવાળી પણ હોવી જ જોઈએ. ઠીક હવે કદાચ કોઈ એવી શકા કરનારો નીકળશે કે મોહનીય શું ? અને બીજા કર્મો શું ? બધું ઠીકઠીક છે આ કર્મો, તેના દ્વારા થતી આત્માના ગુણોની રોકાણ, આત્માના ગુણો વગેરે બધું કલ્પિત છે અને આ એક મિથ્યા કલ્પનાનું મકાન ઉલું કરવામાં આવ્યું છે, તો હવે આ શકાવાદીને આપણે શું ઉત્તર આપવો તે વિચારવાની જરૂર છે

કર્મ નથી, જીવ નથી, કાંઈ નથી.

જે આત્મા આ પ્રકારની શકા કરે છે કે કર્મ નથી અને કાંઈ નથી, આત્માના ગુણો વગેરે નથી તેઓ ખરી રીતે પોતાને જ ઠગનારા છે. દરેક 'જીવ પોતે એટલું તો સમજે જ છે કે

અનાદિ કાળથી હું જીવસમુદ્રમાં રહેલો જહાજ સમાન તમારું વચન જો મારે ન હોત તો હા ! જેનું વર્ણન થઈ શકે નહિ એવી કોઈક અવસ્થાને હું પામ્યો હોત.

સાબળવાથી, આંખો વડે જોવાથી, નાક વડે સુંઘવાથી, આમડીદ્વારા સ્પર્શ કરવાથી આત્માને જ્ઞાન થાય છે. આત્માને શરીરની આ ઇન્દ્રિયોદ્ધારા જે જ્ઞાન થાય છે તે જ્ઞાન તો આખું જગત બાંધે છે. અરે ! જગતનો પ્રત્યેક આત્મા એ જ્ઞાનને બાંધે છે. ફરેક સામાન્ય સસારીજીવ હોય તેને પણ ઇન્દ્રિયોદ્ધારા થતા આ જ્ઞાનનો તો અનુભવ થાય છેજ તમે એક વસ્તુને અમુક નામથી સંજોધો છો, અમુક શબ્દ બોલવાથી તમોને અમુક વસ્તુનું જ્ઞાન થાય છે એનું નામ પણ જ્ઞાન જ છે. ઉઠાહરણ તરીકે તમે “ઢાળડી” શબ્દ બોલો છો અથવા કોઈના મોઢેથી ઢાળડી શબ્દ સાબળો છો એટલે તમોને અમુક ચોક્કસ વસ્તુનું જ્ઞાન થાય છે. “ઢાળડી”ની ઉપર કાંઈ “હુ ઢાળડી હુ” એવું વાક્ય લખેલું નથી પરંતુ ઢાળડીશબ્દ બોલારો એટલે અમુક આકારવાળી અમુક પ્રકારની ચીજ એવું તમોને જ્ઞાન થતા પામે છે

ઈન્દ્રિયગમ્ય જ્ઞાન કેવું છે ?

તમે વિચાર કરી જોશો તો માલમ પડી આવશે કે તમોને ઇન્દ્રિયોદ્ધારા જે જ્ઞાન થયું હતું તે જ્ઞાન અને આ રીતે વાચ્ય-વાચકદ્વારાએ થતું જ્ઞાન એ જને જ્ઞાન સવયા જુદા જ છે તે બંન્ન જ પ્રકારના નથી જ. નિવિશ્રુત પુરૂષગદ્ધારાએ જે જ્ઞાન વાપરે તે જ્ઞાનને માન્ય રાખ્યા વિના તો કોઈનો પણ છુટકો જ વસાનો નથી આ જ્ઞાન એટલું જમું પ્રત્યક્ષ છે અને તેની ચોક્કસી મન્યર વેદસાગ્રનાં જેવી અપર્યાપ્ત માત્રામ પડી આવે છે કે એ જ્ઞાનની અનુભવ નમે તેથી નાસ્તિક હોય પરંતુ તે જ્ઞાનને માન્ય રાખી જ પડે જ, તમે ઢાળડી શબ્દ બોલો છો એટલે તે

જે આ પ્રમુખ વસ્તુઓનું માત્રામુદ્યોગી રહ્યું છે તે જ્ઞાનને આ રીતે જ્ઞાન માન્ય રાખીને માત્રા ચરમુકવવામાં નથી આવતું. આ રીતે જ્ઞાનને માન્ય રાખી નહિ કેવળ માત્રા જ્ઞાનની

સાંભળનારને તેથી અમુક પ્રકારનું જ્ઞાન થાય છે તમે દાખડી શબ્દ સાંભળો છો એટલે તમોને પણ અમુક પ્રકારનું જ્ઞાન થવા પામે છે અમુક આકાર, અમુક દેખાવ અને અમુક ઢળવાળી જે વસ્તુ છે તે દાખડી છે એવું આપણે બાણીએ છીએ સૌથી પહેલાં ઇંદ્રિયોદ્વારા જે જ્ઞાન થાય છે તે આપણે કબુલ રાખ્યું છે એટલે તે પછી તેની આગળ થતા જ્ઞાનને પણ કબુલ રાખવું જ પડે છે નૈયાયિકો વૈશેષિકો

ઇંદ્રિયોથી થતા જ્ઞાનને જે કબુલ રાખે છે અને તેની આગળ વાચ્યવાચકતા દ્વારા થતા જ્ઞાનનો જે ઇન્કાર કરે છે તે ખડ કહીએ તો નાસ્તિકનો બાઈ જ છે જ્ઞાન એ ઇંદ્રિયોથી થનારી વસ્તુ છે છતાં અવધિઆદિ જ્ઞાન ન માનીએ તો તે પરમનાસ્તિકનાજ છે બીજું ઘઈ નથી અવધિજ્ઞાન આદિનેજ જો ન માનીએ તો તો પછી જ્ઞાન એ આત્માનો સ્વભાવ છે એવું કહેવાનો વખત જ રહેતો નથી અવધિજ્ઞાન આદિને જ જે માનવાની ના પાડે છે તે કયે મોઢે એમ કહી શકે કે આત્માનો સ્વભાવ જ્ઞાન છે ? સંકેતદ્વારાએ જે બોધ થાય છે તે જ્ઞાન છે, સ્વતત્ર આત્માદ્વારાએ જે બોધ થાય છે તે જ્ઞાન છે, પરંતુ એ બધું કહેવાનો અને માનવાનો પેલાને તા સમય જ મળતો નથી કે જેથી અવધિજ્ઞાન આદિજ્ઞાનને માનવાનો જ ઇન્કાર કરે છે નાસ્તિકતાવાદીઓના વિચારોનું મિથ્યાપણ અહીં જણાઈ આવે છે હવે નૈયાયિકો અને વૈશેષિકોનો મત કેવો છે તે તપાસી જોઈએ

હે જિન! તમારો આત્મા સ સારસમુદ્રમાંથી શુવંન તારવાની ભાવના વડે ઘણા જન્મથી બાંધિત છે તે આપે અનંત ભવના પ્રગટ કરી તેથી જ સમસ્ત જગતના ઉદ્ધાર મટે તમે નીધને પ્રગટ કર્યું—સ્થાપ્યું.

મોક્ષ કે મૂર્ખાઈ

નૈયાયિક અને વૈશેષિકના મત પ્રમાણે જે આત્મા મોક્ષે જાય છે તે આત્માના જ્ઞાન અને સુખ પણ છુટી જાય છે. આ લોકોના આ વિચિત્રવાદની મૂર્ખાઈથી જ વૈષ્ણવોએ તેમની મશ્કરી કરી છે, વૈષ્ણવોએ તેમની મશ્કરી કરતા કહ્યું છે કે વરં. અર્થાત્ મથુરાક્ષેત્રની પાસે આવેલા વૃંદાવનમાં શિયાળનો અવતાર ધારણ કરવો એ સારો છે. પણ નૈયાયિક વૈશેષિકના મતોના મોક્ષ મેળવવો એ નકામો છે અર્થાત્ ન્યાયવાદીઓ અને વૈશેષિકોના મોક્ષ કરતા તો વૈષ્ણવોએ માનેલા પવિત્રધામ મથુરાની પાસે શિયાળ થઈને જન્મવું એ વધારે સારું છે. ન્યાયવાદીઓના મોક્ષ મળે તો તો સુખ પણ ભાગી જાય છે, તો પછી કાંઈ નહિ તો છેવટે સુખ મળ્યા કરે એવો શિયાળનો અવતાર શું ખોટો? આવા વ્યંગ શબ્દો કહીને વૈષ્ણવોએ ન્યાય-વિશેષતાવાદીઓની મશ્કરી જ કરી છે તે યોગ્ય જ છે જે મોક્ષમાં સુખનું સત્યાનાય છે અને જ્યાં જ્ઞાનનો પણ નાશ થાય છે તે મોક્ષનો વૈષ્ણવો તિરસ્કાર કરે એમાં આશ્ચર્ય જ નથી. ખરી રીતે વૈષ્ણવોએ આ રીતે કટાક્ષ કરીને ન્યાયવાદીનો મોક્ષ એ સુખ અને જ્ઞાનથી યુગ્મ્ય હોવાથી તે કેવો પોકળ અને મિથ્યા છે તેજ બતાવી આપવાનો પ્રયાસ કરેલો છે અને એ મોક્ષની મૂર્ખાઈને પ્રકટ રીતે કર્યાની આખી છે

નું આત્મા વિનુલુ છે ?

ખીંચી મથુએ ઈન્દ્રિયા અને પદ્મવાના મયોગો દ્વારા એજ જે જન વચ છે, તેને જ એક માત્ર જ્ઞાન માનીએ, તો

જે 'જન' વચની વાળી વચમાંને આખો જ માર એ જ મથુ ને જાણે છે કલેવરકળી આત્મિક. મથુ પ્રાણીઓ તેમા રવાનુ જ કલેવરકળી નુક કરે કે

આત્માના સ્વરૂપદ્વારા એ જે જ્ઞાન થાય છે, તે જ્ઞાનને માનવાને અવકાશ જ રહેતો નથી. પ્રત્યક્ષ ઈન્દ્રિયોને પદાર્થનો સ્પર્શ થાય અને તેથી જ જે ભગુતિ થાય તેજ એકલુ જ્ઞાન હોય અને ખીલતને જ્ઞાન માનવાની ના પાડવામાં આવતી હોય તો આત્માના સ્વભાવદ્વારા સેંકડો વસ્તુઓનું જ્ઞાન થાય છે એ સઘળા જ્ઞાનને આપણે ફેકી ફેવું પડે છે. એ રીતે ન્યાયવાદીઓનો વાદ નકામો થઈ પડે છે. હવે સાંખ્યદર્શનના વિચારો કેવા છે તે તપાસી જોઈએ. સાંખ્યદર્શનકારનો મત જોઈએ તો તેઓ આત્માને નિર્ગુણ માને છે. આત્માને તેઓ કર્તાએ નથી માનતા અને ગુણવાળો નથી માનતા. આત્માને તેઓ નિર્ગુણ માને છે એટલે આત્મામાં કેવળજ્ઞાન રહેલું છે એ કહેવાનો પણ તેમને અવકાશ જ રહેવા પામતો નથી.

બૌદ્ધોની બુદ્ધિની બાલીશતા

ન્યાયવાદીઓ, વેશેષિકો, સાંખ્યવાદીઓની આ વિષયમાં શુ માન્યતા છે તે આપણે જોઈ ગયા અને તેમની માન્યતાનું પોક્કળપણુ પણ આપણે જોઈ લીધું, હવે મીમાંસકો તો પોતાને મોટેજ એકરાર કરે છે કે દેવો ન વિચિત્રે કોડપિ સર્વજ્ઞાદિ-વિશેષણો અર્થાત્ સર્વજ્ઞ માનો છો તેવો કોઈ દેવજ જગતમાં નથી, એટલે કોઈના પણ અભિપ્રાયને આત્મામાં કેવળજ્ઞાન છે એ વસ્તુ જ રહેતી નથી. બૌદ્ધો તો વળી આ વિષયમાં બધા કરતાં કાંઈ બુદ્ધીજ વાંસળી વગાડે છે તેમનો સિદ્ધાંત “વર મર્યો કે બાન બળી ગઈ” તેના જેવો છે. બૌદ્ધ કહે છે કે વસ્તુનો સર્વથા અભાવ થવો તેનું જ નામ મોક્ષ છે. હવે વિચાર કરવાની

હે જિન! કર્મ સમૂહ તમારે આધીન નથી તેમજ લવિષ્યમાં આધીન થશે પણ નહિ તેથી તે કર્મ સમૂહને આવતા અટકાવનારા અને ક્ષય કરનાર ઉદ્યોગ-ઉદ્યમ તમે કહ્યો.

વાત છે કે વસ્તુનો અભાવ એનેજ જો મોક્ષ માની લઈએ તો
તો એમજ માનવું પડે છે કે મોક્ષ એટલે આત્માનો અભાવ !

આત્માનો અભાવ તે મોક્ષ ?

આત્માનો અભાવ એનેજ જો મોક્ષ માની લઈએ તો તે
પછી કેવળજ્ઞાન જેવી ચીજ માનવાનીજ ખાકી રહેતી નથી.
મોક્ષમા જ્યાં જીવના સદ્ભુતપણાનો સંપૂર્ણ અભાવ છે ત્યાં
કેવળજ્ઞાનવાળા જીવનું અસ્તિત્વ પણ માની શકાતું જ નથી. કુલે
આ બધા તત્ત્વજ્ઞાનીઓના તત્ત્વોનો વિચાર કરીએ તો માત્રમ
પડે છે કે જીવનું સાચું સ્વરૂપ આ બધામાથી એકના ખ્યાલમા
આવતું નથી, અર્થાત્ આ બધાઓએ શરીરમા રહેલી ચેતનાને
જીવ કહી લીધો છે. તે માત્ર સર્વજ્ઞ ભગવાનોના અનુકરણ રૂપે
છે, અથવા માત્ર ખ્યાલ રૂપે છે. પરંતુ જીવ શબ્દનો પ્રયોગ
જીવનું સાચું સ્વરૂપ જાણીને તો એકેય ધર્શનવાદીએ કરેલો
જનનમા નથી. અર ક્યો જ નથી. જીવનું સ્વરૂપ વિચારીને
તેના જ્ઞાનમુખને જાણીને તેની ચેતનાને જાણીને તેને અનુભવીને તેને
જ નથી પ્રત્યક્ષ રીતે જોઈને તત્ત્વશ્રીત્ જીવશબ્દનો પ્રયોગ જો
કોઈએ પશુ કરેલો હોય તો તે એક માત્ર જૈનધર્મનેજ કરેલો
જ, બીજાઓએ કરેલો નથી.

હીનને કંઈરીજ માનું.

જીવનું સાચું સ્વરૂપ જાણીને જીવને કોઈએ જીવ કહ્યો
નહી. કંઈરીજ ખરવાના કાલકલને અટ્ટી યાક કયા કંઈરીનો
નવ્યા હયા હીતને હીત કહે જ, પરંતુ તે નોત, માત્ર, તેજ,

જીવનું જીવન-ધર્મ-માનવના પાપ દૂર કરવામા જીવે
જીવનું જીવન-ધર્મ-માનવના પાપ દૂર કરવામા જીવે
જીવનું જીવન-ધર્મ-માનવના પાપ દૂર કરવામા જીવે

કર્મ ફીલોસોફીને જાણતા નથી. ત્યારે એજ વાત સર્વશક્તિશ્વર
ભગવાન તેમજ આસન્નોપકારી શ્રીપાર્થનાથજી અને ભગવાન
શ્રીમહાવીરદેવના શાસ્ત્રમા પહેલેજ પગથીએ શીખવાની હોય છે
ખાળપણાની ગળથુથી.

જૈનશાસનની દૃષ્ટિએ તો ખાળપણમા જ ગળથુથીમાજ
એ વસ્તુ આપવાની છે કે જીવ અનાદિનો છે, ભવ અનાદિનો
છે, અને કર્મસંયોગ પણ અનાદિનો છે. જીવના અન્યાન્યગુણો
સમજવાને માટે પણ સૌથી પહેલા જીવ અનાદિનો છે એ વાત
જાણવાની જરૂર છે. જ્યાં સુધી જીવ અનાદિનો છે એ તમે સમજી
શકવાના નથી. ત્યાં સુધી જીવના ગુણ અને તે ગુણના આવરણ-
રૂપ કર્મો પણ અનાદિના છે, એ વાત તમે સમજી શકવાના
નથી જીવને તો અનાદિનો માનીઓ. તો પર્યાયે એમ પણ
માનવું જ પડે છે કે જીવનો જે ગુણ છે તે પણ અનાદિનો છે,
અને જો જીવનો કેવળગુણ અનાદિનો છે એમ માનીઓ તો જીવના
કેવળગુણને રોકનારા કર્મો તે પણ અનાદિના જ છે, એમ માનવું
પડે છે. હવે એવીય આગળ વધો. જીવને તમે અનાદિનો માન્યો
જીવના કેવળગુણને પણ તમે અનાદિનો માન્યો અને એ કેવળ-
ગુણને રોકનારા કર્મો પણ અનાદિના તમે માન્યા તો એ પણ
પરથી એક ધારી વાત તમારે માનવી જ રહે છે

આત્મા અનાદિનો પણ કે નહિ ?

પણ અનાદિના છે, તો પછી એની મેળે જ સિદ્ધ થાય છે કે ભવબ્રમણ એ પણ અનાદિનું જ છે. જીવ અનાદિનો છે, કર્મ સંયોગ અનાદિનો છે, ભવબ્રમણ અનાદિનું છે એ સઘળું અનાદિનું ક્યારે માની શકાય, કે જ્યારે આત્માને તમે અનાદિનો માનો તો, જો આત્મા અનાદિનો નથી તો આમાનું કાઈપણ અનાદિનું તમે માની શકતા નથી અને જો તમારે આ સઘળું અનાદિનું માનવું હોય તો તમારે આત્માને પણ અનાદિનો માને જ છુટકો છે. આપણે આવી પ્રૌઢ માન્યતા ન રાખીએ અને માત્ર આ ભવ પુરતું જ જોયા કરીએ તેમા આપણા નડાડો વગવાનો નથી તેની ખાતરી રાખજો આપણે જે જોઈએ છીએ, તેની આગળ પાછળ જોવાની આપણે તસ્દી લેતા જ નથી આજ ખગભ ટેવને પરિણામે આપણે (આગળ) વધી શકતા નથી,

દુખીનની જરૂર છે.

જે વસ્તુ આપણી દૃષ્ટિમર્યાદામા આવી શકે છે તે વસ્તુને આપણે પાચસો વાર જોઈએ છીએ, પરંતુ જે ચીજ આપણી દૃષ્ટિમર્યાદામા આવતી નથી તે જોવાને માટે દૂરદર્શકયંત્રની જરૂર પડે છે. દૂરદર્શકયંત્ર વિના આખો દૂરની ચીજ જોઈ શકતી નથી, તેજ પ્રમાણે શ્રી સર્વજ્ઞ ભગવાનોની વાણીરૂપી દૂરદર્શકયંત્ર વિના આપણે આપણા આગલા પાછલા ભવોને પણ જોઈ શકતા નથી, અર્થાત્ તેને વિષે વિચાર પણ કરી શકતા નથી પ્રભુ સર્વજ્ઞભગવાનના વચનો એ આપણે માટે દુખિન છે દુખિનથી દેખાના પદાર્થ તમે વિના દુખિને જોવા પ્રયત્ન કરો તો તમે તે જોઈ શકતા નથી, તેજ પ્રમાણે ભગવાનના વચન વિના આપણે પણ

અશુભ કર્મથી બનેલું એવું તને મુખદુઃખરૂપી ફલ અહીં ઉદયના આવ્યું છે તો કમથઃ આ મુખદુઃખના અનુભવરૂપી પિત્તનને છોડીને શુભસાવનો આશ્રય કર.

ધાર્મિક ક્ષેત્રની વસ્તુઓને વિચારી જોવાને માટે શક્તિમાન નથી. અર્થાત્ બાગવાનના વચનરૂપી દુર્ગિનની આપણને અનિવાર્ય આવશ્યકતા છે.

વિવેકચક્ષુ પણ અહિં નકામા

વિવેકચક્ષુ એ પણ દુર્ગિન વગરની આળ છે. આપણે જીવ જો બાગવાનની વાણી રૂપી દુર્ગિન ન રાખે, તો તેનું પરિણામ એ આવે કે આપણે માત્ર આ જન્મ પુરતું જ દેખી શકીએ. તેથી તે એક અંશ પણ વધારે ન જ જોઈ શકે. દુર્ગિન ચઢાવીને દેખીએ તો પણ જેટલી શક્તિવાળી દુર્ગિન હોય તેજ પ્રમાણે તેમાથી જોઈ શકાય તેથી બીજા પ્રકારની વસ્તુ તેમાંથી દેખી શકાતી જ નથી આંખે દુર્ગિન ચઢાવીને જોઈએ છીએ ત્યારે દૂરની વસ્તુને આપણે જોઈ શકીએ છીએ પરંતુ તેજ દુર્ગિન જો આંખેથી કાઢી નાખે તો તમે તત્પરશ્વાત્ પહોંચાને. દેખાવ જોઈ રાખતા નથી આપણા આત્મા માટે એજ રીતે બાગવાનનું વચન તે દુર્ગિન છે, જ્યારે આપણે એ દુર્ગિન ડગાડીએ છીએ ત્યારે અનાદિનું અતીતકાળનું અને અનાગતકાળનું જ્ઞાન ધરાવી શકીએ છીએ જ્યાં જ દુર્ગિનનો ત્યાગ કરી છીએ કે અતીત અનાગતને દેખના આપણે બધે બધે છીએ

જનંદેવના પ્રવચનની મહત્તા

કાચ જ નકામો અને જામ ઉપજાવનારો છે. જે કાચ અલૌકિક ગુણવાળો છે, જે કાચ દ્વરની વસ્તુઓને આપણને દેખાડે છે, તે કાચની ઉપયોગિતા સમજી શકાય એવી છે. પરંતુ અજ્ઞાનતાને લીધે કેટલાક મૂર્ખાન દો એ કાચને જ દોષવાળો કહી દેવા તૈયાર બની ગયા છે. વળી એજ રીતે જૈનપ્રવચન પણ આપણા આત્માને અતીત અનાગત સમયને બતાવે છે, માટે કેટલાક કહે છે કે જૈનપ્રવચન રૂપી એ દુર્બીન લગાડીએ જ નહિ એ દુર્બીનમાથી જોવાની તસ્દી જ ન લઈએ તો કેવું સાફ કે દેખવું થે નહિ અને દાઝવું થે નહિ. આવો વિચાર કરીને કોઈ એ દુર્બીન આખે લગાડવાની જ ના પાડે તેને કેવી રીતે સમજાવવો તેનો વિચાર કરો.

તે કુટેલા ભાગ્યવાળો છે.

જે આવી વાતો કરે છે તેને કુટેલા ભાગ્યવાળો જ માની લેવો જોઈએ છતાં તેવાને પણ સમજાવવાનો પ્રયત્ન કરવો એ તો આપણી ક્ષમ છે જ. જો આપણે એ ક્ષમ ન બતાવીએ તો આપણે પણ માત્ર ભૂલેલા જ ગણાઈએ, ધારો કે દૂરથી કોઈ એક ભયંકર સિંહ દોડી આવે છે. તમે દુર્બીન લગાડીને એ સિંહને જોશો તો તમારી ખાતરી થશે કે તમારે માથે અમુક આકરી આપત્તિ આવી પડે છે, અને તેથી તમે એ આપત્તિમાંથી બચવાનો માર્ગ શોધી કાઢશો. પરંતુ તમે એવો વિચાર કરશો કે 'જો, દુર્બીનમાથી જોઈશું તો સામેથી આવી પડેલી આપત્તિ દેખાશે અને આપત્તિ દેખાશે એટલે તેનો પ્રતિકાર કરવો પડશે,

હે તાત-જિન! પુણ્યપ્રભાવથી મારા વડે ત્રસત્વાદિ પ્રાપ્ત કરાયું અને તમારા શાસનના લાભથી મારું તે ત્રસત્વાદિ સફલ થયું

તેના કરતા બહેતર છે કે દુર્ગી'ન લગાડવું' નહિ, ને આપત્તિ જોવી
પણ નહિ અને આપત્તિની ભય'કરતા સમજવી પણ નહિ"
તમારા આવા વિચારથી તમારા ઉપર આપત્તિ આવવાની અટકવાની
નથી. તમે દુર્ગી'નમાં જુઓ તો પણ તમારા ઉપર આપત્તિ
આવશે અને નહિ જોશે તો પણ તમારા ઉપર આપત્તિ તો આવશે,
માત્ર દુર્ગી'નથી જોવાથી તો એ દ્વારા થશે કે તમે આપત્તિને
જાણી શકશો અને તેમાંથી બચવાને માર્ગ પણ વિચારી તેને
વર્તનમાં મૂકી શકશો.

મોક્ષ અને નિર્ગોહ

દુર્ગીનનો આવો કાયદો છતાં જે મૂર્ખ માણસ એ કાયદો
 ઉઠાવવાની ના પાડશે તેને આપણે કાલો તો નહિજ કહી શકીએ,
 પરંતુ મૂર્ખોજ કાળી શકીએ તેજ પ્રમાણે જૈનપ્રત્યનરૂપી
 દુર્ગીનનો ઉપયોગ કરવાની પણ જે ના પાડે છે તે ગેશક
 મૂર્ખોજ છે? દુર્ગીનનો એ ગુણ છે કે જે વસ્તુ સીધી સાદી
 આખે દેખી સમજાવી નથી તે વસ્તુને દુર્ગીન દેખાડી આપે છે.
 અજ પ્રમાણે જૈનપ્રત્યનરૂપી મદાન દુર્ગીન પણ જે આપણે
 આખે નથી નિહાળી સમજતા તે બતાવી આપે છે આપણે ભૂલ
 અને નિર્વિધ્ય કાળ આપણે જોઈ સમજતા નથી, તેજ પ્રમાણે
 મેં હ અને નિમોહનુ સ્વરૂપ પણ આપણે જોઈ સમજતા નથી,
 એ સ્વરૂપ જીનેશ્વરના પ્રવચનરૂપ દુર્ગીન આપણને બતાવી
 આપે છે આ દુર્ગીન આતું મદાન બતાવે છતાં જે માનસ
 ન. દુર્ગીનનો ઉપયોગ ન કરે અને દુર્ગીનનાજ પ્રકાશ કરી

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ १ ॥
 नमो भगवते वासुदेवाय ॥ २ ॥
 नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ३ ॥
 नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ४ ॥
 नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ५ ॥
 नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ६ ॥
 नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ७ ॥
 नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ८ ॥
 नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ९ ॥
 नमो भगवते वासुदेवाय ॥ १० ॥

નાખવા તૈયાર થાય તેને તમે કેવો કહેશો ? કંઈ પણ શકા
વગર આપણે એવા માણસને મૂર્ખાનીજ ઉપમા આપવી પડશે
વાંદરાને દુર્બીન ન શોભે

દુર્બીન જો માણસ પોતાની આંખે લગાડે તો એનું રહસ્ય
તે પામી શકે છે. પરંતુ તેમના કરતા વાંદરાની આંખોએ
દુર્બીન બાંધીએ તો શું થાય ? પરિણામે વાંદરો દુર્બીનનો
દાટજ વાળી નાખે ? વાંદરાને દુર્બીન બાંધે તો તે સ્ત્રીધોજ
ભડકીને કાંઈનું કાંઈ કરી બેસે અને એજ દુર્બીન જો માણસોને
આપો તો તેઓ એનો સારો ઉપયોગ કરી લે છે તો પછી
એના વાંદરાનો દોષ માનશે કે દુર્બીનનો ? કોઈ પણ માણસ
સહેલાઈથી કહી શકશે કે વાંદરો દુર્બીનનો દાટ વાળે છે એમા
દુર્બીનનો વાક નથીજ પરંતુ દૃષ્ટિનોજ દોષ રહેલો છે. એજ
રીતે જે દુર્બીનનું મૂલ્ય સમજે છે તેવો વિવેકવાળો જૈનશાસન
પામેલો એ દુર્બીનના ઉપયોગ વડે પોતે તરી જાય છે જ્યારે
ચચળપ્રકૃતિવાળા વિષયકવાચનાજ રસીયાઓ જીનેશ્વરના
પ્રવચનરૂપ દુર્બીનનાજ છિદ્રો શોધવા માડે છે ? અને જ્યારે
તેમને જૈનપ્રવચનના કાંઈ પણ છિદ્રો નથી મળતા ત્યારે તેઓ
પોતાનાજ છિદ્રો પ્રવચનને શીરે ઓઢાડી દેવાને તૈયાર થઈ જાય છે ?
દુર્બીન પછી પડેલા આવે તો ?

વિવેકવાળો આત્મા જેમ દુર્બીનનું મૂલ્ય આટી શકે છે
છે તેજ પ્રમાણે જેઓ આત્માર્થી છે, જેમને જીવ અને ભવનું
સ્વરૂપ બાણુવું છે, તેઓ તો આ દુર્બીન ઉપર વારી જવાનાજ

આખ્યાતાએ વક્તાએ બોલતા પહેલા જ દૃઢ્યમા પોતાનું
સ્વરૂપ સ્થાપન કરવું આથી જ આરંભમા રક્ત લોકો હા ! શુદ્ધ
ધર્મને કહેતા નથી

જવાના. ફરની વસ્તુ જોવાની આકાંક્ષાવાળાને દુર્ખીન હ'મેશાં રાખવું એ કર્તવ્ય છે, તેજ પ્રમાણે આત્મકલ્યાણની ઇચ્છાવાળાએ પ્રભુ પ્રવચનરૂપી દુર્ખીન હ'મેશાં રાખવું એ તેનું કર્તવ્ય છે. હવે એ દુર્ખીન હ'મેશાં પોતાની પાસે રાખવાની બાવના ક્યારે ઉત્પન્ન થાય ? તેનો વિચાર કરો. અને એ દુર્ખીન હોવા છતાં પણ તે નકામું થઈ પડે એવું ક્યારે બને ? તે વિચારો. તમે દુર્ખીન લઈને તે દ્વારા બહાર જોતા હો, તમોને દુર્ખીન પ્રિય છે, તમે તે છોડવા પણ માંગતા નથી, અને દુર્ખીન વડે ફરની વસ્તુ જોવાનો પણ તમારો મનોભાવ છે, પરંતુ ધારો કે દુર્ખીન પછી એકાદ મોટો પટ આવે તો શું તમારું દુર્ખીન તમોને કામ આપી શકે ખરું ? જવાબ એજ મળશે કે નહિય !

દુ સસ્કાર ટાળો

દુર્ખીન પાસે રાખવાની તેનો પુરેપુરો ઉપયોગ કરવાની અને તે દ્વારા ફરની વસ્તુઓ જોવાની તમારામાં પુરેપુરી આકાંક્ષા હોય તે છતાં જો આટો પટ આવતો હોય તો તમારો મનોરથ તમે પાર પાડી ચકતા નથી, તેજ પ્રમાણે જીનેશ્વરપ્રવચન રૂપ દુર્ખીન તમારી પામે હોય તેનો તમે પૂરેપૂરો ઉપયોગ કરવાને ચકતા હો અને તે દ્વારા તમે ભૂત, ભવિષ્ય, મોક્ષ, નિર્ગોળ આદિ જાનુજા માનવા હો, તે છતાં પણ જો ખરાબ સસ્કાર રૂપી પડ વચ્ચે આવી જાય તો તમારી ધારણા પૂરેપૂરી રૂળી શકે નહિ. એ બળબે સસ્કાર રૂપ પડ વચ્ચે ન આવે તે માટે શો માર્ગ હો. તે વિચારો. એને માટે સાધકારોએ એજ માર્ગ બતાવ્યો છે કે (૧) અત્મા અનાદિનો છે (૨) હમં અનાદિનો છે અને

નીજાજના દેસા અને ગુરૂઓ આ અને ધનમા હ'મેશાં પ્રજા-અવજા હ'ર ન તેઓ બીજા જીવન પાસે ધન હ'લી નહિ હ'લી' અવજા ન હ'લી

(૩) ભવસંયોગ પણ અનાદિનો છે એ સંસ્કારો ગળથુથીમા દરેકને પાવાની જરૂર છે. જેનામા આ સંસ્કાર પડ્યા હશે તેને ખરાબ સંસ્કાર પડવા પામશેજ નહિ અને તે બહુજ સુખપુર્વક એ દુર્ભાવને-જેન પ્રવચનને વાપરી ભૂત, ભવિષ્ય, મોક્ષ, નિર્ગોદ આદિ જોઈ શકશે. પણ સંસ્કારો પડવાથી કેવી રીતે ક્ષાયદો થાય છે તે હવે જોઈએ.

વ્યાખ્યાન ત્રીજું

ધર્મ મોક્ષજ આપે છે, મોક્ષ આપેજ છે-
એટલુ જ નહિ પણ અર્થ કામ પણ આપે છે.

ધર્મથી મળેલા અર્થ કામ, જીવને કદી ફસાવતા નથી.

ધર્મ પૌદ્ગલિક તથા આત્મીય-ઉભય સુખને આપે છે.

વચન-ચત્તુષ્ઠાના-મવિવદ્ધાવયોદિતમ્ ।

મેઝ્યાદિભાવસંયુક્તં, તદ્ધર્મં હિતી કીર્ત્યતે ॥૧॥

શાસ્ત્રકાર મહારાજા આચાર્યભગવાન્ શ્રીમાન્ હરિભદ્ર-
સૂરીશ્વરજી મહારાજા બળ્યજીવેના ઉપકાર માટે ધર્મોપદેશ
કરતા ધર્મનુ સ્વરૂપ વર્ણવે છે. તેમા તેઓશ્રી ક્ષરમાવે છે કે આ
જગતમા દરેક જીવ જુદી જુદી ઇચ્છા, રૂચિ કે પારલ્લાવાળા હોય

જગતમા લોકની આગળ બુદ્ધિ વગરના એવા આ પગલાદીઓ
પગાતા અનુકરણને કરતા સતત ઉદ્યમે પામેલા છે પરંતુ આ
પગલાદીઓ સત્તારની હોઈને નાટે સમર્થ નથી

છે દરેકના મનોરથો અલગ અલગ હોય છે, અને એ રીતિએ જો જોવા જઈએ તો અનંતા જીવો હોવાથી ઈચ્છા વિગેરેના પદ અનંતા પ્રકાર ગણાય કહોને કે જીવ એટલી ઈચ્છા પણ તે તમામ ઈચ્છાઓને, ઈચ્છા વિગેરેના એ અનંતા પ્રકારોને સામાન્ય નીતિકારોએ માત્ર ચાર વર્ગમાં વહેચેલ છે. ચાર વર્ગમાં તે તમામ પ્રકારોનો સમાવેશ કરેલો છે. જીવ જીવ પદાર્થોમાં જીવ જીવ રગ છે તેમાં રગની તીવ્રતા મદતાની અપેક્ષાએ વિચારીએ તો રગના ભેદ પદાર્થો જેટલા થાય એમ કહીએ તો ચાલે, પણ દુનિયાએ વર્ગીકરણ કરીને રગના તે પ્રકારોને પાંચ પ્રકાર સમાવેલ છે. ધારો કે એક પદાર્થ ધોળો (સ્વેત) છે, બીજો પદાર્થ ધોળો ખરો પણ પહેલાથી જીવો પડતો, આછો ધોળો હોય વધુ ધોળો હોય તો પણ તેણે ધોળામાં જ ગણી લીધો. એ પ્રમાણે રયામ (કાળા) વિગેરે રંગોમાં પણ સમજી લેવું. એમ રીતે સંસારના જીવોની રૂચિ, ધારણા, મનોરથ, ઈચ્છા વિગેરે અનંતા છતાં વર્ગીકરણથી તે બધાનો સમાવેશ ચારમાં થાય છે ચાર વર્ગોના નામો ૧. ધર્મ ૨. અર્થ ૩ કામ અને ૪ મોક્ષ છે. એવી કોઈ ઈચ્છા, ધારણા વિગેરે નથી કે જેનો સમાવેશ આ ચારમાંથી એકદં વર્ગમાં પણ ન થઈ શકે અર્થાત્ એકદં વર્ગમાં નો કોઈ પણ ઈચ્છા વિગેરે આવે જ છે

કોઈ પ્રશ્ન કર કે આ ચાર જ વર્ગ કેમ? એવું સમાધાન કરના સાંપ્રત્ત દરમિયાં છે કે જગત્માં મુખ્ય બે પ્રકારના જ રૂચિ, મનોરથ વિગેરે છે તો મુખ્યકિને માટે ને! એટલે તેના

કે જિન! તત્તને જાગૃતનાર તમારું એક જ વચન તત્તમ-
તત્તને વત્તુ કંત છે એક તત્તસાનીઓને ન નાતવી ઉદ્ધાર-પાત
કામ નને જ, મન: ૧૨ અતત્તસાનીઓને સંસારમાં પાડનાર
નને જ

ઋદ્ધિ, સમૃદ્ધિ પણ કુંકી કુંકીને ડાંખ મારે છે, અર્થાત્ રાજી કરીને, નયાવીને કુદાવીને પતન પમાડે છે.

પેલો શંકાકાર પોતાની શંકાને વધુ સ્પષ્ટ કરે છે કે—
“અર્થ જ્યારે અનર્થનું મૂળ અને તેવો અર્થ જો ધર્મ મેળવી આપે તો તે ધર્મજ મહા અનર્થનું મૂળ ગણાય, અને જે કામને દુર્ગતિની, નરકની નીસરણી કહેવામા આવે તેના કામને જો ધર્મ મેળવી આપે તો તે ધર્મજ નરકે જવાના મોટા પગથીઆંરૂપ ગણાય ધર્મજ નરકનો રાજમાર્ગ ગણાય કામ તો છીંડી ગણાય. આવો ધર્મ તો છાંડવા લાયક કે આહરવા લાયક? ધનના ધોક્કા મરાવનાર, કામના કારાગારમા પુરનાર અર્થાત્ ધનદ્વારા ધોક્કા મરાવનાર, કામદ્વારા દુર્ગતિના કેદખાનામા ઘસડનારો ધર્મ આહરવા યોગ્ય શી રીતે?” શંકાકાર પોતાના સમર્થનમા સિદ્ધર પ્રકરણનો શ્લોક પણ રજુ કરે છે કે—

“વિવર્ગસંસાધનમન્તરેણ૦ इत्यादि—

અર્થ : “ત્રણેય વર્ગની સાધના વગરના મનુષ્યનુ જીવન જનાવર જેવુ છે તેમાય ધર્મ શ્રેષ્ઠ છે, કેમકે તેના વગર અર્થ કામ પણ મળતા નથી”

શંકાકારને સમાધાન આપતા શાસ્ત્રકાર કહે છે કે, બાઈ! પ્રથમ તો આ શ્લોક શાસ્ત્રકારનો નથી તે જરા વિચાર! છેલ્લો શબ્દ પ્રયોગ વદામિ કે વદાવ નથી પણ વદન્તિ છે, ત્યાં એન કદા કે જેમણે મોક્ષ માન્યો નથી, મોક્ષને માટે જેના મનોરથ નથી તેવાઓ પણ ધર્મને શ્રેષ્ઠ માને છે.

પ્રતિકમ્પમા અઢાર પાપસ્થાનક તા બોલો છો ને! ચાલે નેનુન તયા પાપમે પરિવ્રજને તો પાપ માન્યુ છે ને!

હે જીવ! તારે માટે વેદનું તથા ખપાવનું એમ બે નાગ છે તેના પરેડો ક્યારકર છે, જેથી ખીલત માર્ગ માટે તુ સમર્થ નથી

ઉડવામા પણ ફસામણુ છે. મધ પરની માખીને મીઠાશ છે પણ ઉડવામા વાધા છે, કેમકે ત્યાં ચોટેલી છે; જ્યારે સાકરપરની માખીને તો મીઠાશ પણ મળે છે અને ધારે ત્યારે તે ઉડી પણ શકે છે તેને ઉડતાં કાઠ રોકી શકતુ નથી.

પત્થર ઉપર બેઠેલી માખી જેવા જીવો એવા કે આ લોકમા ભલે એને મીઠાશ નથી અર્થાત્ ધન, ઋદ્ધિ આદિ મળ્યાં નથી, પૌદ્ગલિક ભોગવટાના સાધનો સાપડ્યા નથી છતાં પણ આત્મ-કથ્યાણુના માર્ગે તેઓ તરત જોડાઈ જાય તે ઉપર-

કઠીઆરાતું દૃષ્ટાંત

પત્થર ઉપરની માખીના પ્રકાર જેવા જીવને અંગે !

રાજગૃહી નગરીમા ગણધર ભગવાન શ્રી સુધર્માસ્વામીજી થોડા દિવસ થયા પધાર્યા છે. એક અપેક્ષાએ ભગવાન શ્રી ગૌતમસ્વામીજીથી ભગવાન શ્રી સુધર્માસ્વામીજીની સ્થિતિ ચડીયાતી ગણાય. ભગવાન શ્રી ગૌતમસ્વામીજી મોટા એ કબૂલ, લખિંધના નિધાન એ પણ કબૂલ, એમની હુયાતીમા એ તીર્થ રૂપ એ કબૂલ, પણ તેમની પાછળ શાસન કોનુ ? શાસનના શિરતાજ તો શ્રી સુધર્માસ્વામીજી જ પર્યુપણાપર્વમાં સમાચારી પ્રસંગે નાબળો હો ને-

વર્તમાનમા જે સાધુ સાધ્વીનો પરિવાર છે તે ભગવાન શ્રી સુધર્માસ્વામીજીની પર પરાનો ગણાય

જાવિષ્યના દુ.ખને બેઠનાર-નાથ ઠરનાર હોવાથી ધર્મ-શરણુ-રક્ષણુ ઠરનાર ઠહેવાય છે, કારણ કે પહેલેથી જ તે ધર્મ આ જીવને શિક્ષા-શિખામણુ આપે છે કે જેથી પાપ આવે જ નહિ પાપ આવે તો દુ.ખ યાય.

જે વિહાર કરવો હોય તોજ મારાથી સંયમ નિર્વાહાય તેમ છે.” આથી શ્રી ગણધર મહારાજાએ પણ વિહારનો વિચાર કર્યો હતો. જે વિચાર અભયકુમાર પાસે જાહેર કર્યો હતો. અભયકુમારે પૂછવાથી આ બધો વ્યતિકર શ્રી ગણધર ભગવાને તેને જણાવી દીધો. અને કહ્યું કે—“વિહારનું આજ ખાસ કારણ છે !” મત્રીશ્વર અભયકુમારે વિનંતી કરી કહ્યું કે—“ભગવન્ ! આપ માત્ર ત્રણ દિવસ રહો, કૃપા કરી ઉપદ્રવથી બચવા ત્રણ દિવસ એ સાધુને બહાર ન જવા દો, તેટલા વખતમાં મારાથી બનતું કરું છું; પછી આપને યોગ્ય લાગે તો વિહાર કરજો અગર સ્થિરતા કરજો.” આ રીતે અભયકુમારે વિનયપૂર્વક મહેનત માગી : શાન્તી ? મુનિના ઉપદ્રવ નિવારણ કરવાના ઉદ્યમનું પરિણામ જોવાની.

ત્રણ ત્રણ કરોડ સોનૈયા લેનાર પણ

કોઈ મા'જાયો નીકળ્યો !

અભયકુમાર ત્રીજેરીમાથી ત્રણ કરોડ સોનૈયા (કે રત્નો જે કહો તે) લીધા અને રાજગૃહીના મધ્યમાર્ગમાં એક એક કરોડના ત્રણ ઢગલા કર્યા પોતે શહેરમાં જાહેર ઉદ્દોલખણ કરાવી ઢાંકેરા પીટાવ્યો કે—

“અભયકુમાર ત્રણ કરોડ સોના મોડારા (જનતાને) જે કોઈ મુશ્કેલીને આપી દેવા તૈયાર છે તોના ઢગલા પણ બચાર વચ્ચે કાલમાં ખાવ્યા છે, પણ જે કોઈ મોંઘેરી શસ્ત્ર પ્રમાણે વર્તવા તૈયાર હોય તેને જ નહીં જમાનો હુક છે, કરોડ કરોડ સોનૈયાના ઢાંકેરા કેસ કોણ ન ખાવે ? એ કોને ન ખાવાશે ? જાણેય, જેના

અમારુ મનુષ્યની નહીં એ જાનતા પ્રાપ્ત થાય ન બદલ
સુદેવ-મેહ અરુહ અરુહ-૨૨ કમંભાગ્યુ કેશવનુ માત્રી
ત્રણ નહીં ખાવે તથા તેમજ કેઈ પણ નહીં જાણ-પ્રેમ
૨૨.૩ અરુહ-૨૨.૩ તથા

દરોડો તો પડ્યો પણ શરત સાલણીને એકેય ઉભો ન રહ્યો ત્રણ ઢગલા માટે નીચે મુજબની ત્રણ શરત હતી એક ઢગલા માટે એ શરત હતી કે : “શ્રીનો સમાગમ સર્વથા સર્વદા કરવો નહિ, શ્રી રહેતી હોય ત્યાં ભી તના આતરે પણ રહેવું નહિ શ્રીની સામું પણ જોવું નહિ. શ્રી સખંધી વાતચીત-કથા પણ કરવી નહિ તાત્પર્ય કે નવવાડના પાલનપૂર્ક શ્રીસ સર્ગને સર્વથા જીવનભર ત્યાગ કરવો આ શરતનું પાલન કરે તે કરોડ સોનૈયાનો આ પહેલો ઢગ લઈ જઈ શકે છે ” આ શરતે સોનૈયા કાણ લે ? સોનૈયા લઈ જવા કોને માટે ? શાને માટે ? જો સર્વથા શ્રી સમાગમનો જ પ્રતિબંધ હોય તો સોનૈયાને કરવાના ચે શું ?

સોનૈયાના બીજા ઢગલા માટેની શરત-“કાચાપાણીનો ઉપ યોગ કરવો નહી, પીવું નહિ, સ્પર્શ પણ કરવો નહિ, પીવા માટે કાચા પાણીની વિરાધના કરવી નહિ ” આ શરતનું પાલન કરે તે આ બીજો ઢગલો લઈ જઈ શકે છે કયો ગૃહસ્થ આ શરત પાટી શકે ? બીજો ઢગલો લેવા કોઈએ કબુલ્યું નહિ.

સોનૈયાના ત્રીજા ઢગલા માટેની શરત ‘અગ્નિનો સ્પર્શ કરવો નહિ, અગ્નિની (અગ્નિદાયની) સર્વથા વિરાધના કરવી નહિ’ આ શરતનું જીવન ભર પાલન કરે તે આ ત્રીજો ઢગલો લઈ શકે છે અગ્નિ વિના કયા સસારીને ચાલે ? રનોઈ અગ્નિથી જ ધાય, બત્તી, દીપક અગ્નિ જ ઢેને ! તેથી ત્રીજો ઢગલો લેવાને પણ કોઈ તૈયાર થયું નહિ.

જો વીતરાગ-રાગદ્વેષરહિત એવા દેવ ન હોત તો સ્ત્રી-શસ્ત્ર અને કામ-વિષયોના આસક્ત એના કયો દેવ મોહથી ધયેસો અધતનસ નાદુરૂપી ગાઢ અધકારનો નનૂલ તેને કે નાશ કરના સમર્થ થાય

પચાસ હજાર રૂપીયા હોય છતાં ઇચ્છા શી ? લાખની વધારે ખરીને ! આ માટે લગવાનું શ્રી હરિભદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજ શ્રી દશવૈકાલિક સૂત્રની ટીકામાં ફરમાવે છે કે, અર્થાત્

‘અર્થિ’ શબ્દનો પ્રયોગ કરીને ‘તે પણ ત્યાગી’ એમ કહે છે જો એમ ન માને તો વિચારો, મરણ સમયે ઉપવાસ, છઠ્ઠું વિગેરેનું પરચખખાણ કરાવે છે. જેને પરચખખાણ ન માનવું હોય તેની વાત શી ? કેમકે તે વખતે તો ગળે પાણીનું ટીપુ પણ ઉતરતું નથી

સભામાથી પ્રશ્ન—છતવાળો પરચખખાણ કરે, ત્યાગ કરે તેમા અને અછતવાળો ત્યાગ પરચખખાણ કરે તેમા ફરક ખરો કે નહિ ?

દુનિયામા જનતામા છાયા પડે તે વાત જૂદી બાકી પરિણામ દૃષ્ટિએ, આત્મીય દૃષ્ટિએ હેશ પણ ફરક નથી ચક્રવર્તી દીક્ષા લે તો મોક્ષે જાય અને તેનો ચાકર દીક્ષા લે, કોઈ હરિદ્રી દીક્ષા લે તો મોક્ષે ન જાય તેમ નથી. જ્યારે ધનવાન, રાજા કે ચક્રવર્તી ત્યાગ કરે ત્યારે ધર્મની પ્રશસા ધાય. જનતામાં છાયા પડે તે વાત ખરી બાકી ફલની સમાનતાએ લગીર પણ ફરક નથી

હવે સુદાની વાત પર આવો. જીવોના ચાર પ્રકારમા પ્રથમ પ્રકાર પત્થર ઉપરની માખી જેવા જીવોનો છે. તે પરથી આ કહીઆગતું હજાત ઠાતુ એ જીવો આ લોકમા નિર્ધન હોય; પાપોહયે કાઈ મળ્યું ન હોય એટલે ભોગવટો ન હોય પણ ધર્મ માર્ગે તરત વળી જાય.

જો તને સૂર્ય સમાન પ્રજાવાળા દેવ અહિં જગતમા ન હોત તો અહિં જાન્ય તીર્થિંક રૂપી પુવડોનું ચક્રિપણ હોત અધોત સૂર્યની પ્રજા ન હોય ત્યાં જ પુવડોનો પ્રચાર હોય કે.

બુદ્ધિનો ઉપયોગ કરવામાં આવે તો સમજી શકાય એક દૃષ્ટાંત છે તે વિચારો.

એક રાત્રીએ, સોનીએ સોનું કોઈ પણ પ્રકારે ચોરી ન કરે, સેરવી ન દે તેટલા માટે તેમને અલકારો ઘડવા પોતાના મહેલમાં, લોંચરામાં બેસાડ્યા અને બહાર મજબૂત ચોટ્ટી પહેરો રાખ્યો, ખાવા પીવા વિગેરેની વ્યવસ્થા અહર જ રાખી લોંચરું કેવું? એક પણ બાળી નહિ, બારી નહિ, એક પણ છિદ્ર નહિ કે જ્યાંથી હુવા, અજવાળું આવે. આવે સ્થાને, સોનું ઘડતા ઘડતા ન્યારે રાત્રી પડી ત્યારે એક સોનીએ કહ્યું. 'સૂર્ય આથમ્યો.' વિચારો કે તેણે કયા આધારે કહ્યું? લોંચરામાં તો એ બાળી શકાય તેવી હાલત હતી જ નહિ શું ગપ્પુ માર્યું ને સાચું પડ્યું? કાકતાલીય ન્યારે સાચું પડ્યું? ત્યારે! જેણે એ કહ્યું હતું તે સોની રાત્ર્યધ (રતાંધળો) માટે એ નિયમ કે સૂર્ય આથમે એટલે એ દેખતો બંધ થઈ જાય. એ દેખતો બંધ થયો એટલે એણે સૂર્ય આથમ્યાનું કહ્યું. આ વાત બુદ્ધિનો ઉપયોગ કરે તેને ન સમજાય? સમજી શકાય.

તેજ રીતે એ ચક્રવર્તી મરીને નરકે જ જાય એ કથનમાં અને ચક્રવર્તીઓ મોક્ષે પણ ગયા છે, સ્વર્ગે પણ ગયા છે એ વાતના પરસ્પર વિરોધનો પરિહાર પણ બુદ્ધિથી જ થઈ શકે. જરા ઉડા ઉતરો તો સમજાય, ચક્રવર્તી એટલે નરકેવ! એ નરકેવ જો નરકેવપણામાંજ (ચક્રવર્તીપણામાંજ) કાલ કરે તો નરકેજ જાય ભરત મહારાજા, સગર મહારાજા, મોક્ષે જનારા તથા દેવલોકે જનારા ચક્રવર્તીઓ નરકેવ નહીં ધર્મદેવ બન્યા.

ખીલ્લ દેવો મોક્ષમાયાથી રહિત નથી, અન્ય સદુજ્જોગ મેશા આઓના રક્ત છે, અને ખીલ્લે ધર્મ જે જીવંત સાચી યુક્ત છે ન્યારે બાહ્ય ધર્મના મુદ્દ તારવતી કેટલી પ્રાપ્ત થાય છે

શ્યુનીસીપાલીટીની મેલાની ગાડી.

કાયા કલેવર કારમું. ગંઢકીના ગાડવો.

વાત પશુ ખરી છે, તમે વિચારો. આ શરીર એટલે શ્યુનીસીપાલીટીની મેલાની ગાડી, ઉપર સુરોબિત ઢાકણાથી ભરે જાતરમાંથી પસાર થતી વખતે લાગે સુંઢર, તેમાંયે ઉપરથી સૂર્યના તેજથી જગજગારો મારે પશુ એ ઢાકણું જરા ખસે, ઉઘડે તો દુકાનદારો યુમાયુમજ કરે છે ને. આ શરીર પશુ તે રીતે આમડીરૂપી પતરાંથી મઢાએલું છે, પશુ અહર શું છે તે તપાસો. દાક્તરો ઓપરેશન કરે છે ત્યારે તે જોઈને ઢેઈને ચીતરી મઢે છે ને ! પાચ-સાત રૂપીઆમાર લોહી નીકળતાં જોઈને ચકરી આવે છે ને ? ઠલોરોફોર્મ સાથી સુંઢાડાય છે ? એ લોહી, એ માસ, એ આ (કાયારૂપી) મહેલનોજ માલ છે ને ! હાડકાંના થાંગડાઓ ઉઘા કરી, તેને નાડીઓની ઢોરીઓથી બાંધી, તેમા મલમૂત, લોહી, માસ ભરીને આ ઢેહરૂપી પૂતળું કેમુ કરવામા આવ્યું છે એના અંગે ગાજવા વાજવાનું હોય !

મરત મહાસાગર આ પ્રકારે ઢેહની અસુચિ બાવના બાવતા બાવતા આ જ કેવલજ્ઞાન પામ્યા !

વિચારો કે 'જ્યામા'જીવી કોટીના અર્થે, કામ બારતમહાસાગરને દુષ્કારનાર કેમ ન થયા કે કેમકે તે સાદર ઉપરની માખી જેવા પ્રકારના અતના હતા. જે અર્થે, જે કામ ધર્મથી મળ્યા હોય તે દુષ્કારના નથી કવો. કામ, કવો અર્થે દુષ્કાર છે ? જે ધર્મથી ન થયે, હોય તે હજી નક્ક થયે કે-અર્થે મુળ મળે તો વામ થીજને ?

જેમું મનુષ્ય જે કાલે કાલ કરે ત તે મનુષ્ય માફ નેનાય છે તત્તુ તેના જન દેશ રાજકમા વાવ છે અને જી ન કરે ના તે અસાધન. પારવ્ય છે.

ત્યારે આ વાતનો મેળ કેમ મળે ? એ જ શાસ્ત્રકાર કહે છે કે-
 'ખાવળીઆનો અગ્નિ પણ ખાળે છે. ખાવનાચંદનનો અગ્નિ પણ
 ખાળે જ છે તે રીતે ધર્મથી મળેલાં સુખ સમૃદ્ધિ પણ જીવને
 ફસાવે છે' તો આ વાત અને શાસ્ત્રકારનું તે વચન કે 'ધર્મથી
 મળેલા અર્થ, કામ, ફસાવેજ નહિ' તે વચન પરસ્પર વિરોધક
 છે એ વિરોધનો પરિહાર એ છે કે જે ધર્મ કેવળ ત્યાગવૃત્તિથી
 કરવામાં આવે, ધર્મ ધર્મખાતર આચરવામાં આવે તો તે
 ધર્મથી મળેલ ઋદ્ધિ સમૃદ્ધિ લોગોપલોગ, અર્થ કામ ફસાવ-
 નારા હોતા નથી પણ ધર્મની સાથે મેળવવાની મમતાનું મિશ્રણ
 થયું તો એ મિશ્રણ ફસાવનાર બને છે: મિશ્રણવાળા ધર્મથી
 મળેલાં અર્થ, કામ, ફસાવનાર પેલા મિશ્રણના થેાગે બને છે.
 અર્થ કામ મેળવી આપવાનું કામ ધર્મ કરે છે: ફસાવવાનું કામ
 મમતાનું મિશ્રણ કરે છે વાસુદેવો, કેટલાક ચક્રીઓ કે જેમણે
 પૂર્વભવમાં ધર્મ આચર્યો પણ નિયાણા કયાં એટલે આચરેલા
 ધર્મથેાગે મળ્યું બરાબર પણ નિયાણાથી નોતરેલી નરકગતિ
 બચ કયાં ? ધર્મ કરતી વખતે, પદાર્થની ઇચ્છા થઈ કે જીવ
 ફસાવવાનો.

હવે ફરી મુખ્ય વાત પર આવો. ધર્મ, અર્થ, કામ અને
 મોક્ષ એ ચાર વિભાગમાં, ચાર વર્ગમાં ધર્મજ એવો છે કે ધન
 દે, મુખ [કામ] દે અને પરંપરાએ મોક્ષ પણ દે છે, તથેયનું
 કારણ ધર્મ છે. ત્રણેય પુરુષાર્થ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ કાર્યરૂપ
 બ્યારે ધર્મજ કારણરૂપ છે, એટલુંજ નહિ પણ હજી આગળ
 વર્ણા કેળા વાવે, કેળા યાય, એ કેળા ખાઈ જાઓ પછી વચાય ?

હું બાળવન તમારા કહેવાની સિદ્ધ ધરેલા જોવા નથી અને
 બીજાના કહેવાની સત્તાના દળતા જોવા નથી. હિત વચવરી
 ૧ પાકપ માનુ ૩૩.

જ્યારે આખા રસ ખાઓ, અને ગોટલા વાવો એટલે ફરી ખાખા. એ રીતે ધર્મ પણ અર્થ, સુખ, અને મોક્ષના સાધન-રૂપ માત્ર નહિ પણ પાછો ધર્મનો ઉત્પાદક પણ છે.

ધર્મ, માત્ર મેળવી જ આપે છે એમ નથી પણ ફરી ઉત્પાદન સામર્થ્ય પણ ધરાવે છે.

શાસ્ત્રકાર મહારાજ કહે છે કે—

શાયોવશમિકમાયે યા ક્રિયાં૦ ઇત્યાદિ

એક છોકરો ગત્રે બાણવા બેઠો અને એકથી દશ સુધી બાણો રાત્રે દશ વાગે સુધી ગયો સવારે એ અગીયારથી બાણે છે. વયમાં રાત્રો ગઈ છતાં ખીજે દીવસે તેણે એકથી અઢ્યાસ શરૂ ન કર્યો કહ્યો કે રાત્રો તો વિશ્રામ રૂપ. રાત્રી જવાથી એકથી દસનો અઢ્યાસ નકામો નથી થયો: વિશ્રામ પુરો થતા રાત્રી જતાં અઢ્યાસ આગળ વધ્યો એ રીતિએ શાયોવશમિક ક્રિયાથી નર્યે દેવલોક મળે ત્યાં બહો ધર્મ ન થાય પણ ત્યાંથી નીકળ્યા પછી ફરી ધર્મપ્રાપ્ત થાય છે એટલે કે એ દેવલોક પેતા છોકરાની રાત જેવો છે એવો જીવ લોકમાંથી મનુષ્ય થાય, ફરી એને ત્યાગના બાન જાગે, દીકરાની, બાળ્યાન વાચવાની વિગેરે બાનનાઓ પ્રગટ થાય. સસ્કાર શુ છે એ આથી પ્રગટાયે જેણે કાઈ કંઈ જ નથી તેનામાં એ સસ્કાર કયાથી આવતાના? દુર્નવાદારીનું દૃષ્ટાન્ત વિચારો એક નાના છોકરાને તેની મા કહે જ એકા! મોરી વડુ જાણુ' તો ને સજી થાય છે, અને 'તાર માટે જાણી વડુ જાણુ' એમ નીકળતા કહે છે

હું મનવન, કેઈપણ ઉંઝાગુ દિશાદિને પ્રતાપિતાર વમાઈ' એ જ અનન્ય નેત્રમાં આવતું નથી પરંતુ નવન સમજાવતી મનુષ્ય સ્વરૂપ છે

તો તે રડવા માંડે છે: ગોરી કે કાળી એકેય વહુ આવી નથી, આવવાનીય વખતે નથી: માત્ર વાત જ છે છતા હસવા, રડવાનો ઉત્પાત સાથી? એ છોકરો શું સમજ્યો? કહો કે પ્રથમનો સંસ્કાર છે. એજ રીતે ધર્મને અંગે પણ તથાવિધ સંસ્કાર સમજ લેવો.

એક માને પેટે અવતરેલા છોકરાઓમાં, અરે બેડીઆ બાઈઓમાં, વર્તનમાં કેટલો ભેદ હોય છે? એકને ધર્મ ક્યે, એકને પાપ ક્યે સાથી? કહો કે સંસ્કાર.

આથી એ સિદ્ધ થયું કે—મમતા રહિત ધર્મથી મળેલા, અર્થ, કામ જીવને કદી ફસાવતા નથી ફસાવનાર મમતા છે; મમતા વગરનો વિશુદ્ધ ધર્મ, નહિ ફસાવનાર અર્થને આપે છે; નહિ ફસાવનાર કામને આપે છે અને પરપરાએ મોક્ષને પણ આપે છે. ધર્મ આવો કિમતિ છે.

સાચે એ વાત પણ ધ્યાનમાં રાખજો કે—મારાઓ રાજા પાછળ હોય છે લીખારી પાછળ હોતા નથી. શાહુગઢો આવ્યો ત્યારે કેટલી થોડીનો પ્રબળ હતો? વોઈસરાયની સવારી નીકળે ત્યાર પહેલાં કેવો હોય છે? માનો કે જેમ મોટો માલદાર, માનીતો ધરો તેમ તેની આજુબાજુ વિધના પટોળીઆ વધવાના એજ રીતે આવી ઉઘી કાટિવાળા ધર્મ માટે પણ તેની આજુબાજુ કયા મારાઓ છે, કયા વિધનો છે. તે તથા ધર્મનું લક્ષણ વિગેરે જણાવવું જરૂરી છે કે જેથી જીવ વિધનોથી બચી શકે. અને સાચો ધર્મ મેળવી શકે, તે બધું, અનુકૂળધર્મ, વિચાર-ધર્મ વિગેરેનું લક્ષણ અથવા વર્તમાન

હે બાગવન! તારાની શાંતિને માટે તમારા શાસ્ત્ર-આગમમાં જે બાબત બદલી છે, હુ મેંશાં આશ્ચર્યની હાનિ અને સ્વપ્નની પ્રેક્ષાનું પ્રહાર.

વ્યાખ્યાન ચોથું

આજ્ઞાગ્રાહ્ય પદાર્થને પીછાણવાની રીત, જીવોનું
મૂલ-સ્થાન, વિજ્ઞાન ભૂમિકાની વિશિષ્ટતાઓ;
ધર્મરત્ન મેળવવાની અમોઘ કળા.

આજ્ઞા-ગ્રાહ્ય પદાર્થ.

શાસ્ત્રકાર મહારાજ શ્રીમાન શાંતિચંદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજ
ધર્મરત્નપ્રકરણ કરતા થકા આગળ ૨૧ ગુણ તથા તેનું સ્વરૂપ
દૃષ્ટાતાદિ જણાવ્યા તેથી શ્રવણભૂમિ અને જ્ઞાનભૂમિ પોતાને
પ્રાપ્ત થવી તે પણ વસ્તુ આ જીવને નવી નથી સામાન્ય દૃષ્ટિએ
ભણે નવું હોય પણ આર્યદેવોએ મળે ત્યારેજ શ્રવણ-જ્ઞાન મળે
છે, એ અપેક્ષાએ આશ્ચર્ય છે રખડતાં જે અનંતોકાળ ગયો તે
અપેક્ષાએ શ્રવણ-જ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય તે આશ્ચર્ય નથી. તે અનંતી
વળત મળી ગયું. જેને વ્યવહાર રાશીમા આવ્યા અનંતોકાળ
થયો છે તેને માટે આ વાત છે. જેઓ ને વ્યવહારરાશીમા
સંખ્યાતો અસંખ્યાતો કાળ થયો હોય તેને માટે આ વાત
નથી અનંતી વળત સમ્યક્ત્વની કરણી કરી સર્વવિરતિ દેય-
વિરતી આદરી દેવકોક પ્રેવેયકમા ગયો. અવ્યવહારમાથી નીકળી
વ્યવહારમા આવ્યાને અનંતોકાળ થયો છે તેવા માટેજ આ વાત
છે વ્યવહારરાશી અવ્યવહારરાશીના જીવો કયા? એ કયારે
જાળાળીએ? નમજો વ્યવહારરાશીમાં એ લોકોનુભાવે સ્થિતિ
તે જેટલા જીવો મોટે મધ્ય તેટલા જીવ અવ્યવહારરાશીમાંથી

તમ સ વડે નવે પ્રાણીઓના વિજાકરી ધર્મ ઉદ્ધારને-
નહી તે નેનજ ને માન્યગાળી મુનિઓ કે જેઓએ ને ધર્મને
નવન ન્યા (૧૮૫૮માં દ્વિતીયા)

વ્યવહારરાશીમાં આવે એવું બધારણ શા કામનું ? વ્યવહાર-
રાશીમાંથી મોક્ષે જાય તેથી ઓછા આવે અગર વધારે આવે તો
અડચણ શી ? વ્યવહારરાશીમાંથી મોક્ષે જાય તેટલા અવ્યવહાર-
રાશી વ્યવહારરાશીમાં આવે. આ નિયમ બાધ્યો છે આ પદાર્થ
આજ્ઞાગ્રાહ્ય છે, અને જગતનો સ્વભાવ એવો દેખ્યો તેને અંગે
નિરૂપણ કર્યું છે. સામાન્ય રીતે આજ્ઞાગ્રાહ્ય પદાર્થ અંગે આજ્ઞાથી
જે પદાર્થ જાણી શકાય તેવો હોય જેમા દૃષ્ટાતનો વિષય ન
હોય. પદાર્થ જે પ્રકારના છે કેટલાક આજ્ઞાથી માની શકાય તેવા
અને કેટલાક દૃષ્ટાત યુક્તિથી માની શકાય તેવા એટલે
તેમાં દૃષ્ટાત યુક્તિ હોય. દૃષ્ટાત ને યુક્તિ એ
આજ્ઞાથી વિરોધી છે એમ નહીં આજ્ઞા દૃષ્ટાત યુક્તિથી વિરોધી
નથી તો પછી જે ભાગ કેમ ? કેટલાક પદાર્થો એકલા આજ્ઞાથીજ
માનવાના હોય. કેટલાક આજ્ઞાથી માનવા સાથે એમા દૃષ્ટાત
યુક્તિ પણ હોય આજ્ઞાગ્રાહ્ય નરીકે લઈએ તો તીર્થ કરોએ અને
કેવળીઓએ લોકસ્વભાવ દેખી નિરૂપણ કર્યું કે જેટલા જીવો
વ્યવહારરાશીમાંથી મોક્ષે જાય તેટલા અવ્યવહારરાશીમાંથી
વ્યવહારરાશીમા આવે. કેવળજ્ઞાની સર્વકાળ જીવ અને અવસ્થા
દેખનારા હોનાથી તેમણે આ નિયમ ઘડી કાઢ્યો એમના કેવળજ્ઞાને
સર્વકાળ એવા દેખ્યા એક સરખી સખ્યા દેખી ત્યારે નિયમ
બાધ્યો કે વ્યવહારરાશીમાંથી મોક્ષે જાય તેટલા અવ્યવહાર-
રાશીમાંથી વ્યવહારરાશીમા આવે. જેમ સૂર્યનો ઉદય થાય એટલે
વિવસ ઉગે દિવસ ઉગવાનો હોય તો સૂર્યનો ઉદય થાય સૂર્ય કારણ
અને દિવસ કાર્ય, તેમ કાર્ય-કારણભાવ અહીં નથી મોક્ષે જવાનું

હે બિન ! તમારા બાહ્યિક ભક્તો આઠ રસથી શુદ્ધ સંગને-
હાડીને સંગ પગરના એવા તમને સતત શાંતિને-શાંતરસને
ઉપજતા અગીકાર કરે છે. ॥

તે પોતાના સમ્યક્દર્શનાદિના પ્રતાપે અને વ્યવહારસાક્ષીમાં આવવાનું તે અકામનિર્જરાના પ્રભાવે. ખન્ને સ્વતંત્ર બનવાના છતાં છે નિયમિત. મોક્ષે જવું એવી જ આત્મામાની સ્થિતિ હોય છતાં પરસ્પર કાર્ય-કારણભાવ નથી, પરંતુ સખ્યાના નિયમ છે. સિદ્ધપણાનું કાર્ય-કારણપણુ નથી તો નિયમિતપણુ શી રીતે માનવું? તે માટે તેને આજ્ઞાગ્રાહ્ય લઈએ છીએ કેવળ-જ્ઞાનથી જે સ્થિતિ દેખી તે અહીં જણાવી છે. કેટલાક સહચરિત પદાર્થો હોય છે. સહચરિત પદાર્થોમાં રસ થાય તો રૂપ થાય છે જે કે રૂપ રસનુ કારણ નથી અને રસ રૂપનુ કારણ નથી. રસ રૂપ એ રૂળમા થનારી સ્વતંત્ર ચીજ છે. રસ રૂપને નથી કરતો અને રૂપ રસને નથી કરતો છતાં ખન્ને થનારા હોય છે. આખના ખન્ને ડાળા સહચરિતપણે એવી રીતે વર્તે છે જ્યારે એક આમ જાય ત્યારે બીજો ડાળો આમ આવે તે પરસ્પર કાર્ય-કારણપણે નથી તો પણ સાથે જરૂર થાય છે, તેમ એક જીવનુ મોક્ષે જવું ને અવ્યવહારમાંથી વ્યવહારસાક્ષીમા એકનુ આવવું. જેટલા મોક્ષે જાય તેટલા વ્યવહારસાક્ષીમાં આવે. સિદ્ધપણુ થાય તે અવ્યવહારીને વ્યવહારી કરી દેતો નથી. પરસ્પર કાર્ય-કારણભાવ જન્ય-જનકભાવ નથી, છતાં નિયમિત છે, તે આજ્ઞાથી સમજી શકાય છે છતાં દૃષ્ટાત ઉપર વિચારીએ તો કહી શકીએ કે વ્યવહારસાક્ષીને કાયદા જીવ તેટલા રહેવા જોઈએ કે જેટલા ઓછા થાય

મંસારનગર ખાડી યઈ જશે.

ઉપનિવિતિનવ-પ્રપચામા જણાવ્યું છે કે-એક જીવને મોક્ષે મોક્ષે, મારા મારા ખાડી યશે આ ધર્મરાજા કેડ ખાડીને

જનનમા પ્રાન્ત્રૂપ રચન તે જ છે કે-જે આત્માસમૂહને નિવેશ પમાડે ખનાઈ અનન્ન અર્થસાધુ તમારૂં રચન માનુ શું જે કંઈ અર્થ મારી ખૂંદ સિવર છે ॥

એકેલો એક એકને પાછો અહીં મોઢું ન બતાવે તેમ નિવૃત્તિ નગરીએ લઈ જાય છે મારે વસ્તી ખૂટે છે હવે શું કરવું ? લોકસ્થિતિ કર્મરાજ પાસે ગઈ કર્મરાજ તેને કહે છે કે તારા ઘરની તને માલમ નથી. ત્યાં જઈ નિગોદના ચોરડા બતાવ્યા. એ કેટલા લઈ જશે ને અહીં કેટલા છે ? ત્યાં લોકસ્થિતિ સ્વપ્ન થઈ ગઈ. કર્મરાજના બાપના બાપ આવે ચાહે જેટલા લઈ જાય તો પણ મારા ચોરડા ખાલી થાય એમ નથી. એક ચોરડાનો અનંતમાં ભાગ હજી ખાલી થયો છે, એવા અસંખ્ય ચોરડા છે, તેવા અમંજ્યાત ચોરડાઓ તે પણ બે પ્રકારના ચોરડા, એક બાહર ને એક આંતર, સૂક્ષ્મનિગોદ અસંખ્યાતી, જેમાં એકમા અનંતા જીવ તે આંતરની મીલકત અને બાહરની મીલકત જે બાહર, લીલકુલ, જમીન કંદ તે બાહર ચોરડાઓ, તે બેમાંથી કોઈ પણ તપાસી લે. એકનો અસંખ્યાતમાં ભાગ હજી લઈ જઈ શક્યો નથી વેપારમાં વપરાતી લક્ષ્મી આછી થાય તો પણ શું ? બોયરામાં એ પટેલી આગરૂ ન રાખે ? જરૂર રાખે ફરતી લક્ષ્મી આગરૂ રાખે તો શું પુરી મૂકેલી લક્ષ્મી કામ ન આવે ? જરૂર આવે જ.

વ્યવહારરાશી વેપારની ફરતી મૂડી.

બાહર-સૂક્ષ્મ નિગોદીયા બાહરની મૂડી ફરતીમાં જેટલું ખૂટે તેટલું આંતરની બાહરમાંથી ઉમેરવું તો વેપાર ધીકતો રહે તેમ જ બાહરની મૂડી તેમાંથી જેટલા મોઢો જાય ને ઘટ થાય તેટલો ભાગ આંતરની મીલકતમાંથી લાવી વેપારમાં ઉમેરે. જ્યાં દેખે છે ત્યાં સ્વપ્ન થાય છે આપણામાં પણ કહે છે કે આ ચોપીરીમાં અત્યંત ખાતા

આ જીવે અનાદિથી બાહરપદાર્થોના સુખ માટે પ્રયત્ન કરી છે પણ તમે કોઈ નવા હો કે જે અનાદિ સત્ત્વ ને બાહર પદાર્થમાં સુખના ચત્ત એ બેચને હાડીને જાણીએ તે સત્ત્વ પર્વને આવે છે.

ગયા ને આવતી ચોવીશીમાં અસંખ્યાતા જશે. એમ દરેક કાળે અસંખ્યાતા જશે. નવા જીવ સંસારમાં આવવાના નથી. તો અસંખ્યાતા જતા કોઈક ને કોઈક હહાડો તો છેડો આવશેને ?

ટાંકણી પર આવેલ પાણીનું બિંદુ.

આલું કહેનારાને સમજવાનું છે. મોતીબાઈ દરીયાના કીનારે હુતા. કરતુરબાઈ આવ્યા ટાંકણી કાઢી પાણીમા બોળી ખ ખેરી નાખી. ટાંકણી પાછી ઘાલી દીધી. તમારા જેવા હુબરો આવે ને આમ ઢરિયામા ટાંકણી ઘાલે તો આખો દરીયો ખાલી થઈ જાય ? એકજ મુઠ્ઠાથી ટાંકણી ઉપર પાણી કઈ સ્થિતિનું ને કેટલું હોય કે જેમાં દરીયો ખાલી થઈ જાય જાય તેવી કલ્પના કાળ કરે ? દરીયાનું સ્વરૂપ ન સમજે તે. દરીયાનું સ્વરૂપ જાણનાર ખાલી થવાની કલ્પના ન કરે. ટાંકણી બોળવાથી દરીયો ખાલી થવાની કલ્પના શી રીતે કરી ? એક ટાંકણી ઉપર જે પાણી આવ્યું તે દરીયાનું પાણી જેટલો ગાળુ વધારે છે તેનો ગુણકાર કરી જુઓ અને ટાંકણી ઉપર લાગેલા પાણી કરતા ઢરિયાનું પાણી કેટલું ગાળુ છે ? તે વિચારો. જથ્થાદીપની આસપાસ રહેલો લવણસમુદ્ર જે લાખ લોજન એવો મોટો છતાં એ દરીયો જેટલો મોટો છે તેના કરતાં મોટું ગએલા જશે ને જાય છે એ બધાને લોખા કરો તો અસંખ્યાની બાદર સુદમ નિગોદને તો રહેવા દો પાણુ એકજ નિગોદના જીવ નામા મૂકો તો ગયા જશે ને જાય છે તેટલાને ટાંકણી જેટલા મોટા તો નિગોદના જીવ ઢરિયા કરતા મોટી અસંખ્યાતાના એ તમારી કલ્પનામા લેવાય તેટલા એવો કમો દરમજાનીના જ્ઞાનમા કેટલી ચોવીશી જે અનાદિપ્રાણના મોટો

દરેક જાતો કિયાને ધાર્યું કરતા ન મેસા અપનાને અપનાને કમલ્યા હતા તે જ્ઞાનથી પીન એવા મહાદેવ (ગિર) નું તેની કલ્પનાને કેમ રહે છે ?

ગયા ને જશે (કેવળીની દૃષ્ટિથી જે જશે તે) તે બધા એકઠા કરીએ તો એક ટાકણીનું પાણી છે. અનતી ચોવીશી ઘઈ ગઈ, અને ઘશે તે બધામા જે મોક્ષે ગયા તે એક ટાકણીના પાણી જેટલા. બધા જીવો એટલે દરિયો. જે મોક્ષે ગયા ને જશે તે એકજ નિગોદની સાથે હિસાબમા લઈએ તો ટાકણી ને દરિયા વચ્ચે જે આતડ છે તે કરતાં સુક્ત ને સ સારીનું વધારે આતડ છે

જીવનું મૂળસ્થાન.

આટલા જીવો કેમ મનાય ? મોક્ષે જવાનું જે જ્ઞાનીએ દેખ્યું છે અને જીવનું સ્વરૂપ જે જ્ઞાનીએ દેખ્યું છે તે જ્ઞાનીએ જીવના યથાર્થ પ્રમાણને કહેનારા છે જીવ મોક્ષે જાય તે માનવું છે, ને પ્રમાણ નથી માનવું તે કેમ બને ? મારે જેટલા જીવ વ્યવહાર-ગણીમાથી મોક્ષે જાય તેટલા અવ્યવહારગણીમાથી વ્યવહાર-ગણીમા આવે એ માનવું જોઈએ. અહીં એક વાત ધ્યાનમા રાખવાની છે. સૂત્રકાર સર્વજીવોને અવ્યવહારગણીમા ગણાવે છે જીવનું મૂળસ્થાન અવ્યવહારગણી છે. આ અપેક્ષાએ જે મત પડે છે, એક મત એ કે અવ્યવહારગણી મૂળ હોય તો અવ્યવહારમાથી મોક્ષે જાય તેજ વ્યવહારમા આવે બને પ્રકારની નિગોદોના જીવોને અવ્યવહારમા લેવા એક નિગોદનો અંતગત ભાગ મોક્ષે ગયો તો બાહર નિગોદો જેટલા મોક્ષે ગયા નથી તેને તમારે વ્યવહારગણીમા ગણવા ઈ, તેટલા જીવો મોક્ષે જનારા છે એમ માનવું પડે છે બાહરને વ્યવહારગણીમા ગાની લ્યો તો વ્યવહારગણીમા જેટલા મોક્ષે જાય તેટલા માનવા પડે જ્યારે ન માંતો તો બાહરનિગોદ અને સૂક્ષ્મનિગોદને અવ્યવહારગણીવાળા માનવા પડે. વ્યવહારગણિ અનાદિની છે

સંસારના જનતા સર્વે જીવો મુખ-દુઃખથી ધરી પેલા ને અનુભવે છે પણ બીજા દેવો તંત્રા મૂળને બાહ્ય-ગણી ॥

વ્યવહારસાશીમા રહેલાને. વ્યવહારને અનાદિ માને તો સૂક્ષ્મ બાહર બનને નિગોહ અવ્યવહાર છે. કેટલાકે બાહરનિગોહને વ્યવહારમાં માને છે લોકોના વ્યવહારમા પૃથ્વીકાયાદિક આવ્યા તે વ્યવહારસાશીવાળા. કેટલાક એકલા સૂક્ષ્મપૃથ્વીકાયાદિકને વ્યવહાર માને છે. કેટલાક સૂક્ષ્મ પૃથ્વી વિગેરે તથા બાહર સૂક્ષ્મ નિગોહને અવ્યવહારસાશી માને છે. કેટલાક માત્ર સૂક્ષ્મ નિગોહને અવ્યવહારસાશી માને છે કેટલાક ત્રણેને અવ્યવહાર સાશી માને છે. બાહર પૃથ્વીકાયને વ્યવહાર માને તો બધા અવ્યવહારમા હતા તેમ માની શકે મોઢો ગયા તેટલા આવતા ગયા એટલે બાહર પૃથ્વીકાયપણે ઉત્પન્ન થાય તો તે માનનારની અપેક્ષાએ વ્યવહારસાશીમા આવ્યા ગણાય. કેટલાક સૂક્ષ્મ વનસ્પતિ બાહરનિગોહને સૂક્ષ્મપૃથ્વીકાય આદિને વ્યવહાર માનવા કેટલાક સૂક્ષ્મનિગોહને વ્યવહારસાશી માને છે.

વિજ્ઞાન ભૂમિની વિશિષ્ટતા

વ્યવહારસાશીમા આવ્યાને જોને અનંતો કાળ થયો કોઈ કયા સજોગે કઈ સ્થીતિએ અને કોઈ કયા સજોગે કઈ સ્થિતિએ એમ અનંતી વખત સમ્યક્ત્વની કરણીની, દેશવિરતિ, સર્વ-વિરતિની સ્થીતિ આવી ગઈ તે દરેક વખતે શ્રવણ અને જ્ઞાન બે ચીજ તો મળેલી છે. આમ શ્રવણ-જ્ઞાનની સ્થિતિ આવ્યા હતા પણ વ્યવહારસાશીમા આવ્યા અને અનંતોકાળ થયો છે તેને પણ શ્રવણ અને જ્ઞાન બે ભૂમિકા તો બણી વખત આવી છે, તો પણ વિજ્ઞાનભૂમિકા આવી ગઈ નથી હવે એતો તો બધા જ. અનંતી વખત શ્રવણ અને જ્ઞાનમા રહ્યા અત્યાર નીચ

કે નેકા પાતાને વેકા પામ્ય હું બ-મુખાત્મકે જે કયા તેને મુનર્વદિત નામના નવર જ નીજા દેવો નરિજાને પાવન કરે જે ને અર્ચકે જે અપાવ તેનું મૂલ મુ તે માનવા નથી.

અમુક સ્થિતિમાં જ આયુષ્ય બંધાય. તેવો નિયમ નથી તો વૈમાનિકપણાનો નિયમ કેમ કર્યો ? શુભલેશ્યા વગર વૈમાનિકપણાનું આયુષ્ય બંધાતું નથી. શુભલેશ્યાવગર વૈમાનિકમાં કાળ કરીને જવાતું નથી જે લેશ્યામાં આયુષ્ય બંધાય તે લેશ્યાની સ્થિતિમાં કાળ કરી જવાનો શુભલેશ્યા પક્ષલેશ્યા પીતલેશ્યા આ શુભલેશ્યા સ્થિરતાપૂર્વકની હોય તો વૈમાનિકમાં જાય. ૨૪ કલાક શુભલેશ્યા તરફ નિશાનવાળા હો, વચમાં એ શુભના ચમકારા થઈ જાય. લેશ્યાસ્થિરતાથી તિર્યચ-મનુષ્યને અંતર્મુદ્દર્શથી વધારે રહેવાની નથી. શુભલેશ્યા સ્થિરતાવાળી રહે તો સમ્યક્ દૃષ્ટિ વૈમાનિક સિવાય બીજું આયુષ્ય બાંધે નહિ એ નિયમીત થયું. જીવનની જ્યોતિ હોય અને ફેરફાર વિનાની હોય આવી સ્થિતિ વિજ્ઞાનભૂમિકામાં હોય છે. તે માટે ધર્મરત્ન-ધર્મ એજ રત્ન, આદે શ્રવણમાં હોય કે મનમાં હોય ગમે તેમાં હોય, હીરાને આદે મૂળમાં, કાચલામાં, ઘીમાં, તેલમાં, પાણીમાં જ્યાં નાખે ત્યાં હીરો પોતાના સ્વભાવને પલટતો નથી. આ રીતે હીરો જેમ આદે તેના સંયોગમાં આવી જવા છતાં પણ સમાને પલટાવતો નથી, તેમ સમયગ્રહદૃષ્ટ પણ મૂળ સ્વભાવને ગમે તેના સંયોગમાં આવી જાય તો પણ પલટે નહિ, આથી જે વૈમાનિક સિવાય બીજું આયુષ્ય ન બાંધે આ નિયમ ત્યારે જ સર્વ સકાય કે હીરાની માફક ગમે તે સંયોગ થાય તો પણ સમાવ પલટે નહિ. વિજ્ઞાનભૂમિકામાં કાળજી થયા પછી સંયોગ આંધીન સ્થિતિનો પલટો ન કરે

અચાર અનુભવથી બહાર નથી તેને મૂલ્યો જો માનવા નથી. તો પછી પોતાને વિશે ચાકુનથી આ સાકો સંસ્કારવાને વચ્ચે કેમ કરે છે? જ્યાં સંસ્કારવાને ધારણ કરવું તે સંસ્કાર છે

ધર્મના અસંખ્યાત યોગો

ધર્મના અસંખ્યાત યોગ છે. પૂજામાં રસ આવે છે ને વખાણમાં રસ નથી આવતો. આ શું ? ધર્મના અસંખ્યાત જોગ છે તેમાંના એક એક જોગ ઉપર રત્ન તરીકે આદર હોવો જોઈએ. ગ્રાહ્ય તેટલા પહેલ હોય તેમાં હીરાપણની ખાતરી ન ગણાય મને આનંદ કે રસ નથી આવતો તે ધર્મરત્નની માન્યતામાં ખાતરી છે, કર્તવ્યમાં ન્યૂનતા અધિકતા હોય પણ માન્યતામાં કે ફળદાયકપણમાં એક સરખી સ્થિતી હોવી જોઈએ ફળ મને આમાં વીર્યોદ્ભાસ થાય છે ને આમાં થતો નથી પણ આ અસંખ્યાત ધર્મયોગને તે રત્ન સમાન ગણે. ધર્મના અસંખ્યાત યોગો ને રત્નની કાટિમાં મૂકે. ધર્મ એજ રત્ન છે, ધર્મજ રત્ન છે. ધર્મ સિવાય બીજા રત્ન છેજ નહિ. ધર્મ સિવાય બીજી જગોએ રત્ન બુદ્ધિ ન થાય. આ સ્થિતિ આવે તો તેનો અર્થાં થાય એટલે માગણ-યાચક નહીં પણ તે મેળ પવા મધનારો એક વસ્તુ માટે અર્થી થયો હોય ને તે ન મળે ત્યાંમુઠી અગર ન મળે તો કેમ થાય છે ? જેમ તમે અર્થી બન્યા હો, લેવાના નિર્દયમાં આવ્યા હો, તો કેવો નિર્દય થાય છે, તેનેજ મેળવવાની ઇચ્છા

ધર્મ-રત્નની માંગણી.

ધર્મરત્ન માગવાથી મળી જાય નહીં. માગવાથી નીકળવાનું પણ મળે, રત્ન માગવાથી ન મળે માત્રીના ૧૦૦ માણસો હતા એક પણ દાણા માંગ્યો તુરંચો ન હોય હુલિયામાં પ્રમતી સીજ માગી તુરંચી ન મળે તો ધમ જેની કિંમતી સીજ

અનાદિ દાણથી બાંધણીને સ્પર્શનાદિ હીંપ્રયોગો કરેલાં હોય તો જ રત્ન ને સંકાય તેણે આત્મસ્પર્શ ને તેને જોઈને હૃદયેશા નહોતો હોય ॥

માંગી તુંગી શી રીતે મળે ! માટે તેને લેવાની ઇચ્છાવાળા થાવ, એને લાવવાની ઇચ્છા કરો, ફેરી કેળામા પણ બેઠા મારો તો ન મળે જેવી તેવી ચીજોનો પણ બહાર રહ્યો ભાગ લઈ શકતો નથી, તો ધર્મ જેવી ચીજ માટે પોતે પ્રયત્ન ન કરે તો ક્યાથી મળે ? માટે ધર્મરત્ન મેળવવા ઇચ્છાવાળાએ લેવાની ઇચ્છા કેમ થાય છે, મળે છે કઈ રીતે ટકે છે કઈ રીતે ? અને તે ઇચ્છા વાળાનું વર્તન અને જીવન કેવાં હોય ? તે અગ્રે વર્તમાન

વ્યાખ્યાન પાંચમું

પડવાના ભયે દીક્ષા ન રોકાય

શાસ્ત્રકાર મહારાજા ભવ્યજીવોના કદયાણાથે ધર્મોપદેશ આપતા એક વાત વારવાર જણાવી ગયા છે કે—આ આત્મા પડે તેથી તેણે ચઢવાનું માંડી વાળવાનું નથી. બાળકો નિશાળે બેસે છે, ત્યારે તેઓ બાળવાનો આરંભ કરે છે. તેઓ શાળામા જેટલું બળે છે તે સઘળું કાંઈ તેઓ યાદ રાખી શકતા નથી ઘણું ખરું બળેલું તેઓ ભૂલી જાય છે, પરંતુ તેથી કોઈ એવો ડરાવ કરી શકતું નથી કે જે ભૂલે છે તેમને બાણાવવા જ નહિ જો કોઈ સ્વળે એવો કાયદો વાય કે ભૂલે એવા વિદ્યાર્થીને બાણાવના જ નહિ, તો તેનું પરિણામ એજ આવે કે સ્વળે સ્વળે નિશાળોને ત્યાં જ પડે અને નિશાળો જ જ્યાં બધે થાય એટલે બૂતનારા તો જનુનાના બધે જ થાય. પરંતુ તેની સાથે જ બૂતનારાને પણ

હું સીતરાગ ! તમને ઇચ્છા નથી આશ્રય કરનારને ત્યાં જન્મ્યા હો તો બરબર તમારા સાધનમાં સેવ-સેવકાના ત્યાં રહ્યા નથી ॥

જાણતા જાંધ થવું જ પડે આ સ્થિતિ ન કોમી થાય તે માટે સમજી માણસોની એ ફરજ છે કે તેમણે ભૂલનાગને માટે પણ જે પ્રમાણે જાણનારાને માટે શાળામાં દાખલ થવાપણું અને શાળા થાકુ રાખવાપણું છે તે પ્રમાણે રાખવું જોઈએ

એજ પ્રમાણે તમારે શાસ્ત્રનક્ષેત્રમાં પણ સમજવાનું છે. જેઓ દ્વાયોપશમિક ભાવવાળા આત્માઓ છે તેઓ ચઢતે ગુણ-વ્યાનકે પડોચેડા નથી. તેવા આત્માઓને દ્વાયોપશમિક કાવ રહેવાનો જ અને તેમને દ્વપણ તથા અતિચાર આદિ પણ સહન કરવા પડે એવો સંભવ પણ રહેવાનો જ દ્વાયોપશમિકભાવ અતિચાર-પતનના સંભવવાળો છે તેથી જ આડી દ્વપણવાળાની હુત્તી પણ સંભવિત છે, આ જગતનો કોઈ પણ શુભ પડ્યા વિના એકદમ સીધો જ પરમપદે પડોચી ગયો હોય એવું બન્યું જ નથી કદાચ કોઈ પડ્યા વિના પણ પરમપદે પડોચી જનારા નરીકે મરૂદેવી માતાનું ઉદાહરણ આપશે તો તેણે સમજવાનું છે કે-મરૂદેવીમાતા પડ્યા વિના પરમપદે પડોચી ગયા એ એક જગતના પ્રવાહનો અપવાદ અથવા તો આશ્ચર્ય જ છે, પરંતુ જે આશ્ચર્ય છે તેને આધાર વ્યવહાર નહીં કરવો એ અસાધ્ય કંઈ મરૂદેવીમાતાના પરમપદગમનને શાસ્ત્રકાર માહુરાબતજોએ પણ આશ્ચર્ય ગણ્યું છે, એટલે મિદ્ધ-નહીં થાય કે કે જગતમાં કોઈપણ શુભ પડ્યા વિના પરમપદે પડોચતો જ નથી

આપણા નવજાતીય કર ભગવાનોના વૃત્તાંતોને તપાસી : તો તે ઉપરની પણ એ જ પાત મિદ્ધ થાય કે કે-કોઈપણ તીવ્ર કર ભગવાનો ચારે દીધા વિના જ મોક્ષ મળેલા અથવા તીવ્ર પાતની પ્રાપ્તિવાળા થયા નથી ત્યાર બીજી તરફ અસાધ્યકે તો

હો કે સારના જન્મ-મરણ-નરાશી થતા હુણન હન માત્ર નથી કે જે તેઓ, તેના સી જન્મજાતને થાય, નરાશી

પહેલા ભાવથી જ પાકતા આવેલા છે ! તીર્થંકર ભગવાનો પણ પડયા વિના જ પરમપદને પામ્યા છે એવું જો કોઈ કહેતું હોય તો તેનું એ કથન અસત્ય છે. તીર્થંકર ભગવાનોમાંનાં કેટલાક ચારિત્ર લીધા પછી દેવલોકે ગયા છે એનો અર્થ એ છે કે-તેમને મોક્ષ મેળવ્યા પહેલાં ચારિત્ર છોડવાપણની પ્રાપ્તિ થએલી જ છે જે ભવમાં પોતાને સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ થએલી હોય તેજ ભવમાં પોતે મોક્ષે ગએલા હોય એવું એકપણ તીર્થંકરના સંબંધમાં જન્યુ જ નથી. અને તેમણે જે ભવમાં ચારિત્ર લીધું તેજ ભવમાં તેમને મોક્ષ મળ્યો હોય એમ પણ થવા પામ્યું જ નથી. તીર્થંકર ભગવાનોની ભવના ક્ષયે પડવાની વાત દૂર રાખી હવે આપણે વર્તમાન ભવ ઉપર આવીએ.

આજ સુધીના સઘળા તીર્થંકર ભગવાનના જીવનને તપાસીએ તો માલમ પડે છે કે-કોઈપણ તીર્થંકર ભગવાન અપ્રમત્ત થયા વગર કેવળજ્ઞાની થયા નથી. પ્રમત્ત અને અપ્રમત્ત ચારિત્ર એ જ ને હિંચકા જેવા છે ચારિત્ર લીધા પછી દ્વિપિત થવા માત્રથી ચારિત્રને જ અયોગ્ય કહી દઈએ તો તો આ જગતમાં એકે ચારિત્ર જ ને એવું જ નથી પોતાનું પતન ન થાય એ તો હરેકને હુ મેશાં ઇષ્ટ હોય છે. પોતાનું પતન ન થાયો એમ જાણી ઇચ્છે છે, પરંતુ તેટલા માત્રથી એવો નિયમ જાણી શકાતો નથી કે-જે ચારિત્ર લીધા પછી ન પડી શકે એવી ખાતરી હોય તેનેજ ચારિત્ર આપવું અને બીજાને આપવું જ નહિ. સાધારણ વાતોથી તમે આ જાગત તપાસ્યો તો પણ તમારી ખાતરી થશે કે પતનના કાવચી લીધા જ જાંઘ કરવી જોઈએ એમ કહેવામાં તમને

‘જનનનો સંસાર સમુદ્રથી ઉદ્ધાર કરું’ આનું પડે-ના નિશ્ચય કરીને જિનનામકમ્ જાધ્યુ તે જિનનામના પ્રતાપથી દેવેન્દ્રાથી પૂજ્ય તમે યથા મારા ઉદ્ધાર કર્યો નહિ.

જગત્રીપાલુજ રહેલું છે તમે પહેલવહેલા એકાસણા આપો છો એ એકાસણા પણ ભાંગે છે પરંતુ એકાસણા ભાંગે છે માટે તે આપવાજ નહિ એવો નિયમ તમે ઠગવી શકતા નથી. જેમ અહીં તમે નિયમ ઠગવી શકતા નથી તેજ પ્રમાણે દીક્ષાના સબંધમાં પણ તમે એવો નિયમ બાધી શકો નહિ કે જે દીક્ષામાં પતન ન થાય એવું હોય તેજ પ્રસંગમાં દીક્ષા દઈ શકાય છે

દીક્ષા આપવાના સબંધમાં તપાસવાની વસ્તુ એ છે કે તમારું હૃદય અને દેહનાર એ બંનેના પરિણામો ચોક્કસ હોવા જોઈએ દીક્ષા સબંધીનો નિર્ણય પરિણામ ઉપર આધાર રાખે છે, પરંતુ તેનો આધાર કુળ ઉપર રહી શકતો નથી કુળનો નિર્ણય કરીને તો આ જગતમાં કેઈપણ કાર્ય બની શકતું નથી. તમે આજ્ઞાનુ આડ રાખો છો, એ વખતે તમે તેના કુળનો નિર્ધાર કરી શકતા નથી કેઈપણ સારું કાર્ય આરંભો તેથી તમે તેના કુળનો વિચાર કરી શકતા નથી, એજ પ્રમાણે દીક્ષા આપવાના સબંધમાં પણ જો વિચાર કરી શકાતો હોય તો માત્ર પરિણામનો વિચાર શક્ય છે, કુળનો વિચાર કરવો એ વાસ્તવિક જ નહિ એથીજ ભગવાન હરિભદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજના સાહેબ કહે છે કે દ્વાયોપશમિકભાવ વિના દ્વાયિકભાવ કેઈપણ ક્ષણ આવી શકવાનોજ નથી. ભગવાન હરિભદ્રસૂરીશ્વરજીના આ વચન પાછી પણ એજ સિદ્ધ થાય છે જૂલવાનો સબંધ જોઈને પાછાવનાનુંજ બંધ કરવાનું જેમ બની શકે એમ નથી તેજ પ્રસંગે પતન થશે. દીક્ષા લીધા પછી લેનારો આત્મા તે છેલ્લી તબે એવા બાયશી દીક્ષા આપવાની પણ બંધ કરી શકાતીજ નથી

સ સારનું નૂજી કર્મ છે અને કર્મોની સ્વપ્રતિ ચેતના નાં નૂજી સન છે. એમ બાધતો હું સંગ્રામ પસંદગીનો કર્મનો નાશ કરવા સમર્થ છું એવું નથી

આજ વસ્તુ પચવસ્તુમા વિસ્તારપૂર્વક સમજાવવામા આવી છે અને ત્યાં પણ આજ વાતનું પ્રતિપાદન થયું છે કે દીક્ષા લીધા પછી લેનારો આત્મા મલિન થશે, પતિત થશે, તે દીક્ષાનો ત્યાગ કરવા તૈયાર થઈ જશે એવી શંકાઓથી દીક્ષા આપવાની કદી ટાળી શકાતીજ નથી. પતિત થવાનો ભય કોને રહે છે અને એ ભય ક્યારે ઉભો થાય છે તેનો સહેજ વિચાર કરશો તો વ્યવહારથી પણ તમોને આ વાતની ખાતરી થશે જે માણસ ઘોડા ઉપર ચઢે છે તેજ માણસને નીચે પડવાનો ભય ઉભો થાય છે, પરંતુ જે કદી ઘોડા ઉપર ચઢ્યોજ નથી, તે પડવાનો છે એ કેવી રીતે કહી શકાય? વળી મહાવીર ભગવાન જેવાની પાસે દીક્ષા લેવાની હોય તો તો તેઓ અમુક આત્મા ચારિત્ર લે છે તો તે પાળશે કે કેમ એ વાત પણ પોતાના જ્ઞાનના બળથી જાણીજ શકે, પરંતુ જેઓ એવું જ્ઞાન ધરાવતા નથી એવા સાધુ મહારાજાઓ કોઈ વ્યક્તિ દીક્ષા લેવા આવી તો હવે તે દીક્ષા લેનાર દીક્ષા ટકાવી રાખશે કે પતિત થશે એ કેવી રીતે જાણી શકે વારૂ? અને એમજ થાય તો તો તેનું પરિણામ એ આવે કે આપણે દીક્ષા લેતાજ ચટકી પડીએ છીએ થાક રાખતાનું છે કે પોતાના જ્ઞાનથી ચારિત્ર લેનારો અમુક આત્મા મલિન થનાર છે એવું જાણવા છતાં પણ ભગવાન મહાવીર તેવા આત્માને પણ દીક્ષા આપવાની ના નથી પાડી પરંતુ દીક્ષારૂપી અમૃત તેનાને પણ આપ્યું જ છે

વ્યવહાર અને ધર્મશાસ્ત્ર બન્ને આ વાતનું પ્રતિપાદન કરે છે કે દીક્ષાથી પડશે, દીક્ષા લેનારો દીક્ષાનો ત્યાગ કરશે, તે

‘કે નાથ! તમે જગતનો ઉદ્ધાર કરો છો તે પાંડિત્ય તોળા મુર અનુરૂપને જમને જમન તારી પૂજ્યા તેનું દુષ્કર્મ જગતમા મે. ૩ ૪. અવન ૩૩ એક જગત માનેડુ છે ॥

દીક્ષા પાળી શકવાનો નથી એવા વિચારોએ દીક્ષા આપવાનો કદી પણ નિષેધ થઈ શકતોજ નથી આજ કાલુથી સાધુ બહુશુદ્ધીત વગેરેએ લીધેલી દીક્ષાને શાસ્ત્રે માન્ય રાખી છે અને તેમના સાધુપણાને સાધુપણા તરીકે માન્ય રાખ્યું છે કેટલાક આત્માઓ એવી શકા કરે છે કે બહુશુદ્ધીતના સાધુપણાને સાધુપણું ન માનવું જોઈએ શાસ્ત્રકાર મહારાજના આ વાત સાથે મળતા થવાની ના પાડે છે, બહુશુદ્ધીતના સાધુપણાને સાધુત્વ માનવાનું છે તે ખીલ કશાથીજ નહિ, પરંતુ એક માત્ર નેપ્રેરણા પ્રતિ પ્રસિધ્ધતાઃ એ મુદ્દાથીજ ત્યાં સાધુપણું છે એ વાત માનવાની છે. શાસ્ત્રકાર મહારાજનો સ્પષ્ટ નોંધ દેનારો છે કે દૃષ્ટિ દાપકચેણી, ઉપશમશ્રાણી, પરમપદ વગેરે જેના ધ્યેય તરીકે નહિલા છે તેઓ સાધુજ છે જો આ મયગી પરંતુઓને ધ્યેય તરીકે માનનારા સાધુ પગથીયુ ચૂકી ગયો હોય તો તેને પાસઘ્યા કુશીલિયા તરીકે માનવાના છે પરંતુ છતાં તેનું સાધુપણું તો શાસ્ત્રે નિવિવાહ રીતે સ્વીકારવાનું છે

એક બહરેથી બને સ્ટીમરો પોતપોતાના ધારણા બાજુ તરફ જવા ઉપડે છે. એક સ્ટીમરનો પેગ સાના હોય, તે જપાદામાં ચાલનારા હોય, અને તેવી સારી ગતિવાળી હોય પરંતુ જો તે સ્ટીમરની મોય અવગળી થઈ ગયેલી હોય તો એ સ્ટીમર બહરે ન પહોંચતા તે બરાબરના મળેને વાળીને ને અને જે સ્ટીમરની જાય સીંધી હોય તે સ્ટીમર પાછા જાય

તમારો આગમ સર્વ પ્રાણીઓને જ્ઞાનના ઉપદેશ કરનારો તમારી આત્મા આ-સત્-માત્રાથી રહિત છે, તમારું પદ પરમપદ પ્રાણીઓના ઉદ્ધારને કરનાર છે છતાં બરાબર પેદાશ તો કે આજુ ન-નત તમને કેમ કુશલ ન હોય તમારી પૂજા કરવી બાઈ એ

વેગ ઓછો હોય તો પણ ધારેલે બંદરે પહોંચી જશે ! સીધી સોયવાળી સ્ટીમર પોતાની ગતિ ધીમી હશે તો પણ પહોંચી જાય છે તો પછી જો એ સ્ટીમરની ગતિ પણ તેજઠાર હોય તો તો પછી પૂછવું જ શું ? હવે આ દેહરૂપી સ્ટીમરની સોય તે કઈ વસ્તુ હશે એ વાતનો વિચાર કરો. જે નિર્ઘ્રયપણાની ધારણા છે એજ સોય છે. આ સોય જે સ્થળે સહીમલામત છે તે સ્ટીમરની ગતિ થોડી હોય તો પણ તે સ્ટીમરનો બેડો પાર છે કારણ કે ધીમે ધીમે કરતા લાંબે વખતે પણ તે સ્ટીમર બંદરે આવીને અટકશે, પરંતુ જે સ્ટીમરની સોયજ ફરી ગઈ હશે તે સ્ટીમર તો કદીપણ પોતાનું બાવિ સુધારી શકવાની નથી અથવા તો બંદરે જઈ શકવાની નથી.

શાસ્ત્રકાર મહારાજાઓનો આજ સિદ્ધાંત અને સત્ય વસ્તુ હોવાથી જ પુત્રાક બકુશ કુશીલ એ બધાને બાવનિર્ઘ્રય ગણ્યા છે. અર્થાત્ તેઓ બાવસાધુ ગણ્યા છે, પરંતુ તેમને દ્રવ્યસાધુની કોટીમાં લીધા નથી, જો દૃષ્ટિ નિર્ઘ્રય-પણા ઉપરજ હોય-સોય બરાબર હોય તો એ સારી સોયવાળો સાધુ તે સાધુ ગણાવાને માટે સર્વથા લાયકજ છે, પરંતુ જો ત્યાંથી દૃષ્ટિ ફરી જાય તો પછી તે સાધુ તે સાધુ નહિ પણ કુચાતુ અને કુચુરજ છે. પુત્રાક કુશીલ બકુશના સાધુત્વને સાનુલ્ય માનવાનું કારણ એ છે કે તેમનો આધાર તેમનું સત્ય એ સદુ ગઈ નિર્ઘ્રયપણાની ધારણાજ હતું. હવે બીજી એક બાબ માન્યાક રાખવાની છે તે એ છે કે નિર્ઘ્રયપણુકતા, શુદ્ધ-

જનનમા તમેજ એક સરજને આપનારા હો ત સરજને અર્થે ; તમારી પામે આપ્યો શું. તમારૂ વચન હે અરિહંત ! જનનને. ઉદર કરામા પ્રમથે છે તો પનુ મારા કેમ પ્રમથ્યા બેઠે પાર ન વયો

હવે આ વાત સાંભળ્યા પછી તમોને એવી આશંકા થવા પામશે કે સમ્યક્ત્વધારી જીવ જો ચારિત્ર પામે છે તો તેનું તે ચારિત્ર એ દ્રવ્યસાધુપણું અથવા દ્રવ્ય ચારિત્ર કેમ બનવા પામે છે ? જે જીવ સમક્રીતિ જીવ છે તેવો જીવ પણ પોતાની ઇચ્છા ન હોવા છતાં વગર ઇચ્છાએ જગતની દેખાદેખીએજ ચારિત્ર લે, તો તે ચારિત્ર એ દ્રવ્યચારિત્રજ ઠરે છે. ધારો કે એક સ્ત્રી છે તે સતી છે. સતી થવાનો કુલાચાર પડ્યો છે એટલે તે સતી થાય છે. એ સ્ત્રી પોતે એમ તો માને છે કે ધણી પાછળ જળી મરવું એ સાચું છે, પરંતુ તેની જળી મરવાની ઇચ્છા નથી વસ્તુ સાચી માને છે, વસ્તુ જરૂરી માને છે, વસ્તુ યોગ્ય છે એમ માને છે, પરંતુ તે છતાં એ વસ્તુને આઠરવાની પોતાની ઇચ્છા ન હોય અને માત્ર કુળાચારજ એ વસ્તુને અનુસરવું પડે તો તે દ્રવ્યપણે થયો જે સ્થળે જૈનોની પ્રચંડ જાહોજલાલી ચાલતી હતી તે વખતે પ્રાચીનકાળમા ઘણું સ્થળે એવું જાન્યું છે કે જો ધણી (રાજા) દીકરા લે તો તેની પાછળ તેની રાણીઓ, પ્રધાનો, અનુચરો વગેરે પણ દીકરા લેતા હતા. ત્યાં આગળ આવી પદ્ધતિજ પડી જાય છે ત્યાં આગળ તમો ધર્મ કેને કહેસો તે તમારે વિચારવાની વાત છે

પતિપત્નીનો ધર્મ વિચારીએ તો તેમનો એ ધર્મ જ છે કે પતિને પત્નીએ દુઃખ મુખમા અનુસરવું જ જોઈએ કરાડા-વિપતિ પુરૂષને તેની પત્ની પરજ્યા પછી કેઈ મ યોગેમા ઘણી નરીમ વર્ષ જાય-૧૨ વર્ષ જાય અથવા હાથે પગે અપંગ બને તો કુટીન સ્ત્રી તેને એમ ન જાણી સકે કે હું તારા ઘરની મુખ

કુલમા પડિતો વડે કોકોને ઉપકરણ કરાય છે કે પૂર્વ કરકા કર્મો આપણે વેદમાના છે પરંતુ તે પડિતો વેદમાને અનુકૂળ નથી વેદમા જાને તે પડિતો રહેતા નથી કાપર થાય ન

રહેતી હોય અને પતિ જે કરે તેને અનુસરવામાં જ પોતાનો ધર્મ માનતી હોય તે વખતે પતિ દીક્ષા ધારણ કરે તો સ્ત્રીએ પણ પતિની સાથેજ દીક્ષા લેતી હતી, રાજા દીક્ષા લેવાને દીક્ષિત થાય, તો તેની સાથેજ આખો રાણીવાસ પણ દીક્ષા લેતોજ હતો. હવે રાજાએ દીક્ષા લીધી હોય અને તે પ્રસંગમાં રાણીવાસ આખોજ દીક્ષિત થાય તો તે રાણીવાસની બધીજ રાણીઓમાં એકજ સાથે બધાને સરખો જ ભાવ થવા પામ્યો છે એમ તો નજ બને આ રાણીઓમાંથી બધીજ રાણીઓને દીક્ષા લેવાનો જ્ઞાન ન થયો હોય અથવા તેમને દીક્ષા પરત્વે અરૂચિ હોય અને તે છતાં તેમણે દીક્ષા લીધી હોય; તોય એટલી વાત તો ચોક્કસજ હતી કે તેઓ દીક્ષા એ વસ્તુ સારી છે એવું તો માનતાજ હતા. એજ પ્રમાણે વસ્તુને અથવા માર્ગને ઉત્તમ જાણ્યા છતાં ઉત્તમ આચાર પણ અરૂચિએ આચરવો પડે તો તે દ્રવ્યચારિત્ર છે વધારે સ્પષ્ટ રીતે કહીએ તો જે સમકીર્તિ આત્મા દીક્ષા સારી છે, તે કલ્યાણ કરનારી છે, મોક્ષ આપનારી છે, એમ જાણે અને તે છતાં અરૂચિએ દીક્ષાનો અગીકાર કરે તો તે દીક્ષા કે દ્રવ્યચારિત્ર છે.

પર્યુપનાપર્વનો સંવત્સરીનો મહાપવિત્ર દિવસ ! એ દિવસે ઉપવાસ કરવો એના જેવું મહાપવિત્ર બીજું કાંઈ નથી એ ઉપવાસ કરવો સારો છે એમ સમકીર્તિ માને, તે છતાં હૃદયના ઉત્ક્રાન્તથી જો નહોં ઉપવાસ ન કર્યો અને દેખાદેખીથી કર્યો, તો તે કાંઈ એ દ્રવ્યક્રિયા થઈ. દ્રવ્યદેશનિરતિધર્મ અથવા દ્રવ્યસા- નિરતિવર્ત્ત પુરુષ પ્રતૃત્તિને તો વધારી મૂકનારાજ બને છે, પરંતુ

હું જિન ! તમારી બાજા રૂપી અમૃતના પાનગી પુષ્ટ કરે પ્રતૃત્તિનો પ્રકારી-ઉચ્ચક આ જન હુમેશા સ્વપ્નમાં પાનું ફાટી- ફાટે જન નાની કુમારીના પ્રસાદને કોઈપણ નખત ઉચ્ચતા નથી

દેશવિરતિ, દ્રવ્યસર્વવિરતિ ઇત્યાદિ જે જે દ્રવ્યક્રિયાઓ છે તે જે જે સીધી લાઇન વિનાના છે, માર્ગ વિનાના છે, તે બધા મોક્ષભૂમિથી આત્માને દૂર હુડસેલી કાઢનારા છે, અને આવી દ્રવ્યક્રિયાઓના ધારકો તે કદી પણ મોક્ષમાર્ગમાં ચાલી શકવાના જ નથી. જેતરપાધરનો રસ્તો માણસને ક્યારે ભૂલાવીને ચક્કરે ચઢાવી દે છે તેનો કાંઈ પત્તો લાગતો નથી, તેજ પ્રમાણે અભવ્ય મિથ્યાત્વીઓના ચારિત્રનું પણ સમજવાનું છે અર્થાત્ અભવ્ય મિથ્યાત્વીઓનું ચારિત્ર તે જેતરપાધરનો મોક્ષમાર્ગ છે અને સ્વરૂપનિશ્ચય એ સીધો મોક્ષમાર્ગ છે.

આત્માને સૌથી પહેલા સ્વરૂપનો નિશ્ચય થવાની જરૂર છે. તમે કોઈ વસ્તુને ખરીદવા જાઓ તે પહેલાં પણ તમારે એ ચીજનું સ્વરૂપ જાણવું પડે છે. જે ચીજ તમારે ખરીદવાની છે તે ચીજનું જો તમોને નામજ ન આવડતું હોય તો જગલાને બંધો બગલાનેજ પરજાવી આવો. આમ ન થાય તે માટે તમારે સૌથી પહેલું વસ્તુનું સ્વરૂપ, આત્માનું સ્વરૂપ જાણવાની જરૂર છે હવે એ સ્વરૂપ તમારે શી રીતે જાણવું તે સમજો. તમે પોતે આ જગતમાં તમારી મેળેજ કોઈ વસ્તુના જાણકાર બનીને અવતરતા નથી, પરંતુ તમોને જન્મપરપરાના સંસ્કાર અને તમારા પુરાગામીઓના અનુભવ ઉપરજ આધાર રાખવો પડે છે તમે વસ્તુની પરીક્ષા જેના વચન ઉપર નિર્ભર રહીને કરી શકો એવો માનુષ તે વસ્તુ પરત્વેનો પારગામીજ હોવો જોઈએ. નિરાભાવનો તરકો અહિં સાનું સાચું ન રચી શકે એ પ્રમાણે તમારે આત્માનું સ્વરૂપ માન્યતા પહેલાં આત્માના વિષયના પાર ગામીઓની મદદ લેવાની છે.

ખરખર કાચને અનુકૂલ કારણો હોય એવો સંકેતો નેરુ મેને પ્રાપ્ત છે. નિરજન નિરાકાર એવું મોક્ષપદને પ્રાપ્ત કરવાની ઉદ્દેશ્ય છે. મનુષ્ય કેમ અરિદ્યનને ઉપાસક ન થાય ?

એ વાત તો તમને નવેસરથી કહેવાની જરૂર નથી કે આ જગતમા જો કોઈ આત્માના સંશોધક તેના દૃષ્ટા અને તેને પ્રત્યક્ષ અનુભવનારા હોય તો તે ભગવાન નીર્ધ કહેવો છે નીર્ધ કહેવોએ પોતે આત્માને જોયો હતો તેમને આત્મ ને અનુભવ્યો હતો, આત્માનું જ્ઞાનરૂપ તેમણે મિદ્ધ કર્યું હતું અને આ બધું તેમણે જ્ઞાનથી જોયું હતું અર્થાત આત્માનું વિષયમા આ ત્રણે લોકમા ભગવાન નીર્ધ કહેવો પૂર્ણ છે અને તેમણે કશાંવેલો આત્મધર્મ પણ શકારહીન અને સ્વપૂર્ણ છે એ જિનવાણીને આધારે આ માર્ગ આ માનું સ્વરૂપ વિચારવું જોઈએ અને સ્વરૂપનો નિશ્ચય કરવો જોઈએ ત્ય જુધી આત્માને તેના સ્વરૂપનો નિશ્ચય જ ન થાય ત્યા જુધી ન ગુણ રધાનકો, તેની મહત્તા, ત્યા પહોચવાના રસ્તા, ત્ય ગયાથી વળ ફાપદાઓ એ આત્મા કદી સમજી શકે નહિ

આત્માનું સ્વરૂપ સમજવા માટે આમ જનવાણી પર પ્રદા હોવી જોઈએ હવે એ શ્રદ્ધા શી રીત થાય અને જળાય ન જ વિચાર કરો આ શ્રદ્ધા ઉપજવા અને તે કાયમ રહેવા બાળપણનાં ગાના બાળકોને વારવાર પાછા કહ્યા પ્રમાણની રીતે ગળ જુધી આપવી જ રહી એ ગળથુધી તે એ કે

૧ આ જીવ અનાદિનો છે.

૨ મવ અનાદિનો છે.

૩ કર્મસ યાગ અનાદિનો છે.

જો માળાપ પોતાના બાળકોને સહેવ આ ગળથુધી આપે તે બાળકો રૂઢપણી જેનત્વમા પ્રદાવાળા ધર્મ નફ અને નીતિપર કહે પોતાના આત્માનું કલ્યાણ કરવું અને જનરૂપ ને રૂપ કહે આ પ.પ.ન આર્ય પ્રવત, આર્ય સંસ્કૃત અને આર્ય દેસ માત્ર પર્વનાં જનતા હશે વગરાવશે

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

વળ છે અપૂર્વ જ્ઞાન સાધન પ્રાપ્ત થયા હતા સુધન વચન સુદ
 સિદ્ધિ અને સાધનસિદ્ધિના વધામણા સુદેહો દોષ હો છે.
 પ્રત્યક્ષ પ્રત્યક્ષ દુઃસ્થાન કેવળીયે કહે છે નેથી અપૂર્વ સુધ
 જ્ઞાનના પ્રમણ પ્રમાણે દેવજ્ઞાન કેવળ અપૂર્વ સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થ
 વળ પ્રાપ્તિ અને પ્રદાય પ્રાપ્તિ.
 જ્ઞાનના પ્રાપ્ત પ્રાપ્તિ.

[illegible]

શકું કે નહિ ? બીરખલ કહે ખુદાવિંદ બનીયા ગમ ખાનેકા પદાર્થકું સમજ શકતા હે. આપ ગમ શબ્દ શ્રવણ કરી શકતા હો મગર અવસર પર ગમ ખા શકોગે નહિ બીરખલે ગમ ખાવા સંખંવમા વાત માંડીને વિસ્તારથી કીધી એટલે બાહશાકુ સમજી ગયો કે બનીયા અવસર પર ગમ ખાઈ ગુસ્સો ઢળાવી શકે છે, કારણ કે તેના પરમાર્થને તે સમજી શકે છે તેવી રીતે જ્ઞાન શબ્દની પ્રીતિ જગત્ને છે પણ જ્ઞાન પદાર્થની પ્રાપ્તિમા ભલભલાને પણ મુંઝવણ થાય છે. જ્ઞાનીનો વિનય સેવવો, જ્ઞાન મેળવવું, મેળવીને જ્ઞાનને ટકાવવું, ધારવું, વધારવું અને અવસરે તેનો સદુપયોગ કરવો એ બધું જ્ઞાન પદાર્થની પ્રીતિવાળોજ કરી શકે છે.

સમ્યગ્ પદની વ્યવસ્થા.

જગત્ના વ્યવહારિક જ્ઞાનમા જ્ઞાન અજ્ઞાનના ભેદ પાડ્યા નથી, છતાં દુનિયાદારીની નુકશાનને અનુભવનારાઓ જ્ઞાન અને અજ્ઞાનનો ભેદ તે અવસરે માને છે. સૂત્રોમાં જ્ઞાનક્રિયામ્યામ્ મોક્ષ એ ભાવની પક્તિ આપે છે તે સ્થળે સમ્યગ્જ્ઞાન કે મિથ્યાજ્ઞાન જણાવ્યું નથી, તો શું ફરક જ્ઞાન અને ફરક ક્રિયાથી મોક્ષ થઈ જવાનો ? સમાધાનમાં સમજવું જોઈએ કે તે સૂત્ર જનકશર્માની શ્રદ્ધાવાળા માટે છે. આ ઉપરથી જ્ઞાનક્રિયાથી મોક્ષ એ વચન આવીને ઉભું રહે ત્યાં સમ્યગ્જ્ઞાન અને સમ્યગ્ ક્રિયા સમજી લેવી. પરંતુ જે સ્થળે સમ્યક્ પ્રયોગ કર્યો હોય ત્યાં સમજવું જરૂરીનું છે કે તે સ્થળે જૈન-જૈનેશ્વર સર્વપરંક માન્ય તે મુત્ત સ્થળે જે દષ્ટાન્ત તરીકે સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-

નવાકુત્ત આ મતમનુદ્રથી અનતા પ્રાણીઓ જવાબ્યા મારા એકના સનુદ્ધારમા મુ મોક્ષ વિચાર હોય ? ॥

ગણતાં આવડે છે પરંતુ હિસાબની લેવડ-દેવડમાં જોખમદારી જવાબદારી સમજ્યોજ નથી, તેવી રીતે આશ્રવ-સવરના લેદો ખોલનાર, સમજનારને નિશાળીઆ જેવી હાલત ન શોભે. પ્રકરણ કર્મગ્રન્થાદિ બાણુનારને પદાર્થની પ્રીતિ થાય ત્યારે આત્માની જવાબદારી અને જોખમદારી સમજે છે. અને એ સમજ આવે ત્યારે આત્મપરિણતિ જ્ઞાન થાય. જૈનકુલમા જન્મેલો આત્મા ઉપાશ્રયમાંજ અને દેરામાંજ આયુષ્ય (ખીજા ભવનુ) બાધતો નથી માટે આશ્રવની હેયતાનો અને સંવરની ઉપાદેયતાનો વિચાર ચોવીશ કલાક કર્યા કરો. બજારમા કાઈસીસ (નાણાની બીડ) આવે ત્યારે ઈજ્જતદાર વેપારી ગભરાય છે તેવી રીતે આત્માની હાલત હાલ ચોવીશ કલાક કાઈસીસ જેવી છે માટે દુર્ગતિથી ડરનારા જીવે જરૂર ગભરાવા જેવું છે.

વિષયપ્રતિભાસાદિ ત્રણ ભેદ.

આ ઉપરથી ફળરૂપે પરિણામ પામતા ત્રણ ભેદો જણાવાય છે. આત્મ વિષયમા જ્ઞાનના ત્રણ ભેદોમાં ૧. વિષયપ્રતિભાસ, ૨. આત્મપરિણતિ અને ત્રીજુ તત્વસંવેદન જ્ઞાન જણાવે છે આ સ્થળે સામાન્યનારને સકા થાય કે મતિ શ્રુત અવધિ મન પર્યંવ અને દેવજ્ઞાન એ પાંચ જ્ઞાન છે અને તેના પર ભેદો છે તે પેઢી કાઈપણ ભેદ ઉપરમા આવતો નથી તો તે ભેદ કયાથી આવ્યા? આ સકાના સમાધાનમા સમજવું કે પાંચે આત્મજ્ઞાન

દેવ, આગમ ધર્મ અને ગુરુઓને હે પ્રાણી ! જો તુ હમેશા અહિં મુજા માટે આરાધનો દાવ તો જેઓ ફોરસના સમૂદયી રહિત દાવ તેઓની નેના ૩૪. ત્રણ કે સાધ્ય મોદાપદ તેને અનુદાન હાથ તે નેવસા મેરજ એ ॥

આગમોદ્ધારકશ્રીના અમૃતવચનો

- * અનાદિ કાળથી રાગદ્વેષ છૂતવાની સમ્યગ્દર્શનાદિ રતનત્રયીવાળી એક સરખી પદ્ધતિ ચાલી આવી છે ચાલે છે અને ચાલશે
 - * તીર્થંકરો બધા સ્વયંબુદ્ધજ હોય પણ કેવળીઓ બધા કંઈ સ્વયંબુદ્ધ ન હોય.
 - * સ્વશક્તિથીજ અને સ્વઆલંબનથીજ તીર્થંકરો કેવલ્યદશા પ્રાપ્ત કરે છે.
 - * આત્મીયદૃષ્ટિએ દેવતાનો ભવ પણ આત્મીય શક્તિના આયિર્ભાવને વધારવા માટે અંધાપા સમાન છે.
 - * ભાવદયાનાં નિર્ઝરણાં ઝરાવવા માટે જૈનદર્શન જગતમા જન્મ્યુ છે.
 - * અન્યજન સંબંધી કર્મથી આવી પડેલાં દુષ્ટો દેખીને તે દુષ્ટોને ટાળવાનું મન યાય, તે ટાળવાના પ્રયત્નો થાય અને તે દુષ્ટો સર્વથા દૂર કરાય તે દ્રવ્યદયા
 - * જ્યાં સુધી ભાવદયાનું તત્ત્વ નિહાળનારા નહિ થાયો ત્યાં સુધી પ્રભુમાર્ગની બધી કાર્યવાહી સાધ્યની સિદ્ધિ કરી શક્યો નહિ,
 - * ભાવદયામા જનારાકેવલ જાન્ય જીવોજ હોઈ શકે. દ્રવ્યદયામા તો જાન્ય અને અજાન્ય બન્ને હોય પણ ભાવદયામા ફક્ત એકતા જાન્યજીવો જાન્ય પરિણામનાગા હોય તેજ રહી શકે.
- બધા જાન્ય કર્મથી થએલા છે. કર્મનું મૂલ ક્યાયો ?
સંસાર કર્મ અને ક્યાવનો છેક વીતસળના આશ્રયથી યાય છે

